V D KUDRYAVTSEVA-PLATONOVA De la Academia Națională de Științe a Republicii Belarus KACWL TOM PERVY CERCETĂRI ȘI ARTICOLE PRIVIND INTRODUCEREA FILOZOFIEI ȘI DESPRE GNOZEOLOGIE "G- O'V A TREIA NUMĂRĂ Publicarea Frăției Sfântului Serhiy =l ■tgpografil ^■nem^>eyoy (ee-rgieyovm· Ziasa^t SCRIERI LUI V, D KUDRYAVTSEVA-PLATONOVA eseuri V D KUDRYAVTSEVA-PLATONOVA, DOCTOR IN TEOLOGIE, PROFESOR DE FILOZOFIE ÎN ACADEMIA SPIRITUALĂ DE LA MOSCOVA VOLUM ÎNTÂI STUDII ȘI ARTICOLE DE INTRODUCERE ÎN FILOZOFIE ȘI GNOSEOLOGIE Publicarea Frăţiei Sfântului Serghie - Serghiev Posad og Și el> ^n^gir&ioi- L&ok&t şi (^e^ugiLolvb · Liosa^rg · CONŢINUT Analiza metafizică a cunoașterii raționale Analiza metafizică a cunoștințelor ideale Țări - - analiza metafizică COGNIȚIA RAȚIONALĂ Punctul de plecare al activității noastre cognitive îl reprezintă impresiile pe care le primim de la lumea din jurul nostru cu ajutorul simțurilor externe; aceste impresii sunt apoi transformate în reprezentări, a căror totalitate o numim experienţă exterioară, senzorială, iar cunoaşterea iniţială directă a lucrurilor bazată pe această experienţă, cunoaştere empirică Sarcina unei analize metafizice a acestui tip de cunoaștere a fost să rezolve întrebarea: existența reală corespunde ideilor noastre despre lucruri și în ce măsură cunoașterea noastră despre ele *) este de încredere? Dar cunoștințele noastre nu se limitează la reprezentări ale lucrurilor În ciuda varietății infinite de conținuturi, cunoașterea care nu merge mai departe decât ideile despre lucruri ar fi cea mai slabă cunoaștere Reprezentarea ne spune doar că obiectul este, dar ce este și cum este, nu spune încă La întrebarea: ce este un obiect, produsul puterii cognitive a spiritului nostru, care are mai multă semnificație pentru cunoaștere, răspunde conceptului; în el nu doar reprezentăm obiectul, ci încercăm și să înțelegem ce este acesta Acea capacitate a spiritului nostru, care din reprezentări formează un concept, o numim rațiune, iar cunoașterea cu ajutorul conceptelor, cunoașterea rațională *) A se vedea articolul "Analiza metafizică a cunoștințelor empirice * în Lucrările lui V D Kudryavtsev-Platonov, vol nr etr și următoarele Acum trebuie să supunem unei analize metafizice produsul înțelegerii noastre, conceptul, așa cum l-am supus produsului cunoașterii senzoriale, reprezentarea, și să decidem aceleași întrebări pe care ni le-am propus cu privire la aceasta din urmă: dacă realul corespunde la conceptele noastre despre lucruri care sunt, și în ce măsură cunoașterea noastră rațională este de încredere? Considerând un concept din punct de vedere metafizic, adică indiferent de conținutul divers al unor concepte particulare, observăm cu ușurință că trăsătura esențială, caracteristică, care îl deosebește de o reprezentare este că exprimă ceva comun multor reprezentări Reprezentarea se referă la un anumit subiect; un concept îmbrățișează un grup mai mult sau mai puțin extins de obiecte Ea realizează acest lucru printr-un anumit proces logic: abstractizarea și generalizarea trăsăturilor comune multor obiecte Așadar, conținutul unui concept în general, indiferent de trăsăturile speciale ale diverselor concepte, este de fapt o ființă generală sau generală, diferită de ființa concretă, despre care ideea va face cunoscută memoria Dar privind mai atent în conținutul general al conceptului, observăm două nuanțe caracteristice între concepte Conținutul general, care constă în concepte, este, după cum se știe, semne sau trăsături comune multor obiecte și abstrase din acestea Potrivit unuia dintre aceste semne, în ciuda comunității lor, ele aparțin doar multor obiecte sau anumitor grupuri ale acestora; aceste grupuri, desigur, pot fi mai mari sau mai mici, mai înguste sau mai extinse, judecând după diferitele grade de abstractitate ale

conceptelor Deci, de exemplu, un semn: roșul aparține unui grup mai mic de obiecte decât un semn: culoarea în general; semn: gravitația poate fi atribuită tuturor obiectelor materiale, dar nu poate fi atribuită obiectelor spirituale etc În general, majoritatea semnelor, în ciuda cercului larg de apartenență sau atribuire la obiectele lor, ar trebui să fie numite semne numai generale, și nu universale Dar există și alte tipuri de atribute pe care le putem atribui nu numai unora sau mai multor obiecte, ci tuturor subiecti fara exceptie De exemplu, spunem că fiecare lucru are un fel de calitate, are un motiv pentru a fi, este într-una sau alta relație cu alte obiecte etc Este evident că conceptele: calități, cauze, relații și altele asemenea, poate fi aplicat tuturor subiectelor imaginabile fără excepție; prin urmare, aceste semne nu sunt doar generale, ci universale Din aceasta rezultă clar că conceptele, prin natura atributelor lor, pot fi fie generale, fie universale Primul tip de concepte alcătuiesc cea mai mare parte a conceptelor noastre, diferind în generalitate mai mare sau mai mică, ale căror grade sunt notate în logici prin termeni: clasă, gen, specie, subdiviziune etc , acceptați în așa-numitele clasificări Acestea sunt concepte generale Al doilea tip de concepte, al căror conținut sunt semne universale, sunt de obicei numite categorice sau categorii În conformitate cu aceste două diferențe de concepte, vom vorbi mai întâi de concepte generale, apoi de concepte categorice, pentru a rezolva întrebarea: ceva real în afara spiritului nostru de cunoaștere corespunde elementelor generale și universale ale conceptelor noastre, în ce măsură? corespunde și, prin urmare, în ce măsură? ѢгѢ credibil cunoștințele noastre bazate pe concept? eu Istoria chestiunii semnificației metafizice a conceptelor generale datează de pe vremea lui Platon După ce Socrate a subliniat pentru prima dată importanța conceptelor pentru cunoașterea noastră, Platon a încercat să rezolve întrebarea: ceea ce este real în afara minții noastre poate corespunde conceptelor și, în general, tuturor cunoștințelor bazate pe concepte și exprimate de acestea? Acest real, în opinia sa, constă din ideile lucrurilor Ideile sunt eterne, neschimbătoare, există independent, independent de lucruri și înaintea prototipurilor sau esențelor lor ale lucrurilor; lucrurile reale care apar în spațiu și timp sunt doar reflectări imperfecte, mai mult sau mai puțin vagă ale ideilor Deoarece în lumea fenomenelor lucrurile reale servesc ca reflectări ale ideilor, * deci în mintea noastră sau în cunoașterea noastră, conceptele (λόγοι) * servesc ca o reflectare a lor Astfel, nu numai că obiectele reale corespund mai mult sau mai puțin conceptelor, dar ele exprimă sau reflectă adevărata esență a lucrurilor - obiectele nu numai așa cum ni se apar, ci așa cum sunt în sine, în idei Prin urmare, semnificația enormă a conceptelor pentru cunoașterea noastră decurge de la sine, deoarece numai cu ajutorul lor putem cunoaște adevărata esență a lucrurilor Platon nu își limitează viziunea asupra semnificației conceptelor generale la o singură clasă a acestora, de exemplu concepte de genuri şi specii de obiecte existente efectiv în natură Cu el, fiecare concept general exprimă o idee De aceea vorbește despre ideile de pat, masă, forță, sănătate, voce, culoare, idei de relații și proprietăți, idei de figuri matematice, chiar idei de inexistență și ceea ce, în esența ei, pare să constituie chiar și contradicția de idei Într-un cuvânt, ideea, după Platon, trebuie admisă peste tot, unde doar o mulțime are un singur nume comun și este desemnată printr-un singur cuvânt sau, așa cum spune Aristotel, Platon presupune o idee specială pentru fiecare clasă de lucruri **) Meritul neîndoielnic al lui Platon este că a fost primul care a pus problema semnificației conceptelor

generale și a relațiilor lor *) Uneori ideile platonice sunt amestecate cu concepte Dar, după cum remarcă Überweg, am căuta în zadar în toate scrierile lui Platon cel puțin un loc în care cuvântul ¡óí-a sau ¿¿óoς denota o-ar sau co-desemna un concept subiectiv O astfel de înțelegere a cuvântului: idee, nu putea fi introdusă decât de comentatorii și traducătorii operelor sale Logik R *') Arist Metaf XII Pentru elucidarea doctrinei ideilor lui Platon, un loc de la începutul lui Parmenide este de o importanță deosebită Parmenide îl întreabă pe tânărul Socrate: ce consideră el a fi o idee? Socrate recunoaște necondiționat ideile morale, precum Iair idei de dreptate, frumos, bine; ideile fizice, de exemplu el admite ideea de om, foc, apă numai după o oarecare ezitare; ideile despre ceea ce constituie doar o masă fără formă sau o parte din altceva, cum ar fi, de exemplu, fâșie, băltoacă, noroi, nu recunoaște deloc Aici Parmenide (în numele căruia vorbește aici Platov) îi obiectează și remarcă că atunci când va înțelege pe deplin filozofia, nici el nu va număra aceste lucruri la fiinţa reală El a încercat pe bună dreptate să găsească o corelație obiectivă a conceptului subiectiv, să determine ce îi corespunde în afara minții noastre Dar greșeala lui este că, în loc să caute acest corelat în esență, care se află în lucrurile înseși, a personificat această esență sub forma unei idei, ca un obiect care există în afara lucrurilor și separat de ele; cu alte cuvinte, în faptul că i-a atribuit ideii o existență originară De aceea Aristotel, în polemica împotriva lui, a remarcat pe bună dreptate că ideile sale sunt dubleri inutile ale lucrurilor, adică o recunoaștere inutilă, pe lângă lucrurile cu adevărat existente, a prototipurilor lor încă suprasensibile; autoexistenţa Ideile platonice sunt echivalate de el cu zeităţile antropomorfe ale miologiei populare Dar respingând doctrina platoniciană a ideilor ca obiecte, a căror desemnare sunt concepte, Aristotel este departe de ideea că conceptele noastre au doar un sens subiectiv, astfel încât nimic real în afara minții noastre nu le corespunde Polemica sa împotriva lui Platon este de fapt îndreptată împotriva separării ideilor (χοιρίζειτ) de obiectele individuale ca entități independente Esența unui lucru (ούσάι), conform învățăturii sale, este inseparabilă de lucrul însuși; ea există în și cu ea, nu deasupra ei și nici înaintea ei, așa cum ne-a învățat Platon despre idei Dar întrucât această esență este una și aceeași în multe lucruri sau ființe omogene, este posibil să o desemnăm prin unul și același cuvânt; această desemnare mentală prin cuvânt este conceptul Astfel conceptul din lumea reală corespunde esenței lucrului; această esență a unui lucru în ființa sensibilă este forma sa, ceea ce este lucrul (μορφή, eïâog, το τι εοτί) Totuși, o astfel de viziune asupra sensului realului, exprimat prin concepte, se poate aplica în mod evident doar conceptelor care denotă obiecte reale În ceea ce privește conceptele de distragere a atenției victorios, adică asta înseamnă, el va descoperi că și ei participă la idee, deși în cel mai îndepărtat mod Aceasta exprimă gândul că nu există o astfel de zonă a ființei care să fie complet străină de idee și că, prin urmare, cel mai accidental și nerezonabil trebuie introdus în cercul înțelegerii ideale, că tot ceea ce există trebuie înțeles ca raţional chennykh, exprimând de exemplu proprietăți, proprietăți, relații ale lucrurilor, atunci în învățătura lui Aristotel despre acest subiect există o mulțime de obscure, nedefinite și chiar contradictorii, astfel încât și până astăzi există un câmp vast deschis pentru diverse presupuneri și interpretări *) Este suficient să remarcăm că, datorită acestei nedeterminari, Aristotel, spre deosebire de Platon, a fost mult timp considerat apărătorul

opiniei numai despre sensul subiectiv al conceptelor După Aristotel în antichitate, aproape nimic nou nu a fost făcut pentru a clarifica problema relației conceptelor cu ființa reală Conform învățăturilor stoicilor, la care întâlnim opinii pe acest subiect, conceptele (λόγοι) sunt produse pur subiective ale minții noastre Adevărat, λόγος, adică raționalitatea universală, există și el sau locuiește în obiecte exterioare, iar această raționalitate sau conformitate cu legea este fragmentată sau împărțită în multe λόγοι separate; dar în același timp rămâne complet neclar în ce relație aceste descoperiri reale ale raționalității în lucruri, aceste λόγοι, stoicii le-au pus la expresiile rațiunii noastre subiective, adică la concepte Întrebarea semnificației conceptelor generale, care a rămas în umbră în filosofia antică după Platon și Aristotel, a apărut cu o forță deosebită în zilele scolasticei **) Soluția opusă a acestei întrebări a împărțit cea mai mare parte a scolasticii în două partide, nominaliștii și realiștii, a căror luptă a durat secole și a fost dusă cu o viteză neobișnuită nominaliştii, în frunte cu Roscellinus ( ), au considerat toate conceptele generale, generice *) Pentru mai multe despre aceasta, consultați Cberweg: Logik R - **) A fost desemnat doar de reprezentantul de mai târziu al filosofiei antice, Porfirul neoplatonic În introducerea sa în tratatul lui Aristotel despre categorii, după ce a expus opiniile anticilor cu privire la acest subiect, el remarcă că refuză să atingă chestiuni prea dificile și să discute, de exemplu: "Există oare genurile și speciile, sau există doar în gândirea noastră, și dacă există, atunci dacă sunt corporale sau necorporale și dacă există separat de obiectele sensibile sau chiar în aceste obiecte, împreună cu ele, există "Aceste cuvinte au servit drept ocazie care a stârnit dispute pe termen lung în Evul Mediu despre sensul, așa-numitele universale, sau, cu alte cuvinte, genurile și speciile Livitsky: Idealism and Realism (Vera i Razum No) Nume singure (nomina, predici, flatus vocis, - de unde și numele: nominaliști), adică produse pur subiective ale gândirii noastre, cărora nu le corespunde de fapt nimic, întrucât, în opinia lor, ființa reală aparține doar indivizilor și obiectelor concrete Realiștii (primul dintre care a fost Wilhelm von Schampeaux, un student al lui Roscellinus) credeau, dimpotrivă, că numai generalul există și că, prin urmare, adevărata esență a lucrurilor este exprimată în concepte - lucrul însuși (res, - de unde şi numele: realişti) În învățătura lor, realiștii s-au înclinat parțial spre viziunea lui Platon, parțial spre viziunea lui Aristotel asupra conceptelor generale, adică unii au recunoscut existența obiectelor conceptelor generale, în asemănarea ideilor platonice, înaintea însăși lucrurilor (univcrsalia ante rem); alţii, ca Aristotel, în cele mai multe lucruri (univ in re) şi inseparabil cu ele nominaliştii, la rândul lor, ne prezintă şi ei două nuanţe: nominaliştii stricti, în sensul exact al cuvântului, au recunoscut că conţinutul notat prin concepte generale există în spiritul gândirii, ca o abstracţie din obiectele reale (conceptus mentis, notiones) seu cogitationes ex singularum similitudine specierum collectae; un post rem) *) Disputele dintre nominaliști și realiști au căpătat uneori un caracter aprig, aparent ciudat pentru o astfel de întrebare metafizică abstractă, pentru că odată cu relația strânsă a filozofiei cu religia la acea vreme, ele nu au întârziat să se reflecte în cutare sau cutare înțelegere a dogmelor a credinţei creştine Ambele partide, chiar la aparitia lor, au inceput sa se acuze reciproc de erezie, iar primul nominalist Roscellin a fost obligat de consiliul de la Sausson ( ) sa renunte la invatatura sa Punctul dificil aici a fost acordul dintre

teoria nominalismului și realismului cu doctrina Sfintei Treimi Realismul realizat în mod consecvent a trebuit să ajungă la negarea Treimii Persoanelor în Dumnezeire, deoarece pentru un realist, care nu recunoaște decât generalul, și nu concretul, ca existent cu adevărat, numai Dumnezeu în general, și nu persoanele concrete, ar putea exista nominalişti, *) Vezi Prantl, Gescii pentru detalii d logică și mp dimpotrivă, ei erau bănuiți că recunoaște trei zeități în loc de una, deoarece nu recunoșteau decât singularul și concretul ca fiind cu adevărat existente După vremurile scolasticei, problema sensului așa-ziselor universale, nesusținută de interesele vitale ale religiei, pare să fi dispărut complet din domeniul filosofiei Dar aceasta nu privește decât aparent mai mult forma în care filosofia scolastică și-a propus-o, decât conținutul ei De fapt, adevăratul sens al acestei întrebări constă în faptul dacă cunoașterea noastră rațională, care, conform elementelor sale primare, totul constă din concepte generale și diferitele lor combinații conform legilor logice, corespunde realității care este cunoscută și se află în afara noastră cunoașterea de sine? Produsele cunoașterii noastre raționale, conceptele, exprimă ceva care există cu adevărat în lucruri sau nu sunt mai mult decât produsele subiective ale puterii noastre cognitive? Evident, această întrebare este predominant de natură epistemologică și, prin urmare, ar trebui rezolvată doar cu ajutorul unei analize atente a cunoștințelor noastre Eroarea scolasticii nu a fost aceea ca intrebarea pe care o ridica nu avea nici un sens sau semnificatie pentru filozofie, ci ca a ales metoda gresita pentru rezolvarea ei, incercand sa ii raspunda intr-un mod pur metafizic, fara un studiu preliminar al genezei acelor chiar concepte , despre semnificația cărora am discutat Această metodă, contrar dogmatismului medieval, a fost deja evidențiată de Descartes și a găsit o aplicare extinsă în diferite studii ale cunoașterii umane, al căror început a fost pus de Locke Cu cutare sau cutare soluție a problemei cunoașterii, urmează de la sine soluția întrebării despre sensul conceptelor generale, care ocupă un loc atât de important în domeniul cunoașterii noastre Astfel, întrebarea care îi ocupase atât de puternic pe scolastici nu a dispărut cu adevărat în noua filozofie, ci doar și-a schimbat formularea; s-a contopit mai mult sau mai puțin cu problema originii cunoștințelor noastre și a fost obligat să primească o soluție diferită, judecând după faptul că teoria cunoașterii noastre a căpătat un ton senzual sau raționalist Dacă cum să înveți sexul Întrucât toate cunoștințele noastre provin din experiență, și numai din experiența exterioară, iar în experiență există doar indivizi și lucruri concrete, atunci, evident, nimic real nu poate corespunde conceptelor generale; pentru că numai o reprezentare concretă, senzuală, poate fi o copie sau o reflectare a unui lucru individual; o reprezentare, compusă din părți și, ca să spunem așa, fragmente din alte reprezentări concrete (care este conceptul general), nu poate exprima nimic real; obţinem ca rezultat nominalism pur-scolastic Dacă, totuși, în spiritul nostru există o facultate de cunoaștere independentă de experiență, dacă produsul acestei facultăți este un concept, dacă nu constituie o simplă combinație de reprezentări, ci conține un element mental independent, atunci se pune firesc întrebarea : acest element rațional corespunde cu ceva?realul din afara noastră? La această întrebare, din nou, este posibil un răspuns dublu, judecând așadar, atribuim acestui element rațional un sens pur subiectiv sau, împreună, un sens obiectiv? De aceea, ţinând cont de concepţiile epistemologice de bază și de soluția ulterioară a problemei semnificației conceptelor generale, putem evidenția atât nominaliștii,

cât și realiștii dintre cei mai recenti filozofi Deci de exemplu Kant poate fi numit nominalist, deoarece neagă sensul obiectiv al conceptelor generale, precum și al tuturor cunoștințelor noastre; Dimpotrivă, îl putem numi pe Hegel un realist și, în plus, un realist extrem, pentru că el nu numai că vede ființa cu adevărat existentă în general, dar identificând gândirea cu ființa, consideră însăși conceptele ca fiind esențe ale lucrurilor (res) Din aceasta se poate observa că întrebarea metafizică despre conceptele generale se descompune de fapt în două întrebări, deși strâns legate, dar diferite, dintre care prima are o mai mult epistemologică, a doua are o conotație ontologică) Ionizările noastre provin numai din experiență, constituind doar o anumită combinație de elemente împrumutate din vederi și idei sensibile sau, pe lângă aceste elemente empirice, conține un element neexperimentat adus de rațiune?) Dacă astfel - Dacă un element este conținut în ele, atunci corespunde cu vreo ființă reală din afara rațiunii noastre? În mod evident, soluția primei întrebări trebuie să o precedă pe ultima și chiar să facă posibilă această întrebare, deoarece, așa cum am spus, dacă nu există un conținut în alte concepte decât cele empirice, atunci nu este nevoie să ne întrebăm dacă obiectele reale le corespund - această întrebare se rezolvă direct negativ ' Doctrina empirică a originii conceptelor noastre numai din experiență caută și, aparent, își găsește o puternică confirmare în analiza conținutului conceptelor și a relației lor cu reprezentările Într-adevăr, ce este un concept? Un concept este de obicei numit ", o combinație într-un singur întreg de semne sau trăsături comune multor obiecte particulare Dar aceste semne sau trăsături nu sunt altceva decât reprezentări empirice și, combinându-le într-un întreg, obținem o imagine compusă din aceste reprezentări, cu ajutorul unei anumite combinații numite abstractizare sau generalizare, astfel încât întregul conținut al conceptelor se dovedește a fi să fie luate complet din experiență Scoateți din concept toate elementele împrumutate din reprezentările senzoriale și nu rămâne nimic în el Pur empiric originea conceptului este evidentă din faptul că nu putem avea niciun concept fără reprezentare Cel mai abstract, aparent, concept nu este posibil fără nicio imagine senzuală care îl însoțește; dacă nu are o imagine sau o reprezentare atât de clar proeminentă, atunci în orice caz substitutul său este întotdeauna cuvântul, pronunțat mental, iar cuvântul în sine nu este din nou altceva decât reprezentarea anumitor sunete, pronunțate în mod sensibil, este rezultatul, prin urmare , de o impresie senzuală, doar nu viziune, ca în reprezentarea figurativă obișnuită, ci auz; de aceea nominaliştii scolastici au numit conceptele generale: flatus vocis Aceste idei și cuvinte, în care așa-numitele concepte sunt inevitabil îmbrăcate și constituie întreaga lor ființă; fără imagini, fără cuvinte, nu există gânduri Dar acest lucru nu este suficient Privind cu atenție acele reprezentări pe care le luăm drept concepte independente, unsprezece - observăm că nu sunt nici măcar reprezentări generale în sensul strict al cuvântului, așa cum a determinat uneori logica lor De fapt, chiar și o idee generală, ca să nu mai vorbim de concepte care sunt complet străine oricărui element senzorial, este cu greu posibilă La început pare ciudat; oportunitate de a imagina nu numai această casă, această carte, acest copac, ci și casa, cartea, copacul în general, adică să ai o idee despre ele, pare dincolo de orice îndoială Dar privind mai îndeaproape aceste așa-numite reprezentări generale, ajungem involuntar la presupunerea că ele nu sunt reprezentări întunecate și la nesfârșit estompate ale obiectelor individuale? Să luăm de exemplu idee generală: copac Ne imaginăm cu

adevărat aici ceva care combină trăsăturile comune tuturor obiectelor notate de acest cuvânt - ne imaginăm ceva care ar fi în același timp mesteacăn și molid și stejar și palmier și salcie etc , - într-un cuvânt s-ar combina în însuși toate trăsăturile diferiților copaci Nu; de fapt, spunem: un copac, ne imaginăm doar în schițe vagi și obscure ce fel de copac am văzut cândva, de exemplu ceva din genul mesteacănului, care nu seamănă deloc cu un palmier sau cu molid și nu exprimă deloc ceva comun, caracteristic tuturor copacilor, despre care s-ar putea spune că este același și molid și palmier și mesteacăn și stejar Să luăm un alt concept general: un tabel Este adevărat că, cu numele: masă, ne imaginăm ceva care, într-o singură imagine, o idee generală, ar uni toate mesele posibile, atât rotunde, cât și pătrangulare, alungite, triunghiulare și ovale? Nu, acest lucru nu se poate face, iar când spunem: un tabel, ne imaginăm nu un fel de tabel de neimaginat în general, adică o figură generală în care toate diferențele de tabele indicate de noi ar fi combinate, ci un tabel separat , probabil când am văzut ceva, uneori rotund, când patruunghiular, când alungit Să luăm un alt concept din domeniul celor cărora li se atribuie de obicei o origine destul de independentă de experiență, conceptul matematic de triunghi Ne putem, întreabă Berkeley, să ne imaginăm un triunghi în general, care să nu fie nici direct - cărbune, nici obtuz, nici echilateral, nici isoscel, dar ar fi la fel în toate acestea și niciuna dintre acestea împreună? "Dar poate îmi imaginez numai lucruri, dar gândesc concepte, proprietăți, relații; erou de ex Îmi imaginez, dar nu mă pot gândi decât la eroism etc ? Dar un studiu mai precis arată că aceasta este doar o păcăleală Ce se întâmplă în mine când aud sau exprim propoziția: eroismul este o virtute? Mai întâi și cel mai imediat aud sau pronunț, desigur, cuvintele; dar aceste cuvinte evocă imediat în mine idei, oricât de trecătoare și vagi ar fi ele La cuvântul: eroism, îmi imaginez împreună imaginea cutare sau cutare erou stând pe câmpul de luptă etc Același lucru se întâmplă când gândesc sau spun cuvântul: virtute; iar bpo este întotdeauna asociat cu o serie de idei vagi și trecătoare, care ies în evidență cu atât mai clar cu cât mă gândesc mai mult la acest cuvânt "*) Aceste fapte și fapte similare, care mărturisesc legătura strânsă dintre conceptele și reprezentările noastre generale, au servit de mult timp drept suport principal pentru teoria senzaționalistă a cunoașterii Impresia acestor fapte părea atât de puternică și irezistibilă, încât a avut o influență chiar și asupra filosofilor, care nu pot fi deloc încadrați în clasa senzualiștilor, de exemplu Berkley și Herbart Acesta din urmă, potrivit senzualiștilor, afirmă, de exemplu, că "conceptele nu sunt nici obiecte reale, nici acte reale de gândire" "Multe circumstanțe de fapt fac să fie îndoielnic dacă conceptele, într-un mod strict logic, constituie, mai degrabă, logice idealurile, la care gândirea noastră actuală trebuie să se apropie din ce în ce mai mult Conceptele, ca concepte, nu există decât în abstracția noastră; de fapt, ele constituie la fel de puțin un fel special de reprezentări ca și rațiunea o abilitate specială" **) Întrebări de același fel despre semnificația conceptelor generale se găsesc și în altele *) Kroman, Cunoașterea noastră despre natură r **) Psychol V, Logica s ed Gõring, System d crit Filozofie - - filozofii contemporani Conform de ex Kroman, toată gândirea noastră nu este altceva decât capacitatea de a forma idei, de a le reproduce (memoria), de a varia (fantezie) și de a discuta, adică de a combina într-un anumit scop Pe lângă aceste abilități, subiectul care cunoaște nu are alte instrumente înnăscute, ca de exemplu abilități de gândire Este adevărat, în scopul

înțelegerii, putem forma, prin intermediul fanteziei, din părțile care alcătuiesc reprezentările o reprezentare mai generală, care este astfel semnul sau simbolul multor reprezentări "Dar, în același timp, trebuie întotdeauna să țineți cont de faptul că fiecare simbol, fie el de ordin inferior sau superior, este întotdeauna la rândul său o reprezentare senzorială, o imagine vizuală sau auditivă (cuvânt) Toată gândirea noastră este așadar lucru cu reprezentări, cu imagini, și nu putem merge nicăieri mai departe decât ele, gândirea fără vederi este o ficțiune filozofică În acest adevăr atât de important, toată lumea se poate convinge cu ajutorul autoobservării "*) Astfel, baza principală a doctrinei empirice, care respinge sensul independent al conceptelor generale și chiar gândirea în sine, ca o capacitate cognitivă deosebită, este faptul unei legături strânse și esențiale (cum se crede) a conceptelor cu reprezentările Fără să ne atingem deocamdată de întrebarea dacă concluzia trasă din aceasta este corectă, să ne oprim atenția asupra acestui fapt în sine și să vedem dacă are semnificația absolută și universală care i se atribuie și dacă nu există cu adevărat nimic în gândirea noastră, cu excepția reprezentărilor? În primul rând, este adevărat că fiecare concept este în mod necesar însoțit de o reprezentare senzuală? Cu mai mult *) Kroman: Unsere Naturkcntniss p - Potrivit lui Hering, "în gândirea actuală, există doar reprezentări și, în plus, în mod specific, reprezentări senzoriale " nu ar avea nicio amprentă individuală" Un concept pur abstract nu este altceva decât o ficțiune teoretică sau un ideal logic, la care intelectul nostru, limitat de reprezentări inductive, nu poate ajunge niciodată Aceeași părere este și Lyange Gõring, Sistem d Crit ' filozofie p urm - Dacă aruncăm o privire atentă asupra conținutului conceptelor noastre, suntem îndreptățiți să răspundem negativ la această întrebare Observăm că legătura dintre concepte și reprezentări scade cu cât urcăm mai sus și mai sus pe scara abstracției logice și a generalizării conceptelor și, în general, nu se extinde foarte departe Cu concepte, de exemplu: molid, pin, mesteacăn, leu, tigru, elefant etc , combinăm, desigur, reprezentări senzoriale destul de definite Mai departe, cu concepte: un copac, un animal mamifer, încă mai putem combina imagini senzuale decolorate și plictisitoare, care, tocmai din cauza plictisității și obscurității lor, ni se par a fi ceva ce exprimă un concept general și coincide cu acesta Dar de îndată ce mergem și mai sus în gradul de gradare logică a conceptului, posibilitatea de a le asocia reprezentări, chiar și cele mai plictisitoare și nedefinite, devine din ce în ce mai dificilă Așa sunt, de exemplu, conceptele: animal, ființă organică, organ al corpului etc n - Mai departe, există în noi multe concepte generale și abstracte, pentru care cea mai sălbatică fantezie cu greu poate găsi o imagine potrivită; imaginaţi-vă, de exemplu, conceptele: -legislaţie, cunoaştere, îndoială, ştiinţă, asemănare, relaţie; : dacă conceptele matematicii, de exemplu: logaritmi, extragerea unei rădăcini cubice etc Este absolut imposibil de indicat din ce elemente senzoriale, vederi și idei ar putea fi compuse astfel de concepte Este evident că conceptul este un produs independent al înțelegerii noastre și nu un extras din doar percepții senzoriale sau o reprezentare întunecată, nedefinită Față de acestea (fapte evidente, de obicei se pune în evidență că, cu un grad mai mare de abstractizare a conceptelor, reprezentarea senzorială este înlocuită cu cuvântul, care în esență este și o reprezentare senzorială, doar nu vizuală, bazată pe sensul de vederea, dar pornind din impresiile simțului auzului De aceea, cuvântul și conceptul sunt unul și același, sau mai bine, cuvântul însuși este conceptul, care în sine nu există fără cuvânt

Confuzia conceptelor cu cuvintele este o amăgire destul de răspândită în lumea filozofică A fost început de Platon; a fost adoptat de scolasticii confesiunii - o sută și continuă până în prezent La filozofii englezi, de exemplu, în Mill în logica sa, pot fi găsite urme ale acestei confuzii Dar analiza psihologică respinge această opinie, care, ca urmare, duce la distrugerea independenței gândirii noastre *) Conversația noastră, ascultarea și înțelegerea discursului verbal al altora, citirea și înțelegerea unui manuscris sau a unei cărți tipărite sunt esența proceselor mentale în care în vocea ascultătorului, vorbitorului sau cititorului, anumite gânduri și combinații de gânduri care sunt cauzal legate de o serie de cuvinte cunoscute apar și au o realitate psihică și o independență de netăgăduit Aceste gânduri sunt aparent diferite în mod specific de cuvintele simple sau de reprezentarea acustică a anumitor sunete, deoarece cuvântul în sine are la fel de puțină valoare ca o bancnotă în sine, indiferent de ce valoare convențională i se atașează; ca și acesta din urmă, își trage demnitatea din ceea ce înseamnă Cuvintele și discursurile rostite ar fi sunete fără sens; literele pe care le citim nu ar fi pentru noi altceva decât liniuțe și pete fără sens pe hârtie, dacă, împreună cu ele, în vocea ascultătorului sau cititorului nu s-ar fi asociat și reprodus prin ele altceva, ceea ce este conceput doar convențional cu acestea sunete și caracteristici și care, totuși, nu este deloc aceleași sunete sau caracteristici Ce percepe cineva care aude un discurs străin complet necunoscut sau citește o astfel de carte străină? Sunete fără sens, trăsături fără sens Același lucru ar fi și pentru noi atât limba maternă, cât și scrierea nativă, dacă altceva nu ar fi legat de sunetele și literele sale din minte, și anume anumite gânduri, în care este conținut sensul acestor simboluri optice și acustice și prin care acesta este de acord să le înțeleagă Dar acum, de îndată ce se stabilește faptul că cuvintele și literele nu au sens în sine, ci doar pentru că evocă în mintea noastră, atunci se pune întrebarea: ce sunt ele? *) Faptele psihologice relatate aici sunt prezentate de noi conform lucrării lui Liebman: Zur Analysis der Wirklichkeit - cauză? Evident, doar unul din două lucruri este posibil aici: fie ceea ce este evocat de cuvinte, fie se adaugă cuvintelor pe care le înțelegem, sunt reprezentări, imagini, fantezii; sau nu este a avea un mod de a gândi, diferit de reprezentările conceptului Analiza psihologică arată că cuvintele evocă uneori idei sau imagini; dar, în același timp, mărturisește, de asemenea, că în numeroase alte cazuri nu există o astfel de provocare a reprezentărilor, că ceva este legat de cuvinte în minte care este destul de diferit de reprezentări Deci de exemplu când cineva îmi spune: "La Paris a izbucnit o revoluție: se construiesc baricade, se luptă mult pe străzi, înțeleg concret această situație: cuvintele excită în mine o serie de idei cunoscute sau imagini de fantezie: în același timp, fiecare capacitate individuală de imaginație deschide un câmp vast pentru tot felul de schițe ale acestor evenimente Dar când ascult, de exemplu în orice discuție sau argument, aud fraze fragmentare: "aceasta este o dovadă convingătoare" sau: "se poate fi de acord cu asta, dar numai într-o anumită condiție", atunci, desigur, înțeleg și aceste propoziții complet abstracte la fel și repede ca concretul de mai sus: dar nu mă leagă, însă, cu cuvintele care alcătuiesc aceste propoziții, fie individual, fie cu toate în agregat, nicio reprezentări concrete, senzuale La fel, cu cuvinte, de exemplu: Moscova, masă, ceas, combin idei cunoscute; dar când aud cuvintele: relație, produs, sens, nu mă gândesc la niciun subiect anume, nu îmi imaginez nimic, deși înțeleg foarte bine aceste cuvinte; de aici

rezultă clar că cu aceste cuvinte mă gândesc la ceva imagine inimitabilă, care este specific diferită de un simplu cuvânt, pentru că altfel cuvântul pe care l-am auzit ar rămâne pentru mine exact același sunet lipsit de sens și sens, ca, de exemplu un cuvânt din limba lui Kaffrov sau strigătul unui fel de pasăre Din toate acestea rezultă cu siguranță că multe, cel puțin, cuvinte reproduc în mintea mea ceva care este lipsit de imagini, care nu este o reprezentare, iar aceasta servește drept dovadă a existenței în noi a unor concepte abstracte, diferite de idei și cuvinte - La aceeași concluzie despre diferența caracteristică dintre concepte și idei și cuvinte, conduce observarea psihologică a vitezei relative a fluxului în mintea noastră a acelor și altora Printre evoluțiile remarcabile și interesante ale psihologiei moderne se numără încercările de a determina și chiar de a calcula matematic viteza sau perioada de timp cu care o idee sau un concept poate urma o altă idee sau concept în minte Nu trebuie să ne oprim asupra acestor încercări în detaliu *) Pentru noi, în raport cu subiectul care ne ocupă, întrebarea pusă de psihologi este interesantă: viteza de înțelegere a cuvintelor este aceeași cu viteza fluxului de idei în conștiința noastră? Altfel, în aceeași perioadă de timp în care înțelegem un discurs cu conținut abstract rostit rapid de alții sau citit de noi înșine, putem dezvolta în minte atâtea reprezentări corespunzătoare cuvintelor câte percepem cuvintele pe care le înțelegem? Dacă nu, atunci existența psihică a conceptelor și gândurilor diferite de imagini și reprezentări va fi dincolo de orice îndoială Deși cu mijloacele actuale ale psihologiei experimentale nu ne putem aștepta la o măsurare exactă din punct de vedere matematic a cantității de timp necesare conștiinței din sufletul reprezentărilor și conceptelor, dar pentru noi este suficientă concluzia foarte probabilă la care a ajuns această știință că viteza de trecere a gândurilor sau conceptelor în conștiința noastră mult mai mult decât viteza fluxului de Reprezentări și a cuvintelor reprezentate și că, prin urmare, conceptele sunt diferite de acestea din urmă Acest fapt a fost observat chiar și de Schopenhauer "Evident, spune el, "vorbirea, ca obiect al experienței exterioare, nu este altceva decât un telegraf perfect care transmite semne arbitrare, convenționale, cu cea mai mare viteză și cu cele mai subtile nuanțe Dar ce înseamnă aceste semne? Cum sunt interpretate sau explicate? Poate în același timp, așa cum spune celălalt, traducem imediat cuvintele discursului său în imagini de fantezie, care, cu viteza fulgerului, curg și se mișcă, se întrepătrund, transformă, desenează în consecință *) Vezi Libman, lib cit R și mp urmând rapid unul după altul cuvintele și inflexiunile lor gramaticale? Dar într-un astfel de caz, ce confuzie și confuzie ar avea loc în capul nostru în timp ce ascultăm un discurs sau citim o carte! Dar asta nu se întâmplă niciodată" Aceste cuvinte ale lui Schopenhauer sunt destul de adevărate, deși cu unele limitări Deci, de exemplu, ascultarea sau citirea încet a oricărei opere narative sau epice, de exemplu trecere din Homer, observăm, desigur, că, paralel cu curgerea cuvintelor și concomitent cu acestea, ne străbate mintea o serie sau un flux de imagini Acest flux de idei este însoțit de plăcerea trezită în noi de fluxul riomic al vorbirii, întrerupt pe alocuri de remarci critice, îndoieli, întrebări etc , intervenind extrem de rapid între idei; dar aceste ultime acte de judecată nu mai au caracter de reprezentări și sunt lipsite de imagine Acum imaginați-vă că ascultăm sau citim un discurs cu un anumit conținut științific, filozofic, de exemplu, juridic, politic etc În același timp, observăm, în primul rând, că prin cuvintele pe care le înțelegem, nu iau naștere în noi

reprezentări figurative; cu conținutul abstract al vorbirii, imaginile de fantezie ne trezesc doar în cazuri rare, excepționale; fie se amestecă accidental, ca niște oaspeți neinvitați, și în acest caz nu interferează decât cu atenția și înțelegerea: aceasta dispare cel mai adesea cu vorbirea abstractă prelungită, când atenția obosește; sau apar instantaneu, ca exemple concrete pentru a explica o propoziție abstractă auzită sau citită Dincolo de asta, cea mai simplă reflecție ne convinge că dacă - toți am auzit și înțeles de noi în continuarea unui discurs sau citind un cuvânt, toate rândurile de vorbire, toate inflexiunile declinațiilor și conjugărilor, prepozițiilor și conjuncțiilor etc , am decis să traduce în imagini de fantezie și idei, dacă fiecare termen abstract ar trebui să evoce în noi, pentru înțelegerea sa, vreun reprezentant sensibil corespunzător acestuia, atunci un flux atât de rapid de idei ar produce *) Weltais Willc und Worstellung dezordine totală și haos inimaginabil în capul nostru De fapt - dar în realitate acest lucru nu se întâmplă niciodată, ar depăși - toate forțele celei mai vii fantezii și ar distruge orice înțelegere Toate aceste fapte dovedesc fără îndoială că un gând sau un concept nu este același lucru cu o idee sau un cuvânt, deși în cea mai mare parte este însoțit de ele Adesea, împreună cu Platon *), ei au numit gândirea conversația interioară, fără zgomot, a sufletului cu sine însuși și de aici au ajuns la concluzia că gândul și cuvântul sunt unul și același, că fără cuvinte (sau, în general, fără semne senzuale de un concept), nicio gândire nu este posibilă Dar această opinie, dacă este luată într-un sens necondiționat și nelimitat, este falsă Gândirea pură, gândirea propriu-zis abstractă, merge în secret și rapid în spatele vederilor intuitive, este însoțită doar de cuvinte, dar nu identice cu acestea În gândirea abstractă, în cea mai mare parte, doar fragmente singulare și opriri majore pe calea procesului gândirii logice, inaccesibile percepției, ajung în conștiința noastră, asemenea cuvintelor și expresiilor pronunțate intern; se poate observa uneori cum membrii finali și rezultatele gândirii tăcute capătă brusc o formă verbală Și cât de des ne este greu să ne exprimăm gândul, căutăm cuvinte pentru el și ne bucurăm când găsim în sfârșit expresii clare și precise potrivite pentru el! Aceasta arată că gândirea a apărut și s-ar putea să se fi dezvoltat în noi înainte și independent de cuvintele care l-ar putea desemna În general, gândirea abstractă, cu munca intensă a minții noastre, procedează cu atâta viteză și mobilitate, ea include atât de multe întrebări și răspunsuri, atât de multe serii de concluzii inductive și deductive etc , încât în cea mai mică perioadă de timp se dezvoltă în noi incomparabil mai multe concepte, combinații de concepte și diviziuni ale acestora, decât câte cuvinte pot fi rostite în interior în acel moment De aici rezultă că gândirea *) Nu există intelect și vorbire: dar există un dialog fără voce în suflet, și asta este ceea ce numim intelect? pany men un Sopliystes, * prin intermediul conceptelor are o realitate psihică independentă, distinctă de reprezentările intuitive; această gândire, deși găsește o asistență esențială în limbaj (importanța unei astfel de asistențe este arătată de exemplul surdo-muților, al căror proces de gândire, din lipsa desemnărilor verbale de gândire, se desfășoară cu o dificultate considerabilă), dar în esenţă este un proces independent de limbaj Deci, cuvintele nu sunt același lucru cu conceptele, nu același lucru cu reprezentările sau imaginile fanteziei; gândirea prin intermediul conceptelor nu este nici o conversație internă a sufletului, nici o schimbare de idei, ci un act mental diferit*) Motivul principal pentru a nega independența conceptelor și principala bază a nominalismului

este, desigur, faptul că în majoritatea cazurilor gândirea noastră este de fapt însoțită fie de idei, fie de cuvinte Dar acest fenomen, care depinde de sensibilitatea deosebită a naturii spirituale a unei persoane, încă nu vorbește câtuși de puțin împotriva independenței gândirii și chiar împotriva posibilității, în alte condiții, a existenței sufletului nostru, fără legătura ei cu senzualitate (de exemplu, în viața de apoi), pură, fără legătură cu ea, gândire, fără ajutorul reprezentărilor vizuale și cuvintelor În starea actuală a omului, această posibilitate apare doar în cazuri excepționale, deși în general independența gândirii față de semnele sale sensibile este suficient de clară din faptele pe care le-am indicat În ceea ce privește ideile și cuvintele care însoțesc gândirea, ele nu sunt altceva decât semne exterioare, sensibile sau scheme de concepte care nu au nicio legătură esențială, internă cu ele și nu sunt identice cu ele O astfel de schemă este o reprezentare la nivelurile inferioare ale gândirii, un cuvânt sau un nume - la cel mai înalt Deci, de exemplu, gândindu-ne la o persoană în general, fie ne imaginăm un fel de persoană, fie pronunțăm mental cuvântul: persoană De ce este această schemă *) Pentru a demonstra diferența dintre concepte și cuvinte și independența gândirii, poate servi și faptul că copilul începe să înțeleagă mai devreme ce să spună; acest lucru se observă mai ales la copiii care, dar din motive necunoscute nouă, încep să vorbească foarte târziu - fie că este o reprezentare sau numai sub formă de cuvânt, însoțește conceptul, îl alătură în conștiința noastră și nu constituie conceptul în sine, reiese clar din faptul că, pentru aceleași concepte, denotând schemele lor (reprezentări) și cuvinte) pot fi foarte diferite și chiar întâmplătoare, în timp ce conceptele rămân aceleași, ceea ce demonstrează că sunt legate de concepte doar printr-o legătură externă, și nu organică și nu sunt identice cu acestea Deci, de exemplu, cu conceptul: o persoană, fiecare reprezintă o persoană în felul său; Iggr își imaginează un negru, un chinez - un galben cu fața, un rus - o persoană ca cei din jurul lui și fiecare individ în special - cu diferite nuanțe deosebite Singurul lucru în comun între toate reprezentările care denotă un concept este că aceste reprezentări, spre deosebire de reprezentările unor obiecte specifice, au trăsături oarecum vagi, confuze, aparent nepermițându-le să fie atribuite vreunui obiect specific pe care l-am văzut vreodată , auzit etc Prin urmare, aceasta nu este altceva decât o iluzie, explicabilă psihologic prin faptul că imaginile individuale ale obiectelor devin estompate, palide, devin nedefinite odată cu trecerea timpului și, pentru a desemna un concept general, luăm doar unul a unor astfel de imagini ca simbol sau semn mai potrivite pentru un concept abstract, h ƀm concrete clar orice prezentare Dar însăși libertatea de utilizare a acestor semne, menținând în același timp unitatea conceptului desemnat, servește ca un semn clar al independenței acestuia din urmă De asemenea, conexiunea gândurilor sau conceptelor cu cuvintele nu este esențială; acest lucru este deja dovedit de simplul fapt că fiecare națiune folosește cuvinte diferite pentru a desemna același concept Un francez, un german, un rus, un englez, gândindu-se la o persoană, pronunță mental sunete și cuvinte complet diferite, deși conceptul lor despre el este același; prin urmare, este clar că conceptul de persoană este o altă chestiune, iar cuvântul care denotă conceptul este o altă chestiune *), *) Deoarece cuvântul nu este identic cu conceptul și vorbirea cu gândirea, este clar de ce exprimarea gândurilor, comunicarea între oameni nu este deloc legată de cuvânt sau vorbire, nici măcar nu are nevoie de el "Semne convenționale O altă remarcă sau obiecție din partea

senzualiștilor Dacă un gând, un concept, este ceva independent de reprezentări și cuvinte, și în mod esențial diferit de ele, atunci am putea avea, sau cel puțin să ne predăm la o gândire pură, liberi de amestecul acestor elemente concomitente Dar o astfel de gândire pură nu este nici posibilă, nici imaginabilă pentru noi; prin urmare gândirea nu poate fi altceva decât idei și cuvinte Acceptăm, deși cu unele restricții, premisa senzualiștilor, dar respingem corectitudinea concluziei deduse Acea gândire pură în condițiile actuale ale vieții mentale a unei persoane, ca ființă nu numai spirituală, ci și organică spiritual, este un fenomen, deși nu absolut imposibil, atunci, în orice caz, excepțional, este adevărat Ceea ce este gândirea este de neconceput, este firesc; deoarece este posibil să se reprezinte doar fie un semn sau o imagine senzuală, fie una senzuală, de exemplu, un cuvânt Dar pentru ca legătura obișnuită a gândirii cu un semn sensibil și neconceputul gândirii pure să depună mărturie despre realitatea acesteia din urmă, acest lucru, având în vedere faptele pe care le-am indicat, nu poate fi permis în niciun fel În ciuda imposibilității gândirii pure, ea este și reală, așa cum sunt reale, de exemplu, nepercepute de simțuri și neconceput în afara descoperirii lor în obiecte ale forțelor naturii: electrice și altele Și mai bine relația dintre gând și cuvânt poate fi comparată cu relația dintre suflet și trup; sunt înrudite organic, dar în același timp sunt esențial diferite A vedea, și deci a imagina, nu se poate vedea decât corpul; sufletul nu este reprezentabil senzual; cu toate acestea, acest lucru nu vorbește deloc împotriva existenței sale independente de orice fel, fără nicio legătură cu obiectele, sunt suficiente pentru ca o persoană să-și exprime ideea Scrierea figurativă și un alfabet alfabetic sunt, ca să spunem așa, un lux inutil, fără de care ne putem lipsi cu ușurință Și într-adevăr vedem că putem comunica între două continente cu ajutorul a cel mult două semne de orice fel, fie că fie un punct și o linie, cum ar fi în telegraful scris al lui Morse, sau devierea unui fascicul de lumină la dreapta și la stânga, ca în telegraful transatlantic al lui Thomson " A Secchi, Die Grosse d Schõpfung Übers v Gutter p - Am încercat să demonstrăm diferența esențială dintre concepte și reprezentări și independența cunoașterii raționale prin mijloace psihologice Am putea - am putea ajunge la același rezultat - și printr-o analiză logică a conceptelor abstracte, atât în conținutul lor, cât și în forma lor, și să despărțim în ele elemente care sunt cu adevărat împrumutate din experiență, de elemente care nu ar putea proveni în niciun fel din această sursă și trebuie atribuită rațiunii noastre Acesta este ceea ce vom încerca să facem în cercetările noastre ulterioare asupra conceptelor categorice, deoarece în ele acest element a priori, neexperimentat, apare cu cea mai mare claritate și putere Aici însă, în ceea ce privește conceptele generale, în sensul exact al cuvântului, ne mărginim la observația că, oricât de mult am atribui experienței participării la învățământul de doctorat, nu putem explica originea lor fără a presupune, independent de experiența agentului, care este mintea noastră De dragul senzualiștilor, să presupunem cel puțin că întregul conținut al conceptelor noastre este împrumutat din experiență Totuși, cel mai hotărât senzaționalist trebuie să admită că un concept nu este același lucru cu o idee concretă, o idee sau o perspectivă, că este o generalizare sau o anumită combinație de idei sau părți ale acestora, că această combinație nu se formează de la sine , cumva si intamplator, dar dupa anumite legi strict definite indicate de logica si pentru un anumit scop cunoasterea Deci, indiferent de vederi și idei, trebuie să recunoaștem în suflet o forță deosebită de

combinare și distinctă de ele, deoarece legătura logică a gândurilor este diferită de legătura ideilor după legile așa-zisei asociații de idei Astfel, chiar dacă admitem propoziţia senzaţională: nih il est in intellectu, quod non ante fucrit in sensu, apoi, în orice caz, cu adaosul lui Leibniz: nisi intollectus ipse Adevărat, forțat aici să cedeze anumite drepturi rațiunii și o anumită cotă de participare la formarea conceptelor, senzaționalismul încearcă uneori să aducă aceste drepturi la minimum; ov vrea să vadă în minte nu mai mult decât (/ capacitatea jurmalei de a combina una sau alta reprezentare, - o abilitate lipsită de orice legătură internă - deținere; el atribuie tot conținutul contului retragerii Cu toate acestea, recunoscând conform experienței că activitatea gândirii noastre este o activitate conștientă, el trebuie să admită și că putem fi conștienți nu numai de conținutul empiric al gândurilor noastre, ci și de acele legi și norme independente de experiență, conform cărora acest continut este compus in anumite grupe numite concepte, judecati, concluzii Deci, aici avem reprezentări conștiente și complet independente de experiență sau concepte cel puțin despre legile minții noastre Astfel, cel mai extrem empirism trebuie să admită nu numai o putere independentă a rațiunii, ci și un anumit conținut, deși limitat, aparținând exclusiv acestei puteri, elemente cunoscute a priori ale cunoașterii noastre Intellectusul despre care vorbește Leibniz nu este o simplă forță formală, ci una care posedă un conținut propriu Pentru a fi complet consecvent și a evita să se contrazică, senzaționalismul ar trebui să elimine direct mintea cu legile sale independente din gama facultăților cognitive și să explice originea conceptelor noastre din aceleași legi care acționează mecanic care guvernează formarea vederilor senzoriale si idei Nu au lipsit încercările de acest fel, pornind de la încercarea crudă a lui La Mettrie, care, cu ficțiunea sa despre om-mașină, "s-a gândit să explice originea tuturor cunoștințelor noastre într-un mod pur mecanic și terminând cu teorii mai rafinate și complexe ale lui Herbart și adepților săi, explicând formarea conceptelor noastre prin atracția și fuziunea reprezentărilor omogene și a elementelor asemănătoare în ele conform legilor, deși psihologice, la fel de necesare ca legile mecanice ale naturii și asemănătoare acestora Acordând psihologiei o analiză critică a acestor teorii *), observăm că din punct de vedere epistemologic și metafizic, ele trebuie, fără îndoială, deja respinse deoarece, dacă sunt realizate în mod consecvent, vor duce inevitabil la distrugere *) O analiză amănunțită a așa-numitelor "Versehmeltzungstheorie" de Herbart, Fortlyage şi alţii, vezi Ulrici, în Leib nnd Seele, p - - - nu numai pentru certitudine, ci și pentru însăși posibilitatea cunoașterii noastre În același timp, dacă în noi este puterea independentă a șoarecelui, care întinerește reprezentările și le transformă în înțelegere după legile lor, dacă înțelegerea formelor prin legile asocierii și esența esenței reprezentării avem dreptul de a vorbi despre adevărul și neadevărul conceptelor, despre fiabilitatea și lipsa de încredere a acestora, de a le face orice cerințe logice? Fiind autoformate mecanic prin fuziunea reprezentărilor similare și a elementelor lor, ele au o semnificație epistemologică egală -Mai mult, dacă conceptele în esență nu sunt diferite de reprezentări și formarea lor este supusă legilor de asociere ale acestora din urmă, iar reprezentările sunt nu creat de noi, ci obținut din exterior, adunându-se la rândul său din vederi senzuale, atunci întreaga materie a cunoașterii noastre devine în cele din urmă dependentă de realitatea empirică care ne înconjoară, de cantitatea și calitatea impresiilor pe care le primim Oricare ar fi și

câte impresii am primit, atâtea astfel de idei ar trebui să avem, și apoi concepte și gânduri, deoarece conceptele sunt doar anumite combinații de idei, iar legile acestor combinații sunt imuabile și sunt aceleași pentru toți oamenii; cunoasterea fiecarui om este simplu extras al impresiilor primite de el; nu există un adevăr obiectiv, obligatoriu, unic și nu poate fi Dar o astfel de concluzie este contrară experienței noastre interioare Suntem în mod clar conștienți de faptul că formarea acestor concepte sau a altora dintre conceptele noastre nu este deloc supusă niciunei legi mecanice inevitabile, că controlăm liber cursul gândirii noastre, în urma căruia astfel de fenomene, de exemplu, sunt posibile îndoială cu privire la corectitudinea gândurilor noastre, greșelile și corectarea conștientă a acestora, nemulțumirea față de conceptul dat al subiectului, dorința de a forma altceva cu conștiința deplină a posibilității de a face acest lucru Desigur, în gândirea noastră acționăm după anumite legi logice; dar însăși posibilitatea de a abate de la aceste legi, neîndeplinirea lor, într-un cuvânt, de a greși arată clar că - - aceste legi nu sunt deloc la fel cu legile mecanice ale naturii, fie că sunt legi fizice sau legi psihologice de asociere a reprezentărilor, de la care este imposibil de evitat Acest lucru arată clar că conceptele nu apar doar ca rezultat al combinației de reprezentări, ci că le producem dintr-un material parțial furnizat de reprezentări și că ele sunt produse de o forță care acționează liber, rațiunea Acest lucru este susținut și de varietatea dezacorduri între oameni, cu aceeași sau asemănare de idei De fapt, dacă conceptele sunt mecanic, ca să spunem așa, topite din idei după săpături binecunoscute, atunci în cercul oamenilor care primesc aceleași impresii, trăind de exemplu în aceeași țară, în aceeași societate, în același timp, ar trebui să găsim, dacă nu identitate, atunci o asemănare remarcabilă în concepte și moduri de gândire; dar experiența contrazice evident acest lucru Dacă se spune că această diferență de concepții, având aceleași impresii, poate fi explicată prin diferența de natura individuală a persoanelor care primesc impresiile, atunci trebuie remarcat că teoria, care privește facultatea cognitivă a omului ca pe o tabula rasa, nu poate admite decât o diferență atât de puternică individualitatea naturală între oameni, astfel încât să poată modifica semnificativ compoziția conceptelor noastre În același timp, nici o teorie senzaționalistă nu ne indică nici proprietățile acestei individualități, nici gradul de influență a acesteia asupra formării conceptelor noastre Și într-adevăr, odată cu unitatea legilor de asociere a ideilor la toți oamenii, diferențele individuale (de exemplu, darurile) s-ar putea reflecta doar într-o anumită intensitate, ca să spunem așa, a conceptelor și în viteza formării lor, dar nu în conținutul lor, care se obține din exterior; pentru unii conceptele s-ar fi format mai repede, pentru alții mai lent, dar conținutul lor ar fi fost același Între timp, din experiență, vedem că între oamenii care primesc impresii complet similare despre lumea înconjurătoare și despre societate, există nu numai unele nuanțe, ci și un radical opus de vederi, în funcție de diferența completă în înțelegerea lor asupra lucrurilor, care este complet inexplicabil din punct de vedere senzaționalist asupra cunoștințelor noastre În fine, considerând conceptele ca o modificare a reprezentării, care se desfășoară după anumite legi ale adunării și descompunerii lor, ar trebui să admitem că nu numai calitatea, ci și cantitatea conceptelor noastre merg proporțional cu calitatea și cantitatea impresiilor primite , care ele însele sunt transformate în reprezentări Adevărat, experiența confirmă

într-o oarecare măsură această importanță a cantității și calității impresiilor primite pentru cunoașterea noastră, dar prezintă și excepții atât de dese de la această regulă, care arată că reprezentările au o semnificație contributivă, și nu decisivă, în formare a conceptelor noastre Vedem că, cu aceeași cantitate și calitate a impresiilor primite și a ideilor asimilate, oamenii diferă extrem de mult în structura gândirii lor, că profunzimea și puterea gândirii, bogăția sunt departe de a fi proporționale cu volumul de impresii primite, că masa de impresiile și ideile asimilate au uneori un efect copleșitor asupra cursului, cu vigoarea și independența gândirii noastre Toate acestea arată că agentul principal în formarea conceptelor noastre este puterea rațiunii, formându-le liber conform legilor imanente acesteia, și nu puterea de reprezentare, acționând mecanic Atribuind totul în gândire relatării impresiilor și ideilor, nu vom înțelege în niciun caz, de exemplu, cum modestul sculptor Socrate s-ar putea ridica deasupra nivelului viziunii asupra lumii a sofiștilor învățați și călătoriți, sau cum analfabetul cizmar Boehm, care nu văzuse altceva decât propriul său oraș natal nesemnificativ, ar putea crea astfel de concepte gânditoare care sunt luate în considerare și apreciate de filosofi atât de educați pe scară largă precum, de exemplu Schelling De îndată ce independența conceptelor generale și diferența lor față de reprezentări este aprobată, de îndată ce se recunoaște că, deși ele sunt formate de mintea noastră pe baza datelor din experiență, dar nu provin exclusiv din experiență, aceasta deja oferă terenul pentru apariția și soluționarea corectă a unei alte întrebări metafizice referitoare la conceptele generale - le corespunde ființa reală și în ce măsură și, în consecință, posedă cunoștințele noastre raționale, care în conținutul ei constă în - - combinații de concepte generale, certitudine obiectivă? O astfel de întrebare este posibilă, evident, numai în ceea ce privește acel element care este introdus în concepte de rațiunea noastră și care face din concepte tocmai concepte, și nu reprezentări concrete În ceea ce privește elementul empiric, acele reprezentări sau părți de reprezentări care însoțesc conceptele și servesc drept scheme sau reprezentări sensibile ale acestora, așa cum am spus deja, nu pot avea un sens real Reprezentarea reală în noi a obiectelor sensibile concret nu poate fi dată decât într-o reprezentare concretă; iar acele reprezentări vizuale sau auditive estompate sau modificate (imagini și cuvinte) care însoțesc conceptele nu pot avea niciun lucru empiric corespunzător Ce constă acum în acel element introdus în concepte de rațiune, care le face tocmai concepte, și nu simple modificări ale reprezentărilor? Răspunsul la aceasta se află în numele însuși: un concept general sau o idee generală Particularitatea rațiunii constă în faptul că, deși pe baza datelor experienței, ea compune în mod independent anumite obiecte mentale, diferite de obiectele concrete, despre care simțurile ne dau cunoștințe, obiecte care, datorită faptului că combină proprietățile într-un singur întreg, comune multor obiecte empirice, pot fi numite comune și, după felul în care își au originea în noi, obiecte inteligibile Deci, adevărata întrebare aici este dacă creațiile minții noastre - obiectele generale - corespund oricărei realități din afara minții noastre, precum și creațiile puterii noastre senzoriale-cognitive - reprezentări ale faptului concret concret - cognoscibile de minte, este este la fel de reală ca ființa concretă, cognoscibilă prin simțuri, așadar, și cunoașterea despre ea, este la fel de sigură ca și cunoașterea empirică? Senzaționalismul, care aici este de acord cu nominalismul medieval, răspunde negativ la această întrebare Doar individul, și nu

generalul, există cu adevărat și este cunoscut cu certitudine Deci, de exemplu, în realitate există acea altă persoană, a treia, Peter, Ivan, - Fedor, dar nu există deloc bărbat; mai e aia, o altă, a treia casă de beton, masă, dar nu există casă, masă în general Aceasta înseamnă că nimic real nu corespunde acestor concepte generale, iar ele, după cum spun scolasticii, nu sunt altceva decât nomina, flatus vocis Dar împotriva acestei consecvențe senzaționaliste, trebuie să remarcăm în primul rând faptul evident și universal al conștiinței noastre că vorbim și gândim constant despre general, ca despre ceva real Vorbim, scriem, raționăm despre o casă, un copac, o persoană etc , ca despre ceva real; nu putem renunța la o astfel de concepție, iar dacă am putea renunța la ea, atunci ar trebui să ajungem la trista convingere că tot ceea ce spunem vorbește despre ceva ce nu există cu adevărat, despre tot ce argumentăm, scriem, ne referim la ceva ce nu există deloc în realitate Trebuie să ajungem la o negare completă a posibilității cunoașterii De fapt, descompune toate gândurile noastre în ultimele lor elemente și vei vedea că toate constau dintr-o combinație de concepte generale în judecăți și concluzii Împărțiți însuși discursul nostru în ultimele sale elemente, cuvinte și veți vedea din nou că fiecare cuvânt exprimă sau desemnează un concept general, și nu un obiect specific, astfel încât atât gândirea noastră, cât și vorbirea noastră constau de fapt din diferite combinații de concepte generale Dacă acum nimic real nu corespunde conceptelor generale, atunci nimic real nu corespunde nici gândirii și cuvintelor noastre Obiectivitatea cunoștințelor noastre dispare; o știință care se străduiește să tragă concluzii generale din datele experienței, care se preocupă de descoperirea legilor generale ale fenomenelor, care vorbește nu despre obiecte individuale, ci despre general, se transformă într-o fantomă goală, într-o iluzie a gândirii Singurul element de încredere și obiectiv din toată cunoașterea noastră rămân reprezentările individuale ale obiectelor individuale, adică tipul de cunoaștere empirică cel mai de jos și cel mai puțin înlănțuitor, pe care îl posedă și animalele Tot ceea ce este de prisos care deosebește cunoașterea omului de cunoașterea animalului se dovedește a fi o achiziție nesemnificativă, care treizeci un om este pe drept mândru, dar cu un vis gol, lipsit de realitate Dar dacă este imposibil să decidem asupra unei astfel de distrugeri a certitudinii cunoștințelor noastre și asupra transformării acesteia într-un miraj subiectiv, dacă ar trebui să aibă vreo valoare reală, atunci este evident că acest lucru este posibil doar cu o condiție, ca generalul concepte, din care, ca din elementele lor originare, este compusă, corespunde cu ceva real, care, în consecință, există în afara noastră nu numai concret, ci și general Opinia opusă se poate baza doar pe presupunerea grosieră senzualistă sau, mai precis, materialistă, că există cu adevărat doar acea ființă despre care simțurile exterioare ne fac să știm - ființa materială și că nu poate exista nicio ființă reală în afara ei Întrucât tot ceea ce este perceput în mod sensibil ne apare ca ființă a lucrurilor concrete, atunci în afară de această ființă concretă, a cărei reflectare în conștiința noastră sunt vederi și idei, nu poate exista altă ființă cu adevărat cognoscibilă Dar am avut deja ocazia să vorbim despre inconsecvența acestui principiu metafizic al materialismului Am arătat că tărâmul a ceea ce există cu adevărat și este obiectiv cognoscibil este departe de a fi epuizat de acele fenomene de care percepția senzorială directă ne face conștienți Și dacă existența a ceva nesensibil și nematerial este posibilă nu numai în trecut, ci și în afara noastră, atunci este evident posibil ca substratul conceptelor

generale să poată exista în lucruri, comunul pe care îl desemnează Dacă existența unui astfel de substrat este posibilă, atunci rezultă de la sine că, pentru a-l percepe, pentru a cunoaște elementul obiectiv al conceptelor generale, trebuie să presupunem și un alt organ din puterea noastră cognitivă, în afară de facultatea de cunoaștere senzorială Prin urmare, în niciun fel nu poate servi ca o obiecție la sensul obiectiv al conceptelor generale faptul că nu putem obține cunoștințe despre obiectele lor prin ') Vezi articolul "Analiza metafizică a cunoașterii empirice" din Lucrările lui V D Kudryavtsev-Platonov, vol număr : ■ luptă împotriva lenei și superficialității celor care se află sub prefață ": ιτο ideile ne sunt înnăscute și ceea ce este în minte Însăși natura lui Napopa Gatles este de adevărul dureros, cu care suntem de acord cu Trula, nu vă faceți timp să luați lucrarea și să găsiți sursa corelației și l zsivs a acestor Poznggnip și reprezentate " Nene Abhandlungen über L nienschl Verstand v Haavschmidt, p **) Nene Abhandlm bip, p , etc - - Richoscopul teoriei cunoașterii lui Locke și Hume În Anglia însăși, apărarea acestei teorii a fost preluată de așa-numita școală scoțiană În special împotriva lui Locke, Duhalde-Stuart a încercat să demonstreze ideea că în sufletul nostru există concepte cărora nu le corespund nici calitățile lucrurilor, nici operațiile spiritului nostru și care, prin urmare, nu pot apărea nici din experiență, nici din reflecție Printre astfel de concepte se numără și ideea lui Dumnezeu Încă de pe vremea lui Kant, în Critica rațiunii pure, care a dat o formulare complet nouă a întrebării despre originea și sensul conceptelor de bază ale minții noastre, teoria ideilor înnăscute și-a pierdut aparent creditul în filozofie, cedând loc la alte teorii ale cunoașterii noastre, atât raționale, cât și empirice Dar, în esență, declinul acestei teorii privește mai mult terminologia și forma pe care ea le-a avut în Descartes și Leibniz decât ideea sa principală - non-derivabilitatea conceptelor fundamentale ale minții noastre din experiență De fapt, între numele: "idei înnăscute" și între expresia introdusă de Kant și care a intrat în uz general: "concepte și idei a priori aparținând minții noastre", diferența nu este atât de importantă pe cât pare diferența este că Descartes și Leibniz, numind ideile înnăscute, au subliniat direct și clar primul motiv al originii lor, spunând, de exemplu, că treburile despre Dumnezeu sunt înnăscute sau imprimate în noi de Dumnezeu, în timp ce cei mai noi raționaliști, recunoscând un anumit fel de concept π ideile sunt a priori? întrebare despre primul lor chaln' · față în față, refuz, • locul cu Kant, decide în; · de aceea natura noastră ;> a' ma ycTpoGüù tala , eu nu altfel vedere- · asemenea-lpbi irsihuscheetvo după-Kant-sksch'S* επpio r J ?· înnăscurea lui Descarto-Leibnizeze Pentru a-l evalua pe acesta fără? irsch- gri "de acum înainte, •'M'sch- shui și, s-ar putea spune, mai are semnificație ¡ > în lumea filozofică, teoria ideilor înnăscute, pentru a explica originea ideii lui Dumnezeu, trebuie să distingem două laturi în ea: negativă și pozitivă Prima, care a avut și are încă o semnificație esențială pentru filozofie, este doctrina că ideea lui Dumnezeu nu este - - nu poate apărea nici din experiență, nici din reflecția asupra datelor experienței, ci este, așa cum se exprimă acum, o idee a priori aparținând minții noastre Al doilea este de a explica însuși faptul priorității sale prin conceptul de înnăscut Prima propoziție a fost, după cum se știe, punctul principal asupra căruia s-au concentrat cele mai înverșunate atacuri și obiecții ale apărătorilor teoriei empirice a cunoașterii, începând cu Locke și terminând cu cei mai noi adepți ai acestei teorii Aici nu vom intra într-o discuție detaliată a acestor obiecții, deoarece, în ceea ce privește ideea lui

Dumnezeu, ele coincid în multe privințe cu obiecțiile îndreptate împotriva conceptelor înnăscute în general - obiecții, a căror invaliditate am avut ocazia să o considerăm subliniază, vorbind despre teoria empirică a cunoaşterii *) În esență, aceste obiecții se rezumă la următoarele trei: dacă ideea lui Dumnezeu a fost înnăscută în noi, atunci ar trebui să fie recunoscută clar de om deja în primele etape ale dezvoltării sale "Nu înțeleg", spune Locke, "cum orice poate fi înnăscut sau imprimat în sufletul nostru fără a fi observat de el A fi în minte și a nu fi conștient, a fi în suflet și a nu fi observat - asta înseamnă și că ceva există în suflet și nu există Dar prin experiență nu observăm ideile lui Dumnezeu la sugari și copii; se formează într-o persoană încetul cu încetul, fie prin învățare, fie prin propria reflecție "**)) Dacă ideea lui Dumnezeu ar fi înnăscută sau imprimată în noi de către Dumnezeu, atunci, în virtutea acestei origini, ea ar trebui nu numai să fie recunoscută clar de toți oamenii, ci să fie și o idee omogenă pentru toată lumea, o adevărată și idee corecta Dar acesta nu este chiar cazul Experiența ne arată o multitudine nenumărată de idei religioase, cele mai multe dintre ele false și lipsite de sens, care indică originea lor pur umană) În sfârșit, ") Vezi articolul "Analiza metafizică a cunoașterii raționale" de mai sus (p o și următoarele) ·") Essai philos, concernant l'entendement humaine Trad p pierdut Ed - - dacă ideea lui Dumnezeu ne-ar fi înnăscută, atunci ar trebui să fie recunoscută de toți oamenii fără excepție, ca o proprietate fundamentală a naturii lor Dar, de fapt, vedem absența completă a acestei idei la multe triburi sălbatice care nu cunosc religia, la mulți indivizi în special, cum ar fi materialişti şi atei Dar toate aceste obiecții, mai întâi înaintate de Locke și apoi repetate până în vremea noastră de oponenții doctrinei ideilor înnăscute*), se bazează în esență pe o înțelegere greșită deliberată sau neintenţionată a acestei doctrine, de parcă apărătorii ei ar apăra ideea că suntem înnăscut precis, corect și definit conceptul de Dumnezeu (de tipul, de exemplu, pe care Descartes îl dă în definiția sa a ideii de Zeitate), și nu numai elementele de bază care servesc la formarea unui astfel de concept În ceea ce îl priveşte pe Descartes, având în vedere vagul doctrinei sale despre ideile înnăscute, obiecţiile lui Locke la această doctrină ar fi putut avea o anumită bază **) Dar ele își pierd orice semnificație de îndată ce începem să recunoaștem ca înnăscut, nu un concept definit de Dumnezeu, în care participarea la activitatea de sine a minții noastre este exprimată în mod clar, și nu o idee clară despre aceasta, în care urme ale activitatea imaginației sunt vizibile, dar tocmai ideea despre Dumnezeu, ca un fel de principiu a priori, stimulând activitatea minții noastre la producerea de diverse idei și concepte despre Dumnezeu În ceea ce privește opinia empiriştilor că ideea lui Dumnezeu, *) Vezi de ex Buchner, Kraft și Stoffe , S - *') Deși, de fapt, o examinare mai atentă a scrierilor lui Descartes arată că el nu s-a gândit să ia în considerare ideea înnăscută a lui Dumnezeu în sensul acelui concept definit despre care vorbește în Meditationes "Copilul", spune el, "deși are idei înnăscute, dar numai în posibilitate Nu am presupus că mintea unui sugar, încă în pântece, se gândește la lucruri metafizice Are o idee despre Dumnezeu , despre sine și despre toate acele adevăruri care sunt de la sine înțelese, așa cum le au adulții când nu se gândesc la asta " În alt loc, el remarcă că ideile sunt înnăscute în noi, la fel cum anumite calități spirituale sunt înnăscute la unii oameni, de exemplu generozitatea, sau alt tip de boală cunoscut, și anume, ca predispoziții sau abilități Gutberlet, Psihologie - - dacă ar fi

înnăscut în noi, atunci ar trebui să fie clar recunoscut de noi deja în primele etape ale vieții noastre, atunci această cerință este contrară experienței Experiența arată că în sufletul nostru pot exista diverse concepte și cunoștințe elementare într-o formă inconștientă Să nu vorbim despre faptul obișnuit de a stoca în sufletul nostru o multitudine de concepte și idei formate de noi, care apar în conștiința noastră fie ca urmare a reamintirii deliberate a acestora, fie accidental prin asociere de idei și sub influența unor motive exterioare Faptul că ideea de Dumnezeu nu este un produs al propriei noastre activități mentale, ci se presupune că este înnăscută în Dumnezeu, în sine nu poate servi în niciun fel ca un obstacol, astfel încât, nefiind conștientă la început, ar putea nu a venit la lumina conștiinței în urma, cu anumite, dependente de legile de dezvoltare a naturii umane, condiții Într-adevăr, același lucru este valabil și pentru alte elemente a priori ale cunoașterii noastre, care, fără îndoială, există și în suflet într-o formă elementară și inconștientă și abia ulterior, încetul cu încetul, vin în lumina conștiinței sub forma unor concepte definite Nu vedem oare că, chiar și în copilărie, fiecare persoană în gândirea sa este, fără îndoială, ghidată de legile logice ale identității, contradicției, rațiunii suficiente, distinge foarte bine între cauză și efect, înțelege ce sunt calitatea, afirmația, negația etc ? dar, în același timp, se poate spune că este conștient sau observă acele fundamente prin care gândește sau are anumite concepte despre calitate, cantitate, cauză, acțiune etc Aceste concepte, ca fiind conștiente, se formează după o lungă reflecție asupra conținutului cunoștințelor noastre și în toată claritatea lor sunt proprietatea câtorva minți dezvoltate teoretic Același lucru trebuie spus despre ideea lui Dumnezeu Existând într-o formă elementară și inconștientă deja în primele etape ale vieții noastre, în dezvoltarea sa ulterioară se supune legilor generale ale vieții mentale și devine conștient numai atunci când dobândește caracterul de conștiință și toate celelalte manifestări ale naturii mentale și morale a unei persoane - - De asemenea, este imposibil să recunoaștem drept justă cerința empiriștilor ca ideea lui Dumnezeu (în cazul înnăscutului) să fie aceeași pentru toată lumea, un concept complet corect și clar Susținătorii ideilor înnăscute nu au susținut niciodată, și nu au putut, ideea, contrar experienței, că aceste idei sunt implantate în noi mecanic, ca concepte gata făcute, definite și neschimbate Ele au permis întotdeauna, în munca de dezvăluire a acestora, participarea tuturor acelor condiții interne și externe care au, în general, un loc în dezvoltarea cunoștințelor noastre Dar de îndată ce acest lucru este permis, atunci odată cu ea, evident, este admisă posibilitatea unei varietăți extreme de concepte religioase și chiar erori, așa cum aceasta are loc în raport cu toate celelalte concepte a priori ale noastre La urma urmei, legile logice ale gândirii ne sunt înnăscute și au în sine caracterul de corectitudine, uniformitate și imuabilitate; totuși, acest lucru nu împiedică abaterile constante de la ele, erorile și chiar diversitatea în înțelegerea sensului și semnificației tocmai acestor legi Același lucru se poate spune despre legile fundamentale ale vieții morale; regulile de bază ale moralității sunt în esență aceleași pentru toți oamenii și constituie proprietatea a priori a naturii umane; dar de fapt, în dezvăluirea și aplicarea acestor reguli în cazuri particulare, chiar și în înțelegerea acestor reguli, ne întâlnim cu o diversitate considerabilă Deci, lumina ideii lui Dumnezeu, refractată prin prisma conștiinței noastre, este în mod necesar colorată cu diverse culori și

primește diverse nuanțe în conformitate cu caracteristicile individuale ale unei persoane *) Empiriştii au considerat întotdeauna o forţă specială pentru a respinge caracterul înnăscut al ideii lui Dumnezeu, subliniind faptele despre absenţa acestei idei atât în rândul indivizilor, cât şi în rândul multor triburi ale rasei umane Astfel de fapte, conform lor *) Nu menționăm aici motivul special care poate avea loc în explicarea diversității extreme a conceptelor religioase din omenire Acest motiv ne este indicat de religia creştină, vorbindu-ne despre căderea omului şi stricăciunea firii sale; o asemenea pagubă cu o forță deosebită ar fi trebuit să afecteze tocmai domeniul religios, afectând doar indirect alte aspecte ale activității cognitive umane - - în opinia mea, ar fi inexplicabil dacă ideea lui Dumnezeu ar fi într-adevăr o proprietate fundamentală a naturii umane, ar fi înnăscută în noi Dar indicațiile de acest fel sunt departe de a avea semnificația pe care cineva crede că le-o atribuie, să le considerăm din partea faptică sau logică Contrar asigurărilor empiriştilor, pe baza celor mai sigure dovezi ale călătorilor şi etnografilor, trebuie să recunoaştem universalitatea religiei în rasa umană În ceea ce privește faptele presupus a contrazice această recunoaștere, ele se explică ușor fie prin lipsa de observație a persoanelor care raportează aceste fapte, fie prin tendința lor, fie, cel mai adesea, prin confuzia ideii religioase cu formele exterioare ale descoperirii ei , iar absența acestuia din urmă într-un trib cunoscut (de ex idoli, sacrificii, temple) a fost luată ca dovadă a lipsei sale de însăși ideea de Dumnezeu Dar cel mai important lucru pentru noi este că, chiar și cu presupusa corectitudine relativă a unor fapte de nereligiozitate a acestui sau aceluia trib, este posibil ca aceste fapte să nu aibă acela de a respinge caracterul înnăscut al ideii lui Dumnezeu, semnificația care i se acordă lor Să presupunem că au existat sau sunt câteva triburi mici printre care, cu toată sârguința, nu am descoperi nicio urmă de religiozitate; în orice caz, numărul și importanța acestor triburi, în comparație cu numărul uriaș de triburi și popoare care recunosc existența Divinului, este atât de nesemnificativ încât un astfel de fenomen, în mod corect, poate fi numit o excepție de la generalul lege, care trebuie explicată, conform căreia nu avem dreptul să ne bazăm pentru concluzia despre originea accidentală a ideii lui Dumnezeu O astfel de explicație o vom găsi în faptul că aceste triburi se află la cel mai scăzut nivel de dezvoltare mentală și morală Oricare ar fi motivul acestui nivel scăzut, degradarea acestor triburi sau copilăria lor spirituală, în orice caz, absența sau, mai exact, slăbirea extremă a sentimentului religios din ele va fi de înțeles fără a fi nevoie de a nega natura umană în general una dintre trăsăturile sale cele mai caracteristice Dacă aceasta este degradare, atunci ea dovedește puțin despre absența unei idei religioase la o persoană în general, ca în - - măsurile de dezordine extremă a facultăților mintale (de exemplu, în idioțenie) pot servi drept dovadă că rațiunea nu este deloc o proprietate universală și distinctivă a naturii umane Acel fenomen anormal de scădere morbidă a facultăților mintale, o revitalizare, ca să spunem așa, a unei persoane, care, prin excepție, se găsește la indivizi, poate avea loc și printre triburi întregi Unele dintre ele, ca urmare a diferitelor condiții nefavorabile, pot ajunge la o pierdere completă aproape completă a diferențelor cele mai caracteristice dintre om și animale Dacă totuși, așa cum cred unii, starea sălbaticilor nu este o stare de degradare și declin a naturii umane, ci o stare de copilărie și de înapoiere naturală, atunci și aici, absența religiozității, ca una dintre manifestările această

înapoiere, poate servi cu greu și ca obiecție la universalitatea sau necesitatea ideii despre Dumnezeu, precum și absența generală în copilărie a manifestărilor sesizabile ale naturii spirituale superioare a omului: rațiunea și libertatea La un copil, nu observăm conștiința de sine, gândirea, darul vorbirii, dar rezultă din aceasta că legile gândirii nu sunt înnăscute în om sau că darul vorbirii este un accidental și nu un esențial? , atribut al naturii umane? Cu atât mai puțin poate servi ca o obiecție față de înnăscurea ideii de Dumnezeu, faptul de a negare adevărul existenței lui Dumnezeu de către multe persoane, cum ar fi ateii Acest fapt nu poate vorbi împotriva universalității ideii religioase, prin însuși faptul că vedem aici o negare conștientă a unui adevăr cunoscut anterior și în suflet; iar o asemenea dezminţire presupune existenţa anterioară a faptului negat Adevărat, când se vorbește despre atei, ei înseamnă nu atât să infirme faptul universalității ideii religioase (pentru că în orice caz numărul ateilor este neglijabil în comparație cu masele de oameni care au crezut și cred în Dumnezeu), ci necesitatea ei Însăși existența ateilor, spun ei, servește deja ca dovadă că ideea lui Dumnezeu nu este unul dintre conceptele necesare, naturale sau înnăscute; altfel nu putea fi - - și negat *) ' Dar spunând aceasta, ei uită că mintea umană are libertate nelimitată nu numai de a cunoaște adevărul, ci și de a greși și că, în virtutea acestei libertăți, poate respinge cele mai evidente și necesare adevăruri ale conștiinței noastre, cele mai clare fapte ale conștiinței noastre experienţă Care este negarea teoretică a celor mai fundamentale și, aparent, adevăruri incontestabile ale conștiinței noastre, putem vedea exemple în acest sens în istoria gândirii noastre Nu vedem că idealistul neagă însăși existența lumii sensibile și vede în ea un fenomen al conștiinței noastre? Nu neagă scepticul credibilitatea tuturor cunoștințelor noastre, credibilitatea chiar și a legilor fundamentale, logice, ale gândirii? Faptul evident al activității libere nu este adesea negat și conștiința de sine ca liber nu este declarată un miraj psihologic pur etc ? Din anumite motive, ideea lui Dumnezeu, care aparține în esență minții noastre, nu poate fi tăgăduită, cu atât mai mult cu cât nu numai motive pur teoretice, ca în cazurile pe care le-am indicat, ci, din păcate, multe alte condiții anormale ale viaţa morală duce la negarea ei Astfel, putem recunoaște teoria înnăscută a ideii lui Dumnezeu ca fiind complet sigură de obiecțiile empiriştilor; iar dacă întreaga sarcină a acestei teorii s-ar limita doar la a demonstra caracterul a priori al acestei idei, independent de experiență, afirmând universalitatea și necesitatea ei, atunci am putea-o recunoaște ca fiind complet satisfăcătoare Dar dacă ne îndreptăm atenția către latura ei pozitivă, la cea mai apropiată explicație a modului în care această idee a priori apare în mintea noastră, atunci această teorie se va dovedi insuficientă și provoacă tot felul de nedumeriri Ideea lui Dumnezeu este înnăscută în noi Dar prin experiență ne întâlnim nu cu o idee despre Dumnezeu, ci cu multe concepții foarte variate despre El, în cea mai mare parte, false și nesatisfăcătoare Dar dacă ele nu pot fi totul și ne sunt indiferent înnăscute, atunci se pune firesc întrebarea: ce ar trebui să fie recunoscut în ele ca fiind cu adevărat original și *) O astfel de opinie este ținută, de exemplu Lange Gesehiclite d Macrialism V r despre - - natural și ce ar trebui să fie atribuit impurităților și distorsiunilor subiective? Ce înseamnă mai exact ideea care este înnăscută în noi? Dar în rezolvarea acestei întrebări se arată nesatisfăcătoarea teoriei pe care o luăm în considerare Descartes sub numele de idee de Dumnezeu, după cum se știe, însemna un concept

complet și definit despre el "Prin numele lui Dumnezeu", spune el, "înțeleg substanța, infinită, veșnică, neschimbătoare, independentă, atotștiutoare, atotputernică, prin care, la fel ca mine, sunt create și produse alte ființe" Ideea de o asemenea substanță s-a "născut și produs împreună cu Dar a presupune la fel de înnăscută o concepție atât de separată și exactă despre Dumnezeu pe care o dă Descartes aici ar contrazice dovezile clare ale experienței Înțelegerea ideii înnăscute în sensul unei concepții adevărate despre Dumnezeu , Aveau dreptate Locke și alți empiriști, când s-a observat că majoritatea oamenilor nu aveau deloc o asemenea idee, că pentru mulți conceptele despre Dumnezeu păreau a fi departe de a corespunde definiției lui Descartes, obscure, adesea false Forța acestei obiecții nu a putut decât să fie recunoscută de apărătorii teoriei înnăscutei ideii lui Dumnezeu Au trebuit să cedeze adversarilor lor și să fie de acord că ideea înnăscută a lui Dumnezeu nu este aceeași cu conceptul despre el Ce dracu este asta? Evident, nu poate fi o concepție despre Dumnezeu, pentru că, deși o concepție este o formă mai joasă și mai originală de cunoaștere despre Dumnezeu decât un concept, nu este mai puțin și în ea, poate chiar mai mult decât într-un concept, urme ale activității umane sunt remarcabile putere cognitivă - imaginaţie Așadar, pentru a găsi ideea originală și cu adevărat înnăscută, apărătorii teoriei pe care o luăm în considerare nu au avut de ales decât să taie de la conceptul de Dumnezeu tot ceea ce este definit, divers, particular, tot ceea ce este în care lucrarea gândirii și imaginației umane s-ar exprima și în care - să sesizeze urmele participării independente a puterii noastre cognitive Dar, continuând procesul de evidențiere a celor mai comune și mai originale la toți oamenii, în raport cu cunoașterea lui Dumnezeu, despre care *) Descartes: Lucrări Ed p I Simon, Medit Ili, p - - - nu se putea spune că nu a fost dobândită, ci înnăscută, au văzut că ideea în sine s-a rafinat și s-a evaporat încetul cu încetul După ce am evidențiat totul concret, a rămas să recunoaștem ca înnăscut ceva foarte nedefinit și obscur, care nu are aproape niciun conținut pozitiv Ca o consecință a acestui fapt, apărătorii teoriei înnăscute a ideii lui Dumnezeu au dat o astfel de afirmație învățăturii lor că această idee nu este orice idee sau concept înnăscut despre Dumnezeu, ci doar germenul, grăuntul sau sămânța Toate acestea Dar acest tip de explicație analogică a esenței ideii înnăscute a lui Dumnezeu poate fi cu greu satisfăcătoare pentru o gândire precisă Înțelegem aici doar că ideea inițială a lui Dumnezeu nu este, de asemenea, similară cu conceptul ulterioar al lui, ca o sămânță pentru o plantă dezvoltată, ca un germen pentru un organism care a venit din ea Dar în ce constă această formă elementară, germinativă, a ideii lui Dumnezeu, rămânem încă perplexi Nedumerirea noastră crește atunci când ne amintim că din bobul omogen al ideii de Dumnezeu, aici crește o varietate nenumărată de idei diverse și diferite despre el, care contrazice deja complet analogia permisă aici cu lumea organică, unde un bob sau un germen produce plante și animale complet omogene, cu diferențe individuale minore În orice caz, cei care comparau ideea lui Dumnezeu cu o sămânță sau cu un bob au fost obligați să indice mai precis și mai sigur acele condiții externe și interne care au avut o influență atât de puternică asupra modificării ideii originale Având în vedere aceste nedumeriri, mulți apărători ai teoriei înnăscutului merg și mai departe în direcția concesiilor la conținutul ideii lui Dumnezeu O idee înnăscută nu este un concept definit, nici măcar în forma ei germinativă Este abilitatea sau abilitatea inerentă minții noastre de a forma conceptul de Dumnezeu, după unii; o dorință înnăscută pentru infinit, așa cum este determinată de alții; Sau,

altfel, o idee este o nevoie a minții care împinge intelectul la dobândirea cunoștințelor despre Dumnezeu Dar cine nu vede că odată cu o astfel de reducere a ideii lui Dumnezeu la gradul de potență, abilitate, aspirație, nevoie etc , însuși sensul doctrinei înnăscutului ei dispare, - - cum poate o teorie pozitivă, menită să explice originea ei? Că omul are o dorință înnăscută de a-și forma idei și concepte despre Dumnezeu, că are nevoia și capacitatea de a produce astfel de concepte, este un adevăr atât de general, nedefinit și chiar ambiguu, împotriva căruia nici măcar un empiric hotărât nu va argumenta Chiar și cei care, cunoscând în ignoranță adevărurile despre ideea lui Dumnezeu, pot fi de acord cu ea și o pot considera un produs subiectiv al gândirii sau fanteziei noastre Atât Feuerbach, cât și Comte pot admite că într-un anumit stadiu al dezvoltării mentale la om există o dorință sau un impuls necesar de a forma concepte religioase, de a reprezenta Divinul Dar ideea nu este dacă avem o tendință înnăscută sau naturală de a forma astfel de concepte, ci cum sunt ele formate și ce semnificație au Și teoria ideilor înnăscute, de îndată ce a numit ideea lui Dumnezeu o străduință nedefinită către suprasensibil, nu spune nimic despre asta; nu spune cum se realizează această aspirație, dacă se realizează și cum își atinge scopul, iar noi, atunci când investigăm originea ideii de Dumnezeu, ne aflăm la începutul drumului, la întrebare, în timp ce așteptam pentru răspuns În general, în formularea teoriei ideilor înnăscute despre care am vorbit, aceasta conține o neînțelegere și o exprimare incorectă Ținând cont de sensul acestei teorii, ar trebui să spunem mai corect și mai precis că nu ideile sunt înnăscute în noi, ci facultatea ideilor, adică mintea sau facultatea de cunoaștere a suprasensibilului De recunoscând capacitatea de a recunoaște suprasensibilul ca aparținând naturii noastre și în acest sens înnăscut nouă, prin aceasta încă nu rezolvăm deloc întrebarea cum, cu ajutorul acestei abilități, obținem cunoașterea reală a lui Dumnezeu, cum , cu ajutorul minții, dobândim ideea despre el? Subliniind deficiențele teoriei înnăscute a ideii lui Dumnezeu, am abordat astfel o nouă soluție la întrebarea despre sursa reală a acestei idei În dezvoltarea ei succesivă, această teorie se rezumă la faptul că recunoaște existența în spiritul nostru, dorința de Divin și capacitatea de a-l cunoaște - în această recunoaștere stă adevărata ei latură Dar lupta pentru un obiect nu poate - - dă-ne totuși obiectul în sine; facultatea de cunoaștere nu poate produce obiectul cunoașterii din ea însăși Pentru ca ea să devină capacitatea cunoașterii reale, și nu doar o posibilitate (potențial) nedefinită de a cunoaște, este necesar să se permită acțiunea sau impresia asupra acestei capacități a unui obiect real care ar servi drept conținut al cunoașterii Un astfel de obiect, care corespunde pe deplin ideii noastre despre Dumnezeu, nu poate fi decât Dumnezeu însuși Așa că ne întoarcem acum la acele teorii ale originii ideii de Dumnezeu, care își văd sursa inițială în acțiunea directă a Divinului asupra spiritului nostru O astfel de acțiune, la rândul său, poate fi înțeleasă de noi într-un mod dublu: fie ca un eveniment unic care a avut loc în orice moment al vieții rasei umane, în timp ce ideea lui Dumnezeu, care a apărut în astfel, s-a păstrat și transmis prin același mod de învățare și tradiție istorică, cum se transmit altele, descoperite de om, cunoașterea și adevărul; sau ca o sursă interioară constantă a cunoştinţelor noastre religioase şi a vieţii religioase Ambele opinii stau la baza a două teorii ale originii ideii lui Dumnezeu: tradiționalismul și misticismul Tradiționalismul este atât o teorie religioasă cât și una filosofică, deoarece motivul apariției sale a fost imposibilitatea aparentă de a fi de acord cu

principiile și cerințele religiei creștine ale unei alte teorii a originii ideii de Dumnezeu - în principal teoria lui Descartes a ideilor înnăscute Deja de la prima sa apariție, această teorie a fost întâmpinată cu ostilitate de către adepții filozofiei scolastice, iar această atitudine față de ea continuă până în prezent printre filozofii de direcție strict catolică Principalul motiv pentru vrăjmășia lor nu numai împotriva teoriei lui Descartes, ci și împotriva tuturor celorlalte teorii care sunt de acord cu ea în principiu - în recunoașterea naturii a priori a ideii lui Dumnezeu, constă în apariția puternică, încă continuă pe Filosofii catolici ai celebrului teolog medieval și filozof Aquino, v concepțiile sale epistemologice urmate de Aristo- - - corp și care a respins ideile înnăscute *) La aceasta s-au adăugat aprecierile raționalismului și deismului, care se presupune că decurg din recunoașterea caracterului înnăscut al ideii lui Dumnezeu De fapt, spuneau ei, dacă sursa conceptului de Dumnezeu și a altor adevăruri superioare constă în ideile înnăscute în mintea umană, atunci de ce în materie de cunoaștere religioasă nu se poate limita la această singură sursă? De ce este nevoie de vreo revelație exterioară și de iluminare a spiritului uman de către Spiritul Divin, dacă, pentru a realiza o concepție corectă despre Dumnezeu, este suficient să pătrundem adânc în noi înșine, în mintea noastră, este suficient să aducem conștiința să lumineze și să dezvăluie comorile cunoașterii despre suprasensibilul ascuns în noi înșine? Încetul cu încetul, omul însuși, din adâncul minții sale, poate produce acele concepte care constituie conținutul unei religii pozitive Legătura vie și constantă a unei persoane cu Dumnezeu, ca sursă de cunoaștere religioasă, pare de prisos, și asta afirmă deismul raționalist, care neagă necesitatea Revelației Sub influența acestor temeri, majoritatea filozofilor catolici, după cum am văzut, preferă să adere la doctrina originii pur raționale a ideii lui Dumnezeu, în ciuda deficiențelor indicate ale acestei doctrine Potrivit empiriştilor, ei admit că toate cunoştinţele noastre provin din experienţă şi din reflecţia raţională asupra datelor experienţei Ideea lui Dumnezeu se formează și în noi prin reflecție și concluzie din proprietățile de a fi limitat *) Toma d'Aquino se înarmează cu hotărâre împotriva oricăror concepte înnăscute El afirmă că toată cunoaşterea noastră provine din vederi senzuale, cu ajutorul abstracţiei conţinutului general cuprins în aceste vederi şi idei Cele mai înalte concepte și principii ale rațiunii noastre nu fac excepție; nimic nu este înnăscut în om decât propria ființă; prin urmare, numai despre sine poate un om să aibă cunoștințe fără reprezentări sensibile Și în această privință, el nu poate avea decât o concepție despre propria existență, dar nu și despre însăși natura sa (Locurile din Toma de Aquino aparținând aici sunt date de W Rosenkranz în a lui: Wissenschaft des Wissens, B -) Se știe că filosofia lui Toma d'Aquino a fost recomandată oficial de actualul Papă Leon al XIII-lea ca ghid pentru predarea și studiul filosofiei în lumea catolică ' - - gol (natura și spiritul) la ființă necondiționată Parțial insuficiența naturală a acestei căi din cauza limitărilor minții umane și cu atât mai mult deteriorarea acestei abilități ca urmare a căderii omului, face necesară umplerea acestei lipse de cunoaștere naturală a lui Dumnezeu cu o revelație supranaturală pozitivă Dar alți filozofi din aceeași direcție, având în vedere neajunsurile unei astfel de explicații, caută puncte de convergență cu acele teorii ale originii ideii de Dumnezeu, care admit posibilitatea unei acțiuni directe a Divinității asupra spiritul uman În general, ei recunosc această posibilitate ca fiind bazată pe esența naturii însăși a omului, dar o

admit doar în raport cu o persoană normală sau ideală Revelația naturală, după părerea lor, putea avea loc și de fapt avea loc numai în starea primitivă, perfectă a omului, înainte de căderea sa Apoi, posibilitatea constantă a unei astfel de revelații, din cauza rănirii persoanei, a încetat Răspândirea propriu-zisă a adevărurilor religioase nu putea avea loc decât prin tradiție, transmiterea succesivă a ceea ce a fost primit inițial cu ajutorul Revelației și completat din când în când cu noi revelații speciale supranaturale ale cunoașterii religioase Această idee despre originea cunoștințelor religioase stă la baza teoriei așa-zisului tradiționalism *) Esența acestei teorii este următoarea Pentru a descoperi sursa reală a conceptelor noastre religioase, trebuie să apelăm la experiență Dar experiența nu ne spune nimic despre existența în noi a înnăscutului ') Reprezentanții filozofiei religioase din Franța servesc drept apărători ai acestei teorii: Lamnay, Abbé Boten, Bonald, Bonnety și italianul Ventura Fiecare dintre ele reprezintă niște nuanțe deosebite, pe baza cărora tradiționalismul este împărțit în strict și relaxat, judecând dacă toate adevărurile de bază ale minții noastre sunt derivate din Revelația originală sau numai unele importante, morale și religioase (de exemplu , existența lui Dumnezeu, nemurirea și spiritualitatea sufletelor) Dar pentru scopul nostru, această distincție nu are nicio importanță, deoarece avem de-a face cu originea unei singure idei despre Dumnezeu, pe care toți tradiționaliștii sunt de acord să o derivă din Revelația primitivă - - idei, nici despre comuniunea directă cu Dumnezeu Nici El nu ne spune că noi înșine ar trebui să formăm conceptul de Dumnezeu prin intermediul concluziilor logice Un astfel de mod de a genera ideea lui Dumnezeu este în esență imposibilă Înaintea conceptului de Dumnezeu, așa cum ne învață Boten, nu putem ajunge nici prin deducție (de la temelie la efect), întrucât există și nu poate exista niciun principiu superior, cu excepția lui Dumnezeu însuși, principiul absolut al oricărui adevăr; nici prin inducție (inferență de la efect la rațiune), deoarece de la finit, fără un salt în gândire, nu putem concluziona la infinit Dacă, pentru o explicație a problemei originii ideii lui Dumnezeu, ne întoarcem la experiență, atunci ne vom convinge cu ușurință că primim concepte religioase într-un mod extern de la oamenii din jurul nostru, de la părinți, educatori, din societate, fie sub forma unei învățături religioase pozitive, fie sub formă de cuvinte, exprimând concepte cunoscute, legate de acestea Întrucât acele persoane care ne-au transmis aceste concepte, la rândul lor, nu le-au inventat ei înșiși, așa cum am făcut noi, ci le-au primit prin moștenire de la alte persoane și așa mai departe, apoi noi, treptat, urcând de la o generație la alta, ajungem în sfârșit la persoana întâi, care, evident, nu le putea primi de nicăieri, ci de la Dumnezeu însuși Aceasta este Revelația originală Așa cum fiecare persoană primește conceptul lui Dumnezeu în niciun alt mod decât în exterior, prin transmiterea acestui concept către el prin cuvinte, tot așa primul om l-a primit doar prin cuvântul sau vorbirea lui Dumnezeu către el Gândul, ideea, conceptul, nu pot fi altfel percepute de minte, ca în cuvânt și prin cuvânt; gândirea fără un cuvânt, după cum arată experiența, este imposibil De aici nu numai conceptul de Dumnezeu, ci și cuvântul însuși în care este cuprins, de origine divină Limbajul este dat omului de către Dumnezeu prin revelație și, odată cu el, nu numai religios, ci și alte concepte teoretice și morale superioare Dată inițial în cuvânt sau împreună cu cuvântul, revelația a fost transmisă de la strămoși la descendenți prin același cuvânt și învățătură exterioară Odată cu trecerea timpului, cu creșterea viciilor și

erorilor între oameni, conținutul acestei inițiale - - Revelația goală a fost puțin câte puțin uitată și distorsionată; de aici religii false și erori religioase Ca urmare a acestui fapt, a fost nevoie de noi revelații ale Divinității pentru oameni, ale căror experiențe reale sunt vizibile în istoria adevăratei religii a Vechiului și Noului Testament Aceste revelații constituie singura sursă a tuturor concepțiilor noastre despre Dumnezeu; ceea ce rațiunea le adaugă este fie o elucidare a acestor concepte, fie, ceea ce se întâmplă mai des și exemplele pe care le vedem în religiile false și teoriile filozofice false, o denaturare a acestora Pentru a confirma această teorie a originii conceptelor religioase, apărătorii ei apelează la istoria filozofiei și la istoria religiilor Criticând conceptele filozofice existente despre Dumnezeu, ei le consideră extrem de nesatisfăcătoare; de aici se ajunge la concluzia că mintea omului prin ea însăși, fără ajutorul Revelației, nu poate ajunge la adevărata concepție despre Dumnezeu Cât despre acele doctrine și opinii filosofice care par să dea un astfel de concept și care se găsesc adesea în filosofie, apărătorii teoriei pe care o luăm în considerare încearcă să demonstreze că sunt împrumutate de filozofi din Apocalipsa; de către filosofii antici, din Revelația primitivă și din cărțile sacre din Vechiul Testament, de către cele noi, din doctrina creștină; le trec doar în mod fals drept rodul propriei lor gândiri În aceeași Revelație, ei caută sursa originală a tuturor ideilor religioase mai demne din religiile păgâne Tot ceea ce rămâne pentru activitatea independentă a minții umane în aceste religii este amăgirea și denaturarea prin fantezia mitologică a adevărurilor și faptelor Religiei Revelate Pentru a vedea mai clar care este defectul esențial al acestei teorii, să încercăm să aplicăm metoda de inferență pe care o folosește pentru a explica originea conceptelor religioase; la un alt fel de concepte și cunoștințe, de exemplu, cele matematice După logica acestei teorii, avem dreptul să concluzionam așa Experiența arată că nu am ajuns la noțiunile matematice cunoscute, de exemplu, cunoașterea geometriei, nici prin reflecție independentă și nici nu am primit această cunoaștere prin vreun fel de revelație; Noi - - a învățat geometria de la alții, transmițându-ne această știință cu ajutorul cuvintelor care exprimă concepte geometrice Nici alții nu au inventat geometria, ci, ca și noi, au învățat-o de la alții etc Urcând din ce în ce mai departe, vom ajunge la primul om, care a putut primi concepte geometrice de la Dumnezeu doar prin revelație și, mai mult, nu numai conceptele în sine, dar și cuvintele care le exprimă, pentru că conceptele sunt imposibile fără cuvinte Ciudățenia unei astfel de concluzii este evidentă și nu este greu de văzut unde se află falsitatea ei Ea presupune imuabilitatea și imobilitatea perfectă a geometriei așa cum există acum - și din faptul că noi înșine nu am inventat această geometrie, ci am învățat-o de la alții, se trage concluzia falsă că și alți oameni au dobândit cunoștințe despre această știință, precum și Și noi Exact aceeași presupunere falsă stă la baza teoriei tradiționalismului, iar inconsecvența acesteia în sens logic este exact aceeași cu exemplul pe care l-am prezentat Și anume, presupune că conceptele religioase, desigur, adevărate, sunt percepute și asimilate de noi într-un mod pur extern, prin învățare și tradiție, că sunt complet neschimbate și că mintea umană nu a luat niciodată parte la formarea și dezvoltarea lor , și că a trebuit doar o denaturare a conținutului obținut prin tradiție Pentru a confirma această presupunere, care pare atât de contrară atât istoriei gândirii, cât și istoriei religiei, teoria noastră recurge la aceeași istorie și încearcă să demonstreze de fapt că tot ceea ce este adevărat în

domeniul cunoașterii religioase este împrumutat din Revelație pozitivă Această încercare nu este nimic nou Nu cu mult înainte de începutul erei noastre, filozofii evrei Lristovul și Philo au exprimat pentru prima dată ideea că tot ce este mai bun în filosofia și religia păgână a fost împrumutat din Revelația dată poporului lui Dumnezeu Acest gând a fost dezvăluit în mare detaliu de mulți Învățători și Părinți ai Bisericii (de exemplu, Iustin, Clement și alții); apoi a stat la baza teoriei filozofice a originii religiilor păgâne în timpurile moderne, pornind de la Bohart, Foss, Guet și nu numai - - terminând cu Kreutzer Diferența dintre apărătorii acestui punct de vedere a fost că, în timp ce unii dintre ei au căutat sursa principală a conceptelor religioase din lumea păgână în cărțile sacre din Vechiul Testament, alții au acordat atenție în principal așa-numitei Revelații primitive, care a precedat Vechiul Testament Testament și a supraviețuit în modul în care Tradiția pe urmele acestei Revelații a căutat cheia pentru o explicație a tot ce este mai bun în religia și filosofia păgână Fără să intrăm într-o analiză detaliată a acestui punct de vedere, ne limităm la observația că ideea originii tuturor celor mai bune concepte religioase și filozofice ale lui Dumnezeu doar prin împrumut din Revelația pozitivă nu rezistă criticii Motivul pentru aceasta constă nu numai în întinderile evidente, numeroase, în interpretarea "faptelor și erorilor istorice, care abundă în teoriile în cauză, ci mai ales în inexactitatea metodei de cercetare în sine În absența unor indicații istorice clare de originea diferitelor idei religioase din Apocalipsa igiy, oamenii recurg de obicei la compararea și contrastarea asemănărilor în religiile și învățăturile filozofice ale religiilor păgâne și în religia Revelată dar o astfel de metodă de probă nu poate fi numită corectă și convingătoare demonstrează; până când această ipoteză nu este dovedită, nu se elimină posibilitatea ipotezei inverse, că unele reprezentări, de exemplu Religiile evreiești ar fi putut fi împrumutate din religiile păgânilor, gândire care, după cum știm, este în plină desfășurare în prezent Apoi, asemănarea în sine, fără indicații istorice directe, nu dovedește încă originea reprezentărilor similare ale uneia din cealaltă, nici măcar nu demonstrează întotdeauna despre - - originea lor dintr-o sursă comună În domeniul religiei, precum și în alte domenii ale cunoașterii, idei și concepte similare pot apărea în mod independent între diferite persoane, popoare, în diferite locuri și în momente diferite pentru simplul motiv că legile activității cognitive și nevoile spirituale sunt esențial la fel pentru toată lumea Aceleași aspirații și idei religioase pot fi exprimate în aceleași sau similare manifestări ale gândirii și sentimentelor religioase, în aceleași simboluri și rituri, astfel încât să nu fie nevoie, în fiecare caz de similitudine observat, de a le aduce imediat în legătură istorică și găsesc împrumutul lor acolo unde poate fi unul singur, bazat pe natura spiritului nostru, uniformitatea nevoilor religioase În sfârșit, în ceea ce privește însăși compararea și apropierea credințelor religioase ale diferitelor popoare, este nevoie de precauție extremă în această chestiune, cu care teoria tradiționalismului este departe de a se lăuda Asemănările private și accidentale ale conceptelor, reprezentărilor, simbolurilor, ritualurilor luate fragmentar nu înseamnă nimic aici Ideea nu este în elementele similare externe, ci în semnificația lor în structura generală a viziunii religioase asupra lumii, din care particularitățile și particularitățile își derivă sensul; în același timp, se dovedește adesea că, în ciuda similitudinii exterioare a ideilor religioase comparate, semnificația lor este complet diferită În ceea ce privește

învelișul exterior al unui anumit concept, fie că este vorba de o reprezentare senzorială sau de un simbol, atunci, întrucât acest înveliș este ceva extern și accidental în raport cu conținutul, poate fi același pentru concepte eterogene și nu face deloc indică afinitatea lor internă și provin dintr-o singură sursă De asemenea, este imposibil să nu acordăm atenție conexiunii în care, în teoria pe care o luăm în considerare, se pune problema originii ideii lui Dumnezeu cu întrebarea originii limbajului O astfel de conexiune la prima vedere pare ciudată și chiar de prisos; dar în realitate este esenţial pentru ea, necesar Teoria tradiționalismului (în aplicarea sa nu numai la originea ideii lui Dumnezeu, ci și la alte concepte teoretice și morale de bază), este în esență - - teorie pur empirică; ea produce tot conținutul cunoștințelor noastre din experiență, fără a se abate în acest sens de la Toma de Aquino și de la filozofii romano-catolici sub influența sa Dar din moment ce ideea lui Dumnezeu (împreună cu alte idei) nu putea veni din afară, prin experiența senzorială, iar pe de altă parte, această teorie trebuia să elimine posibilitatea experienței suprasensibile sau a acțiunii Divinului asupra spiritului nostru, de frica de misticism, atunci pentru ea și a rămas un singur tip de experiență exterioară - învățarea sau transmiterea diferitelor concepte de la alții, care nu putea fi realizată decât prin intermediul cuvintelor Acest mod de a dobândi diverse cunoștințe de către noi este de înțeles, de îndată ce oamenii din jurul nostru și predecesorii noștri, care cunosc limba, sunt asumați a fi organul de transmitere a acestor cunoștințe Dar cum ar putea această cunoaștere să apară inițial printre acei oameni pentru care nu exista o astfel de tradiție, în special printre persoana întâi? Conform teoriei, ele ar trebui date din afară și nu altfel decât prin învățare, cuvântul Dar, din moment ce nu existau ființe care vorbesc atunci, atunci, evident, numai Dumnezeu însuși putea fi primul învățător al oamenilor, iar cuvântul, cu ajutorul căruia a comunicat oamenilor învățătura Sa, nu putea fi decât un cuvânt divin, sincer De aici ideea originii de la Dumnezeu prin revelarea nu numai a conținutului religiei, ci și a cuvintelor în care este exprimat acest conținut, adică limba primitivă Dumnezeu însuși a trebuit să vorbească oamenilor pentru a le învăța cuvintele și împreună cu ei conceptele pe care le semnifică În special, în legătură cu religia, Dumnezeu a trebuit să dezvăluie oamenilor nu numai conceptul despre Sine Însuși, ci și chiar numele: Dumnezeu, cu care a fost posibilă doar apariția și tradiția ulterioară a ideii lui Dumnezeu Toată această teorie se bazează pe presupunerea complet arbitrară că un concept este identic cu cuvântul care îl exprimă și că conceptele nu pot apărea în noi altfel decât prin asimilarea externă a cuvintelor care le desemnează și că, prin urmare, nu trebuie să fie sincere doar conceptele inițiale, dar și limbajul primitiv în care sunt cuprinse Că cuvântul și învățarea prin intermediul cuvântului sunt - - un mijloc puternic pentru dezvoltarea mai ușoară și mai perfectă a facultății noastre de gândire, acest lucru, desigur, este de netăgăduit; ea poate avea un astfel de înțeles numai în condiția activității independente a minții noastre și a capacității sale de a forma diferite idei și concepte pe cont propriu Un cuvânt poate avea sens doar ca desemnare externă a unui concept deja format; în cuvintele însești nu există putere magică, prin care simpla lor pronunțare și asimilare de către urechile noastre ar putea scoate la iveală conceptele care le corespund Cuvintele sunt semne mai mult sau mai puțin arbitrare, convenționale ale conceptelor (ceea ce se dovedește prin desemnarea diferită a aceluiași concept între popoare diferite); un astfel de concept, care

este semnificat printr-un anumit cuvânt, ar putea la fel de bine să fie semnificat de altul, dacă am fi de acord asupra sensului acestui cuvânt Deci, pentru a înțelege cuvintele, este nevoie de o activitate anterioară de gândire, care să facă posibilă această înțelegere Pot înțelege semnificația unui cuvânt doar atunci când știu deja ce ar trebui să însemne; altfel, trebuie să am deja o idee, un concept despre un obiect dat, pentru a ști că există o legătură între semn și semnificat, că cuvântul dat se referă tocmai la acesta, și nu la un alt obiect Acest lucru nu este greu de verificat prin experiență Cum sunt învățați copiii să vorbească și să înțeleagă ceea ce spun alții? Dacă începem să pronunțăm mecanic un anumit cuvânt pentru a evoca o înțelegere a acestuia sau o reprezentare corespunzătoare la un copil, nu vom realiza nimic Trebuie să-l îndreptăm spre obiectul numit, astfel încât să aibă o idee despre el și apoi să explicăm că acest obiect se numește așa și nu altfel Ideea, conceptul subiectului trebuie să precedă cuvântul Același lucru este valabil și pentru adulți Indiferent câte cuvinte pronunțăm înaintea orbului de la naștere, cuvinte care denotă culori și culori, el nu va înțelege ce sunt vopseaua și culorile, deoarece un concept preliminar, independent despre ele, îi este imposibil Același lucru se întâmplă atunci când un cuvânt desemnează un obiect care ne este complet necunoscut; un cuvânt nu ne dă o idee despre subiect, dacă nu cunoaștem subiectul în sine sau analog - - obiecte cu el, pe care vorbitorul cu noi le-ar putea indica și care ne-ar putea oferi posibilitatea de a ne forma o idee despre obiectul cunoscut Deci, de exemplu, nu ne putem forma cel mai mic concept despre o plantă necunoscută numai din numele ei, decât dacă ni se arată această plantă în natură, sau într-un desen, sau nu o descriem în detaliu, adică nu ne indică asemănător cu el, cunoaștem și plante sau semne ale acestora, în urma cărora ne putem forma un concept aproximativ despre el Tot ceea ce am spus are o aplicație deplină la explicarea originii ideii lui Dumnezeu Învățarea exterioară singură nu ar putea produce această idee în noi dacă nu am cunoaște obiectul care îi corespunde în alt fel, dacă nu am avea mai întâi ideea de Dumnezeu Un singur cuvânt: Dumnezeu, comunicat din afară, atât omului primitiv de la Dumnezeu, cât și oamenilor următori prin tradiție, nu ar avea nici un sens pentru noi, ar fi un sunet gol, la fel ca orice cuvânt străin, al cărui sens nu îl avem au sens, nu are sens pentru noi Același lucru trebuie spus despre toate cuvintele care exprimă ideile teoretice și morale pe care tradiționalismul le produce din Apocalipsa, cu ajutorul limbajului care se dezvăluie pe rând Cuvintele prin ele însele nu pot genera idei în noi; dar de îndată ce aceste idei sunt în trecut, atunci, în virtutea capacității de gândire inerente unei persoane și a darului vorbirii, el trebuie să le îmbrace în scheme senzuale - cuvinte, ca semne, necesare nu numai pentru dezvoltarea ulterioară de gândire, dar și pentru a le comunica celorlalți gândurile noastre Astfel, cuvântul este un produs natural al minții noastre și nu este nevoie să recurgem la vreo revelație externă specială pentru a explica originea limbajului Critica tradiționalismului ne-a condus la concluzia că influența Divinului asupra spiritului nostru, acea revelație "naturală" a Lui, pe care trebuie neapărat să o asumăm pentru a explica apariția ideii lui Dumnezeu în noi, nu poate fi doar o revelație exterioară comunicată prin învățătură și cuvinte, fie că acel cuvânt al lui Dumnezeu către omul primitiv, fie cuvântul omului, în - - prin care, prin tradiție, conținutul Revelației divine se transmite din generație în generație Însăși posibilitatea de a înțelege ceea ce se comunică prin intermediul cuvintelor presupune în mintea noastră ideea

lui Dumnezeu, care, prin urmare, nu poate apărea în noi decât prin acțiunea internă a Divinului asupra spiritului nostru Pe presupusa posibilitate a unei astfel de influențe nu unice și parțiale (ca în tradiționalism), ci constantă a Divinului asupra spiritului nostru, se bazează acea teorie a originii ideii lui Dumnezeu, care poate fi numită mistică, deoarece se găsește predominant printre gânditorii numiți mistici, deși ideea principală a acestei teorii este împărtășită și de filozofi, care nu pot fi numiți mistici în sensul strict al cuvântului *) *) Reprezentanții misticismului filozofic în lumea antică, după cum se știe, sunt neoplatoniștii Potrivit învățăturii lui Plotin, unul dintre gânditorii de seamă ai acestei școli, singura modalitate adevărată de a-L cunoaște pe Dumnezeu constă în contemplare, într-o asemenea stare a spiritului nostru când el renunță complet la tot ceea ce este privat, divers și exterior, chiar și din propria sa personalitate conștiința și gândirea, ca concrete și limitate, și se contopesc complet cu cel mai înalt obiect al aspirațiilor sale - ființa absolută Astfel, numai atunci când iese sau iese (^Ì-κσταις) din starea sa obișnuită, conștientă, sufletul devine capabil să se unească sau să se contopească pe deplin cu Divinul, deoarece încetează să-l reprezinte ca pe un obiect opus lui, separat de de aceea, ca ceva limitat pe Noe Toate celelalte stări ale sufletului, toate celelalte metode de cunoaștere, cu excepția extazului și contemplației, pot avea semnificație și aplicare numai în raport cu cunoașterea obiectelor limitate, deoarece ele sunt indisolubil legate de distincția, diviziunea și opoziția obiectelor Ideea principală a neoplatonismului despre insuficiența metodelor obișnuite pentru cunoașterea suprasensibilului!, cunoașterea și contemplarea, ca cea mai înaltă capacitate de cunoaștere a lui Dumnezeu, trece apoi în diferite forme și nuanțe, determinate de influența doctrinei creștine în rândul unii Părinţi şi Doctori ai Bisericii (pe pr la Dionisie Areopagitul) primiţi de la mulţi mistici medievali, la care însă opusul este mai mult religios decât filosofic În noua filozofie, sunt considerați reprezentanți ai misticismului filozofic: ΓΙ Poaret, Saint-Martin, Haman, Jacobi și alții Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că atât conceptul însuși de misticism filozofic, cât și granițele care îl separă de misticismul religios sunt mai degrabă nedefinite și instabile, iar atunci când numim teoria originii ideii lui Dumnezeu pe care o considerăm mistică, ne referim - - Punctul de plecare comun al tuturor teoriilor mistice despre originea ideii de Dumnezeu este insuficiența și inconsecvența cunoașterii raționale despre el și imposibilitatea prin această cunoaștere de a explica faptul existenței unei credințe religioase în noi La majoritatea misticilor religioși, acest punct de plecare este o presupunere nefundamentată, care duce la nemulțumirea lor față de religioși, sentimente de orice fel de concepte teoretice despre Dumnezeu, fie că este vorba de opinii filozofice despre El sau chiar de dogme strict formulate ale religiei pozitive Gânditorii cu o tendință filozofică predominantă sunt conduși la același rezultat prin critica conceptelor filozofice existente despre Dumnezeu și lumea suprasensibilă; Consecința acestui lucru este neîncrederea în rațiune și în gândire - a căuta adevărata sursă a cunoașterii lui Dumnezeu nu în ea, ci în revelația directă a Divinului către spiritul nostru Jacobi, pe care trebuie să-l recunoaștem drept cel mai remarcabil reprezentant al așa-zisului misticism filozofic, urmează aceeași cale Jacobi, în doctrina sa despre originea ideii religioase, aderă îndeaproape la Kant și la doctrina sa despre idei, dar trage din această doctrină rezultate complet diferite decât Kant El

este de acord cu Kant că prin intermediul dovezilor raționale este imposibil să se ajungă la o convingere rezonabilă în adevărul existenței lui Dumnezeu El se răzvrătește, ca împotriva celei mai mari erori a filozofiei, împotriva ideii că numai acela există cu adevărat pentru rațiune, a cărei existență poate fi dovedită logic Cel mai recent și fundamental lucru din cunoștințele noastre este ceva absolut de nedemonstrat, dar imediat dat, care se afirmă într-o certitudine imediată fără temeiuri sau dovezi raționale Însăși cerința de a dovedi existența a ceva conține o contradicție directă cu bunul simț, deoarece fundamentul sau dovada tuturor trebuie să fie mai înalt și mai de încredere decât ceea ce demonstrează și nimic nu poate fi mai înalt și mai de încredere decât a fi există o singură trăsătură comună care unește complexul de gânditori menționat mai sus și anume doctrina epistemologică a cunoașterii lui Dumnezeu * - - Din aceasta este evident că sursa adevărurilor care constituie fundamentul religiei nu poate sta în rațiune Dar o astfel de sursă nu poate fi un sentiment moral sau un motiv practic, așa cum credea Kant Simplul fapt că rațiunea sa teoretică declară insuportabil și nedovedit, ceea ce rațiunea practică cere recunoaștere, zguduie adevărurile religioase, transformându-le în simple ficțiuni Credința în adevărurile religiei, pe care rațiunea practică a lui Kant o cere, după Jacobi, nu are nici cel mai mic drept să fie numită credință rezonabilă Este o credință de necesitate, deoarece se bazează pe o cerință practică și face involuntar să creadă ceea ce este în esență nesigur pentru rațiune Adevărata credință trebuie să fie nu numai practică, ci și teoretică; conținutul său nu este ceea ce ar trebui să fie, ci ceea ce este Deci, dacă nici în rațiunea teoretică, nici în rațiunea practică, așa cum o înțelege atât Kant, putem găsi sursa și justificarea credinței religioase, atunci trebuie să căutăm în cercul abilităților noastre vreun alt organ de cunoaștere a suprasensibilului Examinând sursele cunoașterii noastre, constatăm că prima lor sursă este sentimentul extern; ne oferă în mod direct cunoștințe despre existența obiectelor din afara noastră, despre proprietățile și calitățile lor Cunoașterea directă a sentimentului exterior este credința; "Știm doar prin credință că avem un corp, că există corpuri și alte ființe gânditoare în afara noastră " Prin urmare, toate încercările de a dovedi rațional validitatea și adevărul ideilor noastre sunt zadarnice și conduc doar, ca urmare a lor eșec, la idealism Dar omul nu se limitează la cunoașterea să mănânce din lumea sensibilă Dacă ar cunoaște numai lumea sensibilă, atunci indiferent de gradul în care această cunoaștere a atins-o cu ajutorul înțelegerii, el nu s-ar deosebi în esență de animalele; avantaj asupra animalelor, în afară de ceea ce ochiul, înarmat cu un microscop, are față de ochiul liber - - poate produce astfel de obiecte care nu se află în lumea sensibilă Dacă acum astfel de obiecte sunt în cunoașterea noastră și toate cunoștințele despre ființa a ceva se dobândesc numai prin senzație directă, atunci este evident că, pe lângă simțul exterior, trebuie să recunoaștem un alt simț - intern, paralel cu primul, ceea ce ne face conștienți de obiecte, distincte de obiectele simțului exterior, care sunt deci numite obiecte suprasensibile Jacobi numește altfel acest sentiment interior sentiment spiritual (Geistesgefühl) sau rațiune (Vcrnimft) Sentimentul extern și rațiunea sunt două surse fundamentale, opuse și independente ale cunoașterii noastre Modul de cunoaștere care le aparține în esență este senzația directă sau credința Nu se poate crede decât în Dumnezeu, în Providență, în spiritualitatea sufletului, în libertate, așa cum numai prin certitudinea directă suntem convinși de

existența obiectelor sensibile exterioare Rațiunea (Verstand) ocupă, parcă, mijlocul dintre sentimentul extern și cel interior; este capacitatea formală de a forma concepte, judecăți și inferențe din material empiric Înțelegerea se ocupă doar de datele sentimentului extern - reprezentări și de conceptele sale interne, formale și conceptele abstracte categoriale bazate pe acestea; în acest tărâm al cognoscibilului are aplicare și semnificație deplină Dar tărâmul suprasensibilului este complet inaccesibil rațiunii; învârtindu-se în sfera condiționalului și limitatului, nu poate ajunge decât la începuturile condiționalului Prin urmare, dacă am dori să ne limităm la cunoașterea intelectuală, am ajunge în consecință la negarea infinitului și suprasensibilului; din combinarea condiționalului cu condiționalul, după legile rațiunii, se poate deduce doar condiționalul; cu gândirea noastră demonstrativă, nu putem ieși niciodată din tărâmul existenței mediocre, adică din legătura dintre cauzele naturale și cele mecanice În general, calea demonstrației raționale, efectuată în succesiune, duce în mod necesar la materialism în sensul cel mai larg al cuvântului, adică la limitarea a ceea ce există la unul - - natura cu legile ei mecanice; în acest sens se mai poate numi filozofia lui Spinoza materialism Singurul lucru pe care rațiunea îl poate face în cunoașterea Divinului este să-și mărturisească propria ignoranță, care a fost realizată prin filozofia rațională în persoana lui Kant Deci, singura sursă de cunoaștere despre Dumnezeu este sentimentul sau rațiunea interioară Dumnezeu este imediat aproape de noi în propriul nostru spirit, la fel cum natura ne este aproape și inerentă în propriul nostru corp Prin urmare, spune Jacobi, "putem îndrăzni să spunem cu îndrăzneală că credem în Dumnezeu pentru că Îl vedem, deși, desigur, nu cu ochii trupești " Această viziune a lui Dumnezeu, această încredere imediată în acțiunea Lui asupra noastră, este singura și completează baza neîndoielnică a convingerii în ființa Sa O astfel de încredere nu este nicio formă inferioară de cunoaștere, așa cum considerăm cunoașterea senzorială, empirică, a fi mai mică decât cea rațională, bazată pe dovezi Dimpotrivă, și în conținutul ei nu este mai jos decât dovezile, dar mai mare decât acestea, este, prin urmare, cea mai înaltă, cea mai de încredere, cu adevărat "cunoaștere dominantă" Dar, în ciuda semnificației sale, ea nu poate deveni niciodată cunoaștere științifică, pentru că știința presupune dependență, derivare, explicarea unuia față de celălalt, iar această cunoaștere este ceva ce precede orice dependență, este originalul, "locul adevărului inaccesibil științei" este conținutul cel mai particular Această capacitate superioară, îndreptată spre contemplarea suprasensibilului? Acesta, în general, este totul suprasensibil: Dumnezeu, spirit, libertate, Providență, adevăr, bunătate, nemurire; toate aceste concepte sunt strâns legate între ele Dar obiectul primordial de contemplare a rațiunii sau a simțirii spirituale este Divinitatea, pe care Natura, pe de altă parte, îl ascunde pe Dumnezeu, întrucât în ea vedem doar o concatenare inconștientă a cauzelor care acționează fără început sau sfârșit, ci spiritul uman, creat în imaginea Divinului, conține în însăși natura sa posibilitatea și capacitatea de a dirija conștiința Divinului; în însăși conștiința sa de sine, ca ființă de natură fizică rațională și superioară, sentimentul Divinului este deja conținut - - "Noi suntem creați după chipul lui Dumnezeu; Dumnezeu este în noi și deasupra; El este un prototip și o reflecție; El este îndepărtat de noi și împreună nedespărțit unit cu noi; aceasta este dovada pe care o avem despre Nome, singura dovada posibila prin care Dumnezeu se descopera omului in

viata, constanta, in orice moment Iată principalele prevederi ale lui Jacobi despre originea în noi a ideii lui Dumnezeu Nu se poate decât să admită că punctul de plecare al teoriei sale este atât de adevărat, cât este gândirea înaltă, că ființa, a cărei diferență principală față de alte creații ale lumii vizibile, constă în asemănarea unei Ființe atotperfecte, trebuie să aibă o abilitate sau un organ special pentru senzația și cunoașterea acestei Ființe Potrivit lui Jacobi, este imposibil să presupunem că cunoaşterea Divinului, această trăsătură, în care se exprimă predominant superioritatea spiritului uman asupra celorlalte fiinţe, ar putea proveni din aceeaşi sursă, care diferă doar în grad, şi nu în esență, din puterile cognitive ale ființelor umane inferioare Ideea lui Dumnezeu, cu ideile care depind de ea, nefiind un produs al intelectului, limitat de sfera existenței condiționate, indică în mod firesc o altă sursă, mai înaltă, de cunoaștere, spre sentimentul direct sau contemplația O astfel de metodă de cunoaștere, diferită de metodele gândirii raționale, nu contrazice deloc legile generale ale activității cognitive a spiritului, întrucât în esență este aceeași, prin care obținem cunoștințe despre existența obiectelor care sunt în afara noastră; diferența este aici doar în obiectul cunoașterii și nu în forma sau metoda sa În dezvăluirea și fundamentarea filozofică a gândirii unei surse independente și independente de rațiune a ideii noastre despre Dumnezeu (precum și alte idei) se află meritul esențial al lui Jacobi În acest fel, el s-a ridicat nu numai deasupra empirismului anterior, ci a căzut și asupra raționalismului care i-a dominat timpul, care, deși a eliminat neajunsurile primului, dar, cu toate acestea, nu a fost în măsură să triumfe în cele din urmă asupra lui, pentru că deși) Wtrke al lui Jakobi - , V Ili, - - și a subliniat independența față de experiența cunoașterii noastre ideale, dar nu a putut dovedi semnificația reală a acestei cunoașteri Rațiunea, fiind o abilitate pur formală, conținut independent și independent de experiență, ar putea avea în mod natural doar formele cunoașterii noastre, fie că sunt chiar legile gândirii noastre, concepte categorice sau idei Ca conținut a priori al unei singure minți, ideile trebuiau să dobândească doar un sens subiectiv, să devină principiile regulatoare ale cunoașterii, ceea ce vedem la Kant Ele și-au putut păstra semnificația reală, obiectivă, numai prin asumarea unor obiecte reale care le corespund, în afara minții noastre, și efectul lor corespunzător asupra spiritului nostru, pentru a cărui percepție o specială, excelentă, nu numai în nume (mintea kantiană, în contrast cu rațiunea) este nevoie ka), ci prin însăși metoda și obiectul activității sale, capacitatea, sentimentul interior, mintea în sensul în care Jacobi o înțelege Dar, în ciuda fidelității principiului său de bază, învățăturile lui Jacobi nu puteau apăra în lumea filozofică semnificația și influența la care avea dreptul pe deplin Pe deplin de acord cu gândul de bază al acestui filozof despre sursa primară a ideii religioase, nu vom vorbi aici despre deficiențele particulare ale teoriei sale *), deoarece ele sunt mai mult sau mai puțin demontabile și nu în ele constă principalul motiv al neîncredere extremă în filozofie faţă de orice fel de teorie purtând o tentă mistică Vom sublinia doar unul, comun tuturor teoriilor mistice, un defect fundamental, care justifică mai mult sau mai puțin o asemenea neîncredere și face pe bună dreptate așa-zisul misticism o direcție unilaterală Acest neajuns constă în negarea completă a drepturilor rațiunii în materie de cunoaștere a suprasensibilului În filosofia neoplatonică, această negație se exprimă prin eliminarea gândirii raționale despre cauza cea mai înaltă *) Despre aceste neajunsuri ale

filozofiei lui Jacobi, vezi studiul: "Religia, its Essence and Origin " - numărul > p și urm) - - fiind şi înlocuindu-l cu contemplaţia şi viziunea extatică În mistica religioasă, expresia ei este doctrina incognoscibilității absolute a Divinității pentru rațiunea noastră și nu sunt înțelese doar metodele obișnuite de cunoaștere, ci chiar și definiții categorice aparținând în esență minții, fără de care nicio idee sau concept imaginabil nu este posibil Vedem că filosofia lui Jacobi ajunge la un rezultat asemănător, când singurul drept pe care îl acordă înțelegerii în cunoașterea suprasensibilului este dreptul de a-și dovedi inadecvarea în acest sens, de a fi filozofia ignoranței Dar însuși faptul existenței diferitelor concepte despre Dumnezeu și despre lumea suprasensibilă vorbește împotriva unei astfel de concepții Istoria și experiența ne arată că toate cunoștințele noastre despre suprasensibil și ideal nu le avem sub forma vreunei contemplații sau viziuni extatice, ci sub forma unor reprezentări (în majoritatea religiilor) și concepte în care urme clare ale autoactivului participarea puterii noastre cognitive În ciuda caracterului nesatisfăcător al majorității acestor concepte și, ca urmare, a variabilității lor, mintea umană a văzut întotdeauna în ele nu un joc gol de opinii subiective, ci ceva foarte valoros pentru sine, care exprimă, dacă nu o înțelegere completă, adecvată a adevărului absolut, apoi cel puțin o abordare treptată a acestuia A recunoaște, împreună cu misticii, inconsecvența completă a tuturor acestor eforturi ale minții pentru cunoașterea suprasensibilului înseamnă a respinge complet orice semnificație și semnificație a miilor de ani de muncă a gândirii religioase și filozofice - a respinge însăși cunoașterea filozofică Rațiunea noastră, gândirea noastră, în raport cu cunoașterea suprasensibilului, joacă un rol mizerabil și de neînțeles Dintr-o necesitate fatală, ea intervine constant în domeniul obiectelor care nu sunt supuse controlului său, iar această interferență nu face decât să împiedice cursul normal al celei mai înalte facultăți cognitive - contemplarea suprasensibilului Fără a adăuga nimic esenţial la ceea ce este dat de contemplarea sentimentului interior, gândirea, aparent, nu face decât să denatureze - - adevărurile care le sunt date, impunându-le forme raţionale care nu le corespund Dar pentru a avea dreptul la o negare atât de îndrăzneață a semnificației gândirii în materie de cunoaștere ideală, misticismul ar trebui să demonstreze de fapt nu numai că cunoașterea rațională a lui Dumnezeu este nesatisfăcătoare (aceasta poate depinde de limitările naturale ale minții)), dar și că cunoștințele pe care le oferă se bazează pe simțirea și contemplarea imediată, nu sunt doar mai satisfăcătoare, ci și absolut adevărate, ca având o origine divină Dar ce se dovedește de fapt a fi? În locul cunoștințelor religioase așteptate, bogate în conținut, găsim printre filozofii mistici doar definiții negative ale Divinității, în spatele cărora orice concepție pozitivă despre Dumnezeu dispare într-o ceață de incomprehensibilitate și inexprimabilitate mistică Desigur, negarea ideilor senzuale despre Dumnezeu este un moment necesar al gândirii, care în dezvoltarea sa înlocuiește forma reprezentării cu un concept; dar însăși conceptele de rațiune despre Dumnezeu și obiectele ideale rămân ca un atribut esențial al cunoașterii, ca singurele forme de cunoaștere suprasensibilă posibilă pentru om Misticismul merge mai departe în negarea sa: declară gândirea însăși și conceptele sale ca fiind un element ilegal, fals, în cunoașterea Divinului Dar, într-un astfel de caz, dacă respingem toate formele posibile de cunoaștere umană și pe cea mai înaltă dintre ele, rațională, ca nepotrivită pentru exprimarea ideii de absolut, atunci ce ne va rămâne până la urmă? Ceva

lipsit de orice definiție, gol, de neconceput și chiar inexprimabil, prin urmare fiecare cuvânt nu poate fi decât semnul unui concept sau al unei reprezentări Misticismul poate spune doar că există ceva suprasensibil, dar despre ceea ce este, nu poate spune nimic, pentru că orice determinare a calității, proprietății unui obiect este deja o chestiune de gândire discriminatoare, despre care nu vrea să știe Astfel, cunoașterea negativă a Divinului, în locul bogăției așteptate, în comparație cu cunoașterea rațională, se reduce la un sentiment nedefinit și obscur al cunoașterii suprasensibile și religioase la minimumul conținutului său - - zhaniya Sentimentul sau contemplarea interioară, de la care se așteptau atât de multe, se dovedește a fi cea mai slabă sursă de cunoaștere, mult mai slabă decât simțul extern analog în zona sa proprie Simțurile din exterior, deși nu dau cea mai înaltă cunoaștere a lumii, de aceea ne prezintă o mare varietate de obiecte și fenomene; un sentiment interior, îndreptat către un obiect la fel de înalt și plin de conținut ca lumea suprasensibilă, de parcă n-ar putea vedea nimic în el Există ceva suprasensibil - acesta este, în esență, ceea ce este pozitiv pentru toate indicațiile capacității de a contempla un obiect de cunoaștere atât de înalt la care sunt reduse Zeitatea Misticismul ne readuce astfel in materie de cunoastere religioasa la acel altar care a fost in Atena si a fost ridicat Dumnezeului invizibil Adevărat, apărătorii misticismului nu vor fi de acord cu o asemenea evaluare a demnității cunoștințelor religioase pe care le transmit Ei vor indica concepțiile pozitive și definite despre Dumnezeu dintre mulți mistici, chiar și sisteme definite, destul de complete de viziune religioasă și filosofică asupra lumii, ca și cum ar fi derivate de ei din principiul lor contemplativ (Neoplatonismul, filosofia lui Boehm, Swedenborg etc) Dar aici se află contradicția misticismului în sine, care își arată inconsecvența Întrebarea este: ce este pozitiv pe care îl oferă, este într-adevăr rodul contemplării sau al revelației, pentru care o dau de cap, sau este o introducere secretă a conceptelor de rațiune obișnuită, sau chiar mai rău, dar pe care misticii o au adesea , idei și imagini de fantezie? Cine supune conţinutul sistemelor mistice unei analize atente va descoperi cu uşurinţă în ele elementele cunoaşterii raţionale, atât de neglijate de misticism, şi se va convinge că tot ceea ce este esenţial şi pozitiv în ele nu aparţine contemplaţiei, ci gândirii Despre contemplația mistică se poate spune și parțial că am vorbit despre așa-numita gândire pură a idealiștilor, care se presupune că produce toată cunoașterea din ea însăși, prin puterea dialecticii fără ajutorul gândirii și experienței raționale; tot ceea ce nu aparține de fapt rațiunii și experienței, și gândul, ca și cum ar fi vorba - - conținutul produs este un produs al cunoașterii directe sau al contemplației, este o iluzie pură Nu este greu să verificăm ceea ce am spus singuri, de exemplu filozofia lui Jacobi În ciuda faptului că el neagă dreptul de a gândi de a cunoaște "lucrurile divine" și își numește filozofia în raport cu acestea filozofia ignoranței, el, totuși, ne oferă concepte foarte precise despre Dumnezeu, libertate, nemurire etc El vorbește nu numai despre modul în care nu ar trebui să se gândească la aceste obiecte (drept, pe care el, deși în mod inconsecvent *), poate totuși să cedeze rațiunii), ci și despre cum ar trebui să se gândească la ele Dar gândirea aparține, totuși, nu sentimentului sau contemplației, ci rațiunii; în consecință, respingând în principiu sensul rațiunii, Jacobi apelează în secret la propriul ajutor și servicii, de îndată ce trebuie spus ceva pozitiv despre "lucrurile divine " În acest sens (dar numai în acest sens) polemica împotriva lui Jacobi Hegel, care a încercat să arate că

contemplarea imaginară directă a acestui filozof este de fapt cunoaștere mediocră obținută prin gândirea rațională, că părerea sa despre imediata lor se bazează pe auto-amăgire, despre care se știe bine că ele sunt rezultatul unor procese foarte complexe și actele mediate de cunoaștere, pentru cei cărora o astfel de cunoaștere a devenit la îndemână și obișnuită, ele apar direct în conștiința lor Un matematician și oricui cunoaște bine orice știință, sunt prezentate în mod direct, ca binecunoscute, multe concluzii și propoziții, la care duce de fapt un proces de gândire foarte complex Fiecare persoană educată are în minte și o mulțime de prevederi generale, adevăruri, opinii, ca direct inerente ') Spunem: inconsecvent, pentru că, conform teoriei lui Jacobi, rațiunea, prin legile ei logice, nu poate ajunge decât la negarea suprasensibilului, și nu la infirmarea acestei negare și a conceptelor false despre Dumnezeu Interesul științei, spune Jacobi, este că nu ar trebui să existe Divinitate, ca ființă suprasensibilă, extramundană (Jakobi's Werke B -) - - dat lui, dar care de fapt i-a luat naștere în suflet numai după o lungă reflecție și dintr-o îndelungată experiență de viață Viteza și agilitatea pe care le dobândim în orice știință sau artă constă și în faptul că avem astfel de cunoștințe, metode și metode de activitate parcă direct în conștiința noastră, chiar și în activitatea externă și obiceiul membrilor noștri Dar în toate aceste cazuri, cunoașterea directă nu numai că nu exclude medierea prealabilă dar atât de unită cu ea încât cunoașterea directă este mai degrabă produsul și rezultatul cunoștințelor dobândite indirect" *) O astfel de contradicție a misticismului însuși, conform căreia, respingând în principiu consistența cunoașterii raționale în materie de cunoaștere suprasensibilă, în același timp, în practică, recurge chiar la această cunoaștere pentru a obține cât mai multe concepte definite despre Dumnezeu pe cat posibil, deja ne arata in ce consta miezul dezavantajeaza aceasta directie Ea nu constă, așa cum cred mulți oameni, în aceea că recunoaște posibilitatea de a simți divinul în spiritul nostru (am văzut parțial și vom vedea mai clar mai târziu că un astfel de sentiment trebuie recunoscut pentru a explica originea în noi a ideea lui Dumnezeu), ci în faptul că el consideră că această senzație sau sentiment al divinului este cunoaștere și, în plus, directă, drept urmare respinge, ca ilegală și insuportabilă, cunoașterea mediocră sau rațională Dar directă, intuitivă în sensul exact al cuvântului, cunoașterea este imposibilă pentru om, ființă condiționată și limitată Ca și în cunoașterea senzuală, empirică, pe care Jacobi o pune în paralel cu cunoașterea senzual-spirituală, noi percepem obiectele nu prin ele însele, ci prin organele noastre de simț, dintre care fiecare pune propria sa nuanță subiectivă acestor senzații, la fel și în cunoașterea sau senzația de suprasensibilul, avem acest suprasensibil nu în puritatea sa obiectivă completă, ci în legătură cu formele cunoașterii noastre mentale limitate În condițiile actuale ale cunoștințelor noastre, noi *) Lectura ov adică Phil d Religie, II - - nu Îl vedem pe Dumnezeu față în față, ci ca printr-un pahar întunecat, un ghicitor, în parte (Cor ,) A crede că putem avea o cunoaștere directă a lui Dumnezeu, independent de formele subiective ale cunoașterii noastre, este același lucru cu a crede că în lumea empirică putem vedea lucrurile așa cum sunt ele în sine, indiferent de modul în care ni se permite să le vedem ei prin sentimentele noastre, de parcă am putea, cu ajutorul simțurilor, să cunoaștem lucrul în sine, și nu fenomenul său Bineînțeles, această cunoaștere a lucrului în sine este scopul cel mai înalt și final al cunoașterii noastre, care trebuie

ținut în minte în egală măsură atât în cunoașterea obiectelor empirice, cât și a celor suprasensibile Dar datorită organizării intelectuale a omului, ca ființă limitată, ea trebuie realizată nu prin senzație directă, ci prin intermediul activității legale a gândirii A te opri la o senzație sau o impresie, atât în domeniul cunoașterii empirice, cât și al celui ideal, ar însemna să te oprești la nivelul cel mai de jos, primordial al cunoașterii Singura modalitate de a te ridica peste acest pas este gândirea rațională; prin intermediul ei transformăm impresiile (fie că sunt sentimente empirice sau empirico-spirituale) în concepte pentru a realiza o cunoaștere posibilă pentru o persoană de a fi nu fenomenală, ci cu adevărat existentă Aceasta arată că ceea ce numim cunoaștere sau înțelegere în sensul exact al acestui cuvânt este rezultatul gândirii, în general, a activității rațiunii, ca abilitatea de a forma concepte despre lucruri cu ajutorul judecăților și concluziilor Prin urmare, a respinge participarea înțelegerii în problema cunoașterii înseamnă a respinge posibilitatea cunoașterii în sine - și aceasta se aplică atât obiectelor suprasensibile, cât și celor sensibile Împotriva participării rațiunii la formarea conceptelor despre suprasensibil, Jacobi subliniază faptul că rațiunea nu poate dovedi existența obiectelor suprasensibile, nu le poate deduce prin propriul mod de inferență Asta este adevărat Încrederea noastră în existența reală a unui obiect este dată inițial nu de rațiune, ci de sentimentul impactului acestuia asupra gurii Dar încrederea în existența unui obiect și cunoașterea lui nu sunt același lucru Găsim dovada acestui lucru - - deja în domeniul cunoașterii empirice; simțurile exterioare reprezintă pentru noi o multitudine nenumărată de obiecte și le asigură existența Dar este clar pentru toată lumea că simpla reprezentare a obiectelor nu este încă cunoașterea lor; că principalul lucru nu este în perceperea obiectelor de către simțuri, pe care o au și animalele, ci în activitatea intelectuală a gândirii, care dă sens tocmai acestor percepții, în înțelegerea sau cunoașterea lor Dacă acum simțul sau rațiunea lăuntrică, pe care, după modul de activitate, Jacobi o pune în paralel cu simțurile exterioare, ca senzație a suprasensibilului, este, ca și ei, doar o facultate perceptivă, facultatea de credință sau de convingere în existența obiectelor care stau la baza acesteia, atunci nu avem dreptul să continuăm analogia și să presupunem că simțul interior ar trebui să fie în aceeași relație cu mintea ca și simțurile exterioare, că mintea sau facultatea de a gândi are același drept de a procesa conform legilor imanente acestuia, pentru formarea cunoașterii, a impresiei lumii suprasensibile, precum și a impresiilor lumii exterioare? Experiența ne arată într-adevăr că rațiunea folosește cel mai pe larg acest drept atunci când ne prezintă în mod constant diverse concepte despre Dumnezeu și obiecte suprasensibile, când oferă diverse feluri de argumente în apărarea adevărurilor religioase, când construiește diverse sisteme de cunoaștere religioasă Adevărat, datorită limitărilor sale, alături de adevăr, dă multă minciună; dar ar fi nedrept, pe baza acestei naturi a activității sale, să-l lipsească complet de morala sa legală Respingând semnificația gândirii în materie de cunoaștere a suprasensibilului, misticii, în loc de aceasta, consideră că sursa cunoașterii lui Dumnezeu se află în simțuri Dar simțirea în sine este în sine o anumită stare subiectivă a sufletului, care nu poate produce niciun concept teoretic definit, ci doar însoțește conceptele și ideile noastre, dându-le un anumit grad de tensiune, energie, vioitate și, prin urmare, contribuie la influența lor puternică asupra vieții practice Această trăsătură a simțirii, desigur, nu s-a putut abține să

nu remarce mulți filozofi din direcția mistică, în - - drept urmare ei au încercat să dea sentimentului lor lăuntric, pe lângă semnificația patologică, mai mult sau mai puțin epistemologică, care se exprimă în numirea ei rațiune (de exemplu, la neoplatoniști, la Jacobi) și în a o pune în paralel cu sentimente exterioare, a căror activitate nu constă în simțire, ci în cunoașterea obiectelor Dar într-o astfel de identificare a sentimentului (ca sentiment) și a rațiunii, este imposibil să nu vedem inconsecvență și contradicție Dacă sentimentul interior este o capacitate cognitivă (rațiune), atunci Jacobi trebuia să indice legile și metodele speciale ale activității sale și diferența lor față de legile, rațiunea Dar nu numai că nu a făcut aceasta, dar n-a putut să o facă, de vreme ce nu cunoaștem nicio lege a cunoașterii, în afară de cele logice; dimpotrivă, reducând activitatea sentimentului său spiritual la o singură credinţă sau certitudine imediată, el a conferit din nou sentimentului său un caracter subiectiv Așadar, mult mai consecvent și mai aproape de direcția principală a misticismului, care constă în opoziția dintre cunoaștere și credință, stă majoritatea misticilor, care își înțeleg sentimentul tocmai ca simțire, o percepție pasivă a divinului nu prin minte, ci de inimă, percepție însoțită de un sentiment de fericire, beatitudine Dar recunoscând acest tip de sentiment ca început și sursă de cunoaștere despre suprasensibil, nu numai că distrugem posibilitatea cunoașterii filozofice, ci și deschidem calea pentru tot felul de erori Primul este de la sine înțeles, întrucât cunoașterea filozofică este cunoaștere bazată pe principiile rațiunii și presupunând o dovadă rațională a adevărurilor sale, care este modul în care se deosebește de credință și opinie; prin urmare, strict vorbind, ar trebui să clasificăm misticismul drept o tendință antifilozofică O obiecție la aceasta nu poate fi faptul că de fapt avem, totuși, sisteme filosofice remarcabile, bogate în conținut, care, totuși, se bazează pe un principiu mistic, precum, de exemplu, neoplatonismul, filosofia lui Jacob Boehm, Jacobi Faptul existenței unor astfel de sisteme, așa cum am văzut, nu face decât să dovedească inconsecvența filozofilor care s-au ținut de acest principiu și au recunoscut ca rezultate ale contemplației directe ceea ce a fost opera gândirii lor Mai trebuie spus - - despre mulți mistici religioși, în care întâlnim multe gânduri adânci și roditoare; toate aceste gânduri nu sunt rezultatul direcției lor mistice, ci fie rodul doctrinei creștine și al inspirației cu un profund sentiment religios, fie scăpări întâmplătoare ale talentului lor personal De fapt, principiul mistic, dacă îl menținem în mod consecvent, nu poate conduce la nicio cunoaștere sigură, pur și simplu pentru că, după înlăturarea autorității rațiunii, nu are niciun criteriu pentru a distinge adevărul de eroare, cu excepția faptului că sentiment personal, subiectiv adevăr, asigurare personală că acest sau acel gând este o contemplare directă a divinului sau a revelației sale Dar, după ce ne-am stabilit convingerea personală drept criteriu al adevărului, suntem în cel mai mare pericol de a ne accepta propriile noastre gânduri, uneori incorecte, chiar și visele imaginației noastre, ca adevăr real; orice fel de eroare se poate afirma ca adevăr, de îndată ce o persoană este convinsă de ea prin sentimentul său și cât de curând nu recunoaște nicio altă autoritate decât acest sentiment Și de fapt, vedem numeroase exemple pe care oamenii, referindu-se la sentimentul lor lăuntric, la iluminarea de sus, au considerat destul de conștiincios și sincer ca o revelație a Divinului asemenea gânduri și concepte care purtau urme de origine deloc divină Istoria misticismului ne prezintă nu numai filozofi chibzuiți, ci și mulți visători și vizionari care au invocat

revelația divină în apărarea fanteziilor lor; asa, de exemplu a fost Swedenborg Ca avantaj al misticismului față de alte tendințe filozofice, se subliniază uneori că acesta, mai mult decât orice altă tendință, coincide cu cerințele cele mai înalte și vitale ale adevăratei religie; odată cu religia, ea recunoaște credința ca început al cunoașterii, limitează încrederea în sine a gândirii umane, în materie de filozofie dă loc mai mult de o rațiune rece și seacă, iar prin aceasta are un efect benefic asupra vieții morale Aceste calități pot atrage într-adevăr gânditori cu o direcție religioasă plină de viață către misticism Dar, pe de o parte, nu vedem niciun motiv pentru care acestea - - calitățile frumoase nu puteau fi combinate cu alte direcții filozofice și erau de acord cu recunoașterea drepturilor legitime ale rațiunii în problema cunoașterii lui Dumnezeu Pe de altă parte, tipul de sprijin pentru religia pozitivă pe care o promite misticismul este destul de ambiguu și nejustificat de experiență Adevărat, el oferă credința ca început al cunoașterii; dar este aceeași credință care aparține religiei creștine? Noi credem, spune Jacobi, că avem un corp, că obiectele există în afara noastră, că toată cunoștințele noastre se bazează în cele din urmă pe credință și așa mai departe; la fel credem că există un Dumnezeu, un suflet, adevăr, libertate Dar este evident că acest fel de credință are un înțeles foarte larg și nedefinit și, în afară de nume, are puține în comun cu felul de credință cerut de religie Aceasta din urmă necesită credință într-un anumit cerc de adevăruri (dogme) concrete cunoscute și, mai mult, credința nu doar ca convingere personală, ci și încrederea că aceste adevăruri ne sunt comunicate prin revelație divină externă, prin mijlocirea unor aleși de sus chipurile Credința în misticism recunoaște sentimentul interior ca singura sursă de cunoaștere a lui Dumnezeu și este, în mod necesar, credință subiectivă; recunoaște drept adevărat doar ceea ce este dat în experiența interioară și contemplarea personală Având în vedere această particularitate a credinței mistice, devine clar de ce, în ciuda caracterului său religios general, misticismul a fost adesea ostil învățăturii religioase pozitive, bazată pe revelația externă Într-adevăr, dacă omul simte în mod direct și constant Divinul și este conștient de suprasensibilul în sine, atunci de ce altfel avem nevoie de o revelație pozitivă, exterioară, a cărei necesitate este recunoscută și la a cărei autoritate se referă toate religiile? Prin urmare, este destul de firesc ca Jacobi, de exemplu, în filosofia sa religioasă nu numai că nu arată nicăieri necesitatea sau semnificația ei, ci vorbește direct împotriva oricărui așa-zis pozitivism în domeniul religiei, așa-numitul de el "Respect", spune el, "orice fel de credință în revelație și în învățăturile teologice, ca decurgând dintr-o singură sursă, conform lor mistice - - părți, toate la fel adevărate, dar în toată manifestarea lor exterioară la fel de fabuloasă și eronată *) IV Studiile anterioare ale națiunii despre originea ideii lui Dumnezeu au fost în principal de natură critică; scopul nostru principal a fost să eliminăm opiniile false sau unilaterale cu privire la acest subiect Dar sarcina investigației noastre nu ar trebui să se limiteze la acest rezultat negativ Trebuie să subliniem modul real în care ideea pe care o luăm în considerare apare în mintea noastră Dar după tot ce am spus, soluția acestei întrebări nu prezintă dificultăți deosebite Cititorul atent al revizuirii noastre critice a celor mai importante teorii ale originii ideii religioase va observa cu ușurință că am făcut deja progrese considerabile către această soluție și că în însăși critica acestor teorii principalele trăsături ale unei viziuni pozitive asupra modul de

origine a acestei idei în noi sunt deja conturate Într-adevăr, însumând rezultatele investigațiilor noastre anterioare, le putem formula în următorii termeni Ideea lui Dumnezeu nu poate fi produsul experienței exterioare, senzoriale - oare vom înțelege experiența directă sub forma impresiilor din empiric? *) Von d gotti Dingen B III ó Este de remarcat faptul că aceeași trăsătură de lipsă de respect față de doctrina pozitivă, cel puțin, diminuându-i semnificația, trece în mod vizibil nu numai în misticismul filosofic, ci și în misticismul religios, în ciuda autorității Sfintei Scripturi, care restrânge puternic libertatea contemplației mistice aici I, Tradiția și Biserica Nu vorbim despre numeroasele secte mistice ale Evului Mediu, în care creștinismul a fost supus unei distorsiuni extreme din punct de vedere teoretic și practic În prezent, știința a stabilit o legătură genetică incontestabilă între misticismul medieval și reforma lui Luther Luther a fost purtătorul de cuvânt al învățăturii pe care misticii germani o dezvoltaseră înaintea lui, în strădania lor de spiritualizare a creștinismului, care a respins toată forma sa exterioară, a dus la îndeplinire ideea îndreptățirii prin credință, a preoției universale etc Á Vertelovsky Misticismul medieval occidental "Credință și rațiune", , nr , p , - - obiecte și fenomene ale naturii, sau o combinație și modificare liberă a ideilor formate inițial printr-o astfel de experiență, cu ajutorul fanteziei Ideea lui Dumnezeu nu poate fi produsul exclusiv al cunoașterii noastre raționale, al cărei organ este rațiunea În egală măsură, nu poate fi nici un concept abstract al minții, întocmit cu ajutorul inferențelor și observațiilor asupra datelor experienței, nici un concept categorial, deși a priori aparținând minții noastre, dar care nu are un obiectiv, ci doar unul formal sau formal sens normativ în domeniul cunoaşterii noastre Ideea lui Dumnezeu, nefiind un produs exclusiv al cunoașterii noastre empirice și raționale, presupune în mod necesar acțiunea asupra spiritului nostru a unui factor corespunzător conținutului său; ea poate avea loc în noi doar ca urmare a acţiunii asupra spiritului nostru a Divinului însuşi Trebuie să înțelegem o astfel de acțiune nu numai ca exterioară, mediată de natura din jurul nostru (teoria lui Max Müller și Schleiermacher), ci mai ales ca un efect intern, direct al acesteia asupra spiritului nostru O astfel de acțiune nu poate fi doar o singură dată și realizată la un moment specific al existenței unei persoane și umanității, un act de imprimare în sufletul nostru a ideii de Dumnezeu (teoria ideilor înnăscute) sau a revelației a Divinului (teoria tradiționalismului), dar o influență internă constant posibilă cea mai mare Ființă asupra naturii noastre spirituale δ Dar, așa cum însăși constituirea naturii noastre, tot așa și varietatea formelor reale în care ideea lui Dumnezeu apare în cunoașterea noastră, ne conduce la concluzia ulterioară că această acțiune directă nu poate fi sursa ei unică și exclusivă (teoria a misticismului) Din partea omului însuși, trebuie să recunoaștem nu numai percepția pasivă a influenței Divinului asupra spiritului nostru, ci și participarea activă la formarea ideii de Dumnezeu a puterii noastre cognitive Astfel, la formarea ideii lui Dumnezeu, trebuie să recunoaștem participarea a două elemente constitutive sau fapte - - şanţ, pe care îl vom numi obiectiv şi subiectiv Prima constă în acţiunea Divinului asupra spiritului nostru - acţiune pe care o putem numi revelaţie naturală*), a doua - în perceperea acestei acţiuni şi asimilarea ei în conformitate cu legile cunoaşterii noastre Acum trebuie opriți-ne atenția asupra unuia și celuilalt element, arătați semnificația și relația lor reciprocă A Că pentru a explica originea în noi a unei idei religioase, este necesar să admitem influența asupra

spiritului nostru a obiectului cel mai înalt al acestei idei, Zeitatea, revelația Sa, acesta, după cum am văzut, este rezultatul cel mai ferm a criticii noastre asupra viziunilor unilaterale asupra originii acestei idei Poate părea cu atât mai ciudat că acest factor, fără îndoială, cel mai important în formarea unei idei religioase, ca să nu mai vorbim de teoriile care resping adevărul ei, a fost lăsat la umbră, chiar eliminat complet de mulți filozofi care au recunoscut adevărul existenței lui Dumnezeu; am văzut că unii dintre ei, admitând chiar în principiu o asemenea influență, au încercat totuși să o identifice și să o contopească cu acțiunea asupra noastră a naturii din jurul nostru Explicația acestui fenomen stă parțial în direcția unilaterală a cercetării despre originea ideii religioase și parțial în conceptele infidele despre Dumnezeu Astfel de studii sunt în prezent de natură predominant psihologică Această direcție datează din vremea când *) Numind această revelație naturală presupunem astfel posibilitatea unei alte revelații, supranaturale sau pozitive, și o deosebim de ultima În primul, Dumnezeu se descoperă omului în măsura în care natura lui este capabilă să perceapă suprasensibilul, în măsura în care îl poate cunoaşte în mod natural pe Dumnezeu În ultima revelație, în sensul restrâns al acestui cuvânt, Dumnezeu, într-un mod neobișnuit supranatural, comunică unei persoane pentru mântuirea sa o astfel de înțelegere a Lui însuși, pe care nu a putut-o primi prin măsura unei singure acceptări naturale a spiritului său, deoarece, ca urmare a deteriorarii naturii sale, această acceptabilitate se dovedește de fapt foarte slabă - - Filosofia critică a lui Kant a afirmat cerința ca înainte de a filozofa despre obiectele cunoașterii, sursele înseși ale cunoașterii să fie investigate și abilitățile noastre cognitive să fie supuse unei analize riguroase, pentru a determina cu exactitate dimensiunea și gradul de fiabilitate a cunoștințelor noastre O astfel de cerință se reflecta în cunoștințele religioase; și-au îndreptat atenția primordială spre studiul acelei facultăți care este sursa subiectivă a religiei în spiritul nostru și au căutat-o, când în rațiunea teoretică sau practică, când în simțuri Desigur, această direcție de cercetare a religiei a avut semnificația ei neîndoielnică, având în vedere faptul că fosta filozofie raționalistă a lăsat fără explicație această latură a religiei Dar predominanța analizei psihologice în studiul religiei a avut acea influență nefavorabilă pentru o concepție corectă a acesteia, că a fost o tendință de a o privi dintr-un punct de vedere subiectiv unilateral, de a vedea în ea doar un produs a spiritului uman, cu uitarea factorului său obiectiv Această viziune unilaterală a religiei, pe lângă metoda de investigare, a fost mult facilitată de acele concepte despre Dumnezeu, pe care le găsim printre cei mai remarcabili filosofi ai timpurilor moderne Aceste concepte reprezintă, în general, oscilații între deismul raționalist și idealist panteism Dar niciuna dintre punctele de vedere nu a fost favorabilă pentru stabilirea adevăratului punct de vedere asupra originii ideii religioase și pentru recunoașterea importanței remarcabile a factorului obiectiv în opera religiei Deismul, despărțindu-l complet pe Dumnezeu de lume, înțelegându-l pe aceasta din urmă ca un întreg complet independent și în curs de dezvoltare conform propriilor sale legi interne, nepermițând în principiu vreo, așa numită de el, amestecul principiului supranatural în viața lumii, nu ar putea, de bineînțeles, faceți aici orice excepții pentru om și permiteți o astfel de "intervenție" în treburile religiei Omul însuși, prin forțele minții sale, observând fenomenele naturii, ajunge la conceptul de primă cauză a ființei, formează o religie religioasă idee; nu numai

supranaturalul, ci și revelația naturală nu poate avea loc din punctul de vedere al deismului Panteism, identificând lumea - - și Dumnezeu, de asemenea, la rândul său, nu poate vorbi decât despre conștiința de sine a Divinului în oameni, dar nu despre orice revelație exterioară a persoanei Sale sau influență asupra lui, ca una dintre condițiile apariției unei idei religioase Posibilitatea și necesitatea unei astfel de revelații nu pot fi admise decât din punctul de vedere al teismului, unde nici Dumnezeu nu este separat de om printr-o barieră de nepătruns (ca în deism), nici omul nu este identificat substanțial cu Dumnezeu (ca în panteism), dar există, în raport cu el, deși din el este un excelent, dar, totuși, fiind într-o interacțiune necesară și vie cu el Care este efectul Divinului asupra spiritului nostru, care servește drept cauza cea mai profundă a apariției unei idei religioase în el, poate că aceasta însuși decurge din acel concept de Dumnezeu, pe care l-am numit teist Dacă, în raport cu lumea fizică, permitem acea influență continuă asupra ei, pe care o numim Providență, atunci și mai mult o astfel de influență ar trebui permisă în raport cu lumea superioară, spirituală, cu tărâmul ființelor libere rațional Dar acest tip de influență, în conformitate cu natura specială a ființelor raționale, nu poate fi identică doar cu acea acțiune providențială care se extinde la natura fizică Cea mai înaltă perfecțiune a ființelor spirituale presupune și o anumită influență specială asupra lor din partea Divinului Ce este această caracteristică? Acțiunea providențială a Divinității asupra lumii, credem de obicei în păstrarea ei și în a ajuta la atingerea scopurilor ființei sale Particularitatea acestei influențe în raport cu lumea spirituală ar trebui să constea nu numai în păstrarea ei, ci și în asistența pentru atingerea acelor scopuri superioare speciale care ar trebui să fie realizate în viața ființelor raționale Care sunt aceste obiective? Ele sunt clar indicate în efortul esențial și fundamental al spiritului nostru, care, în general, poate fi numit luptă pentru perfecțiunea infinită, în special, pentru adevărul absolut, bunătatea și fericirea Dar întrucât adevărul, bunătatea și fericirea, fiind scopurile esențiale ale naturii raționale a spiritului nostru, numai din acest motiv nu pot fi goale și fără conținut - - concepte, ele presupun evident un obiect real, cu adevărat existent, în care sunt concentrate, ca în centrul cel mai înalt; acest obiect, acest scop cel mai înalt al aspirațiilor noastre, este Ființa perfectă - Dumnezeu Astfel, lupta pentru adevărul absolut, bunătate, beatitudine înseamnă, în esență, lupta pentru cea mai înaltă Ființă, iar Dumnezeu trebuie să fie recunoscut ca obiectivul ultim al ființelor libere rațional Ce este nevoie acum pentru a atinge acest obiectiv? Este suficient pentru aceasta numai aspirații ale omului? Evident nu Pentru ca aspirațiile să nu fie goale, niciodată nesatisfăcute, de aceea, în esență, aspirații fără scop, este necesar să presupunem că obiectul cel mai înalt al acestor aspirații va merge în întâmpinarea lor, va permite, ca să spunem așa, să ajungă la sine, să lase ei se cunosc, simt, simt Altfel, în virtutea însăși infinitatea Ființei Supreme, aceste aspirații ar fi lâncezire inutilă și ruinare a spiritului, o mișcare constantă și continuă fără nicio consecință Iar în viața obișnuită, pentru a satisface dorințele și aspirațiile obișnuite, doar eforturile din partea noastră nu sunt suficiente; este de asemenea necesar ca obiectul aspirațiilor noastre să fie pus într-o astfel de relație cu noi încât să facă posibilă realizarea acestuia; fezabilitatea dorințelor noastre depinde nu numai de noi, ci de obiectul însuși, de accesibilitatea lui la noi Dacă scopul aspirațiilor noastre nu sunt obiectele neînsuflețite, ci ființe libere rațional;

dacă noi de exemplu încercăm să le câștigăm dragostea, prietenia, atenția, apoi, în afară de doar eforturi din partea noastră, am ajuns pe calea a ceea ce căutăm, este necesar ca aceste ființe, la rândul lor, să răspundă aspirațiilor noastre; în raport cu aceste aspiraţii, ei nu pot rămâne într-o poziţie pasivă şi indiferentă; acțiunea din partea noastră implică acțiune din partea lor În aceeași relație cu eforturile noastre, Ființa Supremă, ca ființă personală și liberă, ar trebui să fie Dacă cele mai înalte scopuri ale vieții noastre nu sunt să fie goale și visătoare, ci realizabile, atunci trebuie neapărat să recunoaștem asistența unei Ființe Înalte - - cei mai buni în realizarea lor Răspunzând aspirațiilor spiritului nostru care se îndreaptă către el, Dumnezeu Însuși trebuie să se descopere omului ca fiind cel mai înalt adevăr și bunătate Mai mult decât atât, din partea Divinului, este necesară o abordare atât de specială a omului încât, datorită perfecțiunii Sale infinite și a diferenței naturii Sale față de a noastră, Dumnezeu nu poate fi în acea anumită dependență de aspirațiile noastre față de El, în care ființe asemănătoare pentru noi poate fi de la noi Prin propriile noastre eforturi, printr-o acțiune abil și constantă, putem, din partea noastră, să influențăm dispoziția celorlalți, să-i supunem în parte puterii noastre; dar toate eforturile noastre cele mai arzătoare nu ar putea ajunge la Ființa infinit mai înaltă decât noi, dacă această Ființă însăși nu ar coborî la noi din înălțimea măreției sale, nu ar deveni accesibilă spiritului nostru Dacă, deci, pentru a realiza aspirațiile fundamentale ale spiritului nostru, trebuie să ne asumăm influența Divinului asupra lui, atunci, evident, natura noastră trebuie să conțină în sine întreaga posibilitate de a percepe această influență Această natură divină este în esență complet diferită de a noastră, aceasta poate servi și ca un mic obstacol în calea acțiunii Divinului asupra spiritului nostru, precum și o diferență semnificativă față de noi în natura exterioară față de posibilitatea ca obiectele materiale să acționeze asupra noastră Dacă obiectele materiale acționează asupra sufletului nostru, făcând o impresie asupra simțurilor noastre, atunci nu există niciun motiv să respingem posibilitatea unui efect similar asupra simțului nostru interior al lumii spirituale, în special, al Divinului, deoarece o persoană nu este doar o ființă senzuală, dar și rațională spiritual Dacă, recunoscând diferența esențială dintre spiritul nostru și materie, noi, pe baza conștiinței, recunoaștem acțiunea reală a obiectelor exterioare asupra noastră, atunci cu atât mai mult putem permite impactul asupra spiritului nostru al unui obiect suprasensibil și spiritual, deoarece în orice caz natura noastră raţională are mai multă afinitate şi apropiere de lumea spirituală decât cea materială Necesitatea admiterii unei astfel de influențe pentru a explica originea unei idei religioase ne este pe deplin confirmată de imposibilitatea oricărei idei satisfăcătoare - - pentru a explica originea sa în spiritul nostru din toate celelalte surse ale cunoașterii noastre Pentru a demonstra această imposibilitate, a fost îndreptată trecerea noastră în revistă critică a diferitelor teorii ale originii acestei idei Dar o viziune simplă, fără prejudecăți, asupra modului obișnuit de origine al cunoașterii noastre despre obiectele reale care există în afara noastră ne conduce la același rezultat Într-adevăr, experiența ne arată că cunoașterea obiectelor și încrederea în existența lor se dobândesc în două moduri Suntem convinși că un obiect există cu adevărat fie atunci când a acționat asupra noastră, a făcut o impresie asupra sentimentului nostru și, prin urmare, ne-a asigurat existența; sau când, deși nu avem nicio impresie despre obiect, noi,

totuși, prin deducțiile și concluziile minții, ajungem la convingerea că un astfel de obiect trebuie să existe Primul fel de modalitate de verificare a existenței unui obiect poate fi numit empiric; al doilea este rațional Prima cale, care presupune acțiunea obiectelor asupra noastră și impresia din acestea, este aparent specifică numai cunoașterii obiectelor externe, empirice A doua se referă la obiectele inteligibile, care nu ne produc impresii senzuale, ci în realitatea de care ne convinge necesitatea logică a gândirii La prima vedere, ar putea părea că această ultimă metodă dintre toate poate fi aplicată cel mai convenabil la explicarea originii religioase idei Dar critica raționalismului, sperăm, ne-a arătat suficient de nesuportabil unui astfel de punct de vedere Însuși conținutul acestei idei, universalitatea ei, constanța și forța de convingere cu care ne însoțește conștiința, toate acestea ne-au arătat că sursa ei originară nu poate sta doar în activitatea liberă a înțelegerii Este evident de aici că ne mai rămâne de făcut decât un singur lucru - să recunoaștem ca adevărată a doua cale de apariție în noi a ideii de Dumnezeu, pe care am numit-o, în contrast cu rațional, empiric și pe care consta in a simti impactul real al Divinului asupra spiritului nostru *) *) Din moment ce expresia: empiric sau experimentat, mulți, deși nu sunt în întregime adevărate, sunt obișnuiți să se refere la cunoașterea obiectelor experienței exterioare, - - Dar deși în însăși natura spiritului nostru și în însăși structura puterilor noastre cognitive se află posibilitatea de a percepe influența Divinului asupra spiritului nostru, deși însăși existența în noi a unei idei religioase indică în mod necesar această sursă a acesteia, cu toate acestea, în descoperirea sa actuală, ea ne prezintă astfel de trăsături, care, aparent, sunt incompatibile cu originea indicată de noi și, prin urmare, pot stârni nedumerire în ceea ce privește teoria noastră De fapt, atribuind omului capacitatea unei senzații directe a Divinului și, din partea lui Dumnezeu, permițând revelarea Sa spiritului nostru, am avea dreptul să ne așteptăm ca senzația noastră de Divin să fie cel puțin la fel de clară, de vie şi puternică ca senzaţia impresiilor de la obiecte lumea simţurilor, care ne afectează direct Însăși analogia pe care am stabilit-o între cunoașterea obiectelor sensibile și suprasensibile ne dă dreptul deplin la o asemenea cerere Dar ce vedem de fapt? Însuși adevărul existenței lui Dumnezeu nu apare în mintea noastră cu atâta constrângere și claritate, excluzând orice posibilitate de îndoială, cu care obiectele exterioare apar simțurilor noastre Dincolo de asta, în ceea ce privește însăși conceptele despre Dumnezeu, în experiență întâlnim aici o multitudine de idei cele mai eterogene, în mare parte false, despre Divinitate, în timp ce ideile despre obiectele exterioare sunt în general suficient de omogene și nu ridică nicio îndoială cu privire la adevărul și semnificația lor Această nesatisfăcătoare și vag a ideii religioase efective existente, această predominare evidentă a elementelor pur umane, subiective în ea, au servit drept bază principală pentru obiecții nu numai cu privire la originea ei de la Dumnezeu, ci și însăși valabilitatea ei ca idee obiectivă apoi, pentru a evita neînțelegerile, atunci când explicăm de aici originea conceptelor despre obiectele suprasensibile, am putea numi această metodă reală (adică asumarea unui efect real asupra noastră obiectelor, fie că sunt obiecte sensibile sau suprasensibile), spre deosebire de metoda rațională - - Deși majoritatea acestor obiecții, așa cum am văzut în analiza teoriei ideilor înnăscute, pot fi eliminate cu ușurință printr-o distincție clară între elementele subiective și obiective în cunoașterea noastră despre Dumnezeu, rămâne totuși faptul

neîndoielnic al slăbiciunii relative în noi a acestui element al ideii religioase, pe care l-am numit obiectiv şi al cărui izvor a fost indicat în acţiunea Divinităţii asupra spiritului nostru, fapt ce necesită explicaţie În ceea ce privește, în primul rând, puterea de persuasiune directă cu care ideea lui Dumnezeu apare în mintea noastră și care, aparent, cedează constrângerii cu care obiectele exterioare ne fac cunoscute, diferența aici nu este atât de mare grozav cum pare la prima vedere uite Universalitatea și constanța religiei în rasa umană, influența sa incontestabilă și puternică asupra vieții sociale și personale, arată că, în general, o persoană are încredere în existența unei lumi suprasensibile cu puțin mai puțină forță decât în existența lumii exterioare din jur l Dacă se spune că mulți s-au îndoit de existența Divinului, au respins-o, ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla dacă ideea religioasă s-ar fi bazat pe conștiința acțiunii Divinului asupra spiritului nostru, atunci vom observa că mulți s-au îndoit de existență a obiectelor sensibile și le-a respins realitatea, nu în ciuda faptului că aceste obiecte au acționat asupra lor și au făcut impresii Putem recunoaște primul și ultimul fenomen ca omogene, întrucât ambele nu aparțin sferei conștiinței imediate, ci gândirii abstracte și constituie o excepție în raport cu întreaga omenire generală, care are propriile sale motive speciale Ateismul, la fel ca idealismul absolut și scepticismul, nu poate servi drept motiv pentru a nega: prima este acțiunea reală asupra spiritului nostru a lumii suprasensibile, a doua este cea senzuală Altfel este dacă, din convingerea în adevărul existenței Divinului, ne îndreptăm atenția asupra gradului și naturii cunoștințelor noastre religioase Aici, desigur, nu se poate decât să fie de acord că, în materie de cunoaștere a lui Dumnezeu, omul este departe de a fi la fel de fericit ca în cunoașterea lumii exterioare În timp ce ideile noastre despre obiectele externe diferă direct și clar - - De fapt, conceptele noastre despre lumea suprasensibilă sunt în cea mai mare parte vagi și obscure - înțelegem cunoașterea naturală fără ajutorul Revelației În timp ce cunoștințele noastre despre lumea simțurilor sunt incontestabile și de încredere, cunoștințele noastre despre lumea superioară reprezintă o multitudine de opinii contradictorii care împart oamenii în funcție de credințele lor religioase Din ce apare un astfel de fenomen? În primul rând, o astfel de explicație poate părea că acest fenomen este determinat de cursul natural general al cunoașterii umane Legea generală a acestei cunoștințe este legea dezvoltării treptate și a ascensiunii de la mai ușor, mai simplu și mai clar la mai dificil și mai sublim Cunoașterea cea mai primitivă este cunoașterea obiectelor sensibile și a lumii exterioare; aceasta este urmată de o perioadă de dezvoltare a gândirii raționale și a cunoașterii obiectelor supuse cunoașterii minții; cunoașterea lumii suprasensibile și a Divinului este cea mai înaltă cunoaștere, prin urmare, cea mai dificilă și în cursul general al cunoașterii, ultima și finală Această lege a succesiunii cunoștințelor poate fi aplicată la fel de mult cunoașterii umane generale, cât și cunoștințelor individuale Prin urmare, nu este nimic surprinzător că cunoașterea lui Dumnezeu, ca etapă finală a tuturor cunoașterii noastre, este în prezent într-o formă nu la fel de satisfăcătoare precum formele inferioare de cunoaștere; se poate realiza prin câtiva și nu chiar S-ar putea spune chiar mai mult că această cunoaștere este mai degrabă cunoaștere a viitorului decât a prezentului, deoarece, conform condițiilor vieții noastre senzual raționale, noi aici pe pământ nu putem avea decât începuturi slabe și imperfecte de cunoaștere a obiectelor suprasensibile Dar o observare

mai atentă a proprietății cunoștințelor religioase arată că o astfel de explicație ar fi unilaterală Ar fi adevărat dacă cunoaşterea lui Dumnezeu ar fi exclusiv lucrarea unui singur om şi rodul dezvoltării puterilor sale mentale; atunci ar trebui în mod firesc să fie rezultatul și coroana vieții sale mentale, iar nesatisfăcătorul ei la majoritatea oamenilor și în general la un moment dat din viața istorică generală ar fi înțeleasă - - pe Dar cunoașterea religioasă nu este doar cea mai înaltă dezvoltare a minții, iar experiența arată că nu merge deloc mână în mână cu dezvoltarea puterilor mentale ale omului; măsura iluminării, ca să folosim expresia lui Schleiermacher, nu este măsura religiozității, nici măcar a cunoașterii religioase Cunoașterea despre Dumnezeu nu este un privilegiu al minții educate: este necesară tuturor și în toate etapele dezvoltării umane Prin urmare, în ciuda diferenței de formule în care ideea lui Dumnezeu poate apărea în conformitate cu legile cunoașterii noastre, în esența sa ar trebui să aibă același grad de claritate, vivacitate și adevăr în toate etapele dezvoltării intelectuale umane Unii gânditori explică slăbiciunea relativă a senzației suprasensibilului în comparație cu senzația clară și vie a ființei sensibilului, parțial prin semnificația teoretică specială a ideii lui Dumnezeu pentru om, parțial prin dependența descoperirii sale de legea generală a dezvoltării conștiinței noastre După Ulrici, sentimentul religios, deja ca urmare a semnificației sale ierarhice, nu ar trebui să fie altceva decât un sentiment slab și liniștit (leise Afecțiune) al sufletului; pentru că o senzație puternică și puternică a existenței și acțiunii lui Dumnezeu, lovind rapid și energic conștiința și împingând în ea, ar putea slăbi decisiv libertatea voinței noastre Și cu cât această libertate s-ar putea manifesta mai greu, cu atât mai puternice împreună cu ea, la început, ar acționa și alte feluri de senzații și sentimente De aceea copilul la care senzațiile și nevoile vieții sale trupești și spirituale sunt atât de puternic și viu active, nu observăm aproape nicio urmă de sentiment religios De aceea, chiar și la un bărbat adult, sentimentul religios ne apare la grade foarte diferite de forță și intensitate, judecând după gradul de predominanță al impulsurilor și afectelor senzuale și spirituale, care fie îneacă acest sentiment, fie îi permit să se manifeste cu deplin energie Apoi, sentimentul religios, ca oricare altul, se dezvăluie clar abia atunci și numai după ce devine conștient; dar pentru ca ea să ajungă la conștiință, nu depinde numai de el; dar la fel de mult din forţa şi forţa celor care acţionează cu el - - sentimente și senzații, aspirații și idei Cu cât aceste din urmă lucruri ies mai în evidență și cu cât sunt mai puternic contradictorii cu sentimentul religios, cu atât mai mult pun în stăpânire conștiința, sentimentele și interesele oamenilor, astfel încât activitatea de cunoaștere a sufletului este îndreptată numai asupra lor, iar religia un sentiment rămâne, parcă, înăbușit și închis în sufletele adânci Dar de aici nu de puține ori izbucnește brusc, evocat de anumite experiențe de viață, dovedind că nu a lipsit niciodată cu adevărat și nu s-a stins niciodată complet *) Motivele indicate de Ulrici pentru lipsa de energie a sentimentului religios întâlnit în experiență sunt, desigur, adevărate, potrivit acestora, după părerea noastră, esența motivelor secundare și nu explică esențialul și principalul lucru, firesc, ca să spunem așa, slăbiciunea acestui sentiment Să presupunem că sentimentul religios, mereu inerent spiritului uman, este de foarte multe ori înăbușit de sentimentele și eforturile care i se opun Dar se pune întrebarea: de ce este în sine atât de slabă încât nu este capabilă să lupte împotriva acestor tendințe opuse; de ce acestea din urmă trec atât de des și atât de ușor

peste el și o îneacă atât de mult încât rămâne aproape neobservată? În orice caz, deja din fire pare a fi mai slab decât altele, dezvăluind simultan senzații și aspirații atât ale naturii fizice, cât și ale naturii spirituale a omului Remarca lui Ulrici că sentimentul religios trebuie să fie inițial un sentiment atât de slab, pentru că altfel ar îngreuna descoperirea libertății la om, poate fi numită mai originală decât satisfăcătoare pentru explicarea problemei Dacă ar fi să ne asumăm o influență atât de puternică și vie a Divinității asupra spiritului nostru, în care ar fi cu siguranță imposibil nu numai orice îndoială în existența ei, ci și nicio concepție vagă, neclară sau inexactă despre ea, atunci, desigur, am avea oarecum dreptul să spunem că o astfel de senzație ar distruge valoarea morală și semnificația credinței noastre în Dumnezeu și cunoașterea noastră despre El Omul, datorită unei influențe externe irezistibile, (* H Girici; Trup și Suflet p , - - Aș fi obligat să cred în Dumnezeu, în timp ce destinul omului constă în recunoașterea liberă a existenței Sale și în cunoașterea liberă, în conformitate cu legea minții sale, treptat a Lui Într-un sens puternic și plin de viață al Divinului, unui om fără meritul său i-ar fi dat ceea ce trebuie să dobândească prin propria sa muncă liberă Dar, evident, nu cerem o astfel de viață și distrugere a posibilității unei cunoașteri independente a percepției Divinului ca normal, atunci când vorbim despre slăbiciunea cunoașterii noastre naturale a lui Dumnezeu Comparând puterea senzației lumii sensibile cu senzația lumii suprasensibile, nu putem să nu remarcăm slăbiciunea relativă și energia mai mică a acesteia din urmă în comparație cu prima și, prin urmare, având în vedere natura omului și a lui cea mai înaltă destinație, avem tot dreptul să pretindem ca, într-o situație normală, într-adevăr, senzația suprasensibilului să fie cel puțin la fel de clară, puternică și coercitivă ca și senzația lumii exterioare Pentru primul, nu avem nevoie de nicio constrângere specială și ieșită din comun, care ar restrânge activitatea independentă a minții și voinței noastre Dacă, totuși, nu găsim o astfel de ordine aparent normală în relația omului cu lumea suprasensibilă, atunci nu avem dreptul să presupunem că există o oarecare abatere de la normă în acest fenomen, că de fapt senzația Divinului nu este ceea ce ar trebui să fie Că un simț normal, mai viu și mai puternic al Divinului, decât ceea ce vedem în experiență, nu poate amenința cu niciun pericol pentru libertatea omului, dovadă în acest sens sunt constantele și numeroasele experimente, care arată că fiecare trezire și întărire a sentimentului religios , fiecare dobândire a unor concepte noi și mai clare despre Dumnezeu, fie că este cu ajutorul revelației naturale sau supranaturale, nu numai că nu constrânge libertatea unei persoane, nu îndepărtează valoarea morală a meritului din credința sa, dar, dimpotrivă, contribuie la creșterea demnității morale a unei persoane ca ființă liberă Dacă, așadar, nici în particularitățile epistemologice și nici în particularitățile mitice ale naturii noastre nu putem descoperi cauzele slăbiciunii relative a religiei noastre - - pospapiya, atunci rămâne să recunoaștem această slăbiciune ca un fel de fenomen anormal în natura noastră spirituală Dacă obiectele lumii senzuale ar fi prezentate vag privirii noastre, dacă impresiile de la ele ar ajunge la noi slab și incorect, atunci am începe, desigur, să căutăm cauzele acestui fenomen în starea anormală a vederii noastre În mod similar, avem dreptul să căutăm cauza imediată a vagului ideilor noastre despre suprasensibil într-o stare anormală a spiritului nostru în raport cu Divinul O asemenea stare anormală a naturii noastre spirituale, care ne face să ghicim starea actuală a cunoștințelor

noastre religioase, așa cum este bine cunoscut, este afirmată cu toată certitudinea de Revelația divină, care ne vorbește despre căderea omului și despre deteriorarea lui puterile morale și mentale Dar admitând căderea omului și, în același timp, încetarea unității sale morale și a uniunii cu Dumnezeu, nu distrugem în același timp întreaga semnificație a teoriei noastre despre originea ideii lui Dumnezeu, care presupune un impact real al Divinului asupra spiritului nostru? În analiza noastră a diferitelor teorii ale originii acestei idei, am văzut că aparenta imposibilitate de a reconcilia acest efect cu doctrina religioasă a căderii omului constituie principala și cea mai serioasă obiecție față de tot felul de teorii care permit un astfel de efect din partea filozofilor catolici direcţia strict religioasă Deci, unii dintre ei, recunoscând în principiu posibilitatea unui astfel de impact, permit implementarea sa efectivă numai fie în perioada vieții unei persoane înainte de căderea sa, fie sub forma unei revelații supranaturale speciale (tradiționaliști) Dar cei mai mulți dintre filozofii acestei tendințe afirmă în mod direct imposibilitatea unui impact direct al Divinității asupra spiritului nostru, acuzând apărătorii săi fie de raționalism, de îndată ce un astfel de impact este înțeles ca fiind unic (de exemplu, în teorie) de idei înnăscute) sau misticism, de îndată ce recunosc posibilitatea constantă a unui astfel de impact Am avut deja ocazia să vorbim despre doctrina originii ideii de Dumnezeu a filozofilor catolici, care, în - - temerile de un presupus raționalism și misticism, sunt forțate să apeleze la o astfel de teorie a originii acestei idei, care este cu adevărat specifică doar empirismului și raționalismului și care, dacă este realizată în mod consecvent, poate duce la rezultate deloc dezirabile pentru o filozofie cu adevărat religioasă Prin urmare, aici vom atinge doar acele neînțelegeri care pot apărea atunci când comparăm teoria noastră cu învățătura religioasă despre căderea omului și relația reală a omului cu Dumnezeu stipulată de aceasta În primul rând, observăm că filosofia, având în vedere să explice originea unei idei religioase pe baza principiilor rațiunii, pornește de la conceptul de relație normală sau ideală între Dumnezeu și om și are în vedere normal sau natural condițiile și legile cunoașterii noastre despre obiecte, atât lumea sensibilă, cât și suprasensibilă Ea, ca știință rațională, nu are și nu poate avea în vedere poziția empirică actuală a omului în raport cu Divinul și abaterea omului de la norma cunoașterii lui Dumnezeu, stipulată de această poziție Atât faptul însuși abaterea omului de la normă (cădere), cât și consecințele acestui fapt, exprimate în vătămarea naturii umane, sunt complet incluse în aria Religiei Revelate, atât sub aspectul lor istoric cât și dogmatic Așadar, împrejurarea că această teorie nu este pe deplin justificată de realitate, care poate reprezenta abateri de la legile cunoașterii lui Dumnezeu care nu sunt presupuse a priori și nu pot fi deduse din principiile rațiunii, nu poate servi în niciun caz drept prejudiciu o teorie filozofică sau o dovadă a falsității acesteia Această teorie poate fi respinsă nu numai printr-o indicație a inconsecvenței faptice, accidentale, a idealului conturat de ea cu realitatea - niciun ideal nu este niciodată pe deplin realizat în experiență - ci printr-o indicație a propriei inconsecvențe interne, adică dacă s-a dovedit că norma stabilită de ea cunoașterea lui Dumnezeu nu este de acord nici cu conceptul de Dumnezeu, nici cu conceptul de natură umană și cu legile cunoașterii ei Dar am văzut că este în mod necesar presupus de ambele Prin urmare, faptul admisibil al căderii omului și, în consecință, - - el, o încălcare a relației normale dintre Dumnezeu și om Ar trebui să

înțelegem această încălcare ca o anihilare completă și o încetare a legilor naturale normale ale activității minții umane în raport cu cunoașterea lui Dumnezeu? Fără să intrăm aici în discuții teologice despre consecințele pe care căderea omului le-a avut în domeniul activității sale cognitive, observăm că Biserica Ortodoxă nu a permis niciodată gândul la anihilarea completă a naturii sale superioare dumnezeiești și, odată cu ea, și completarea imposibilitatea unei cunoașteri naturale a lui Dumnezeu ia *) Dar dacă acum legea normală a acestei cunoașteri a lui Dumnezeu cere, după cum am văzut, pe de o parte, influența Divinului asupra spiritului nostru și, pe de altă parte, asimilarea acestei influențe, atunci oricât de mare ar fi întunecarea a minţii umane ca urmare a unei leziuni aduse naturii sale, trebuie să admitem cel puţin acest impact şi asimilarea lui cerută de legea cunoaşterii noastre Îndepărtarea omului de Dumnezeu, oricât de mare ar fi, nu este o încetare completă a oricărei legături dintre Dumnezeu și om, altfel însăși existența omului ca ființă rațională ar înceta și ea Slăbirea în om a acceptabilității pentru percepția divinului nu este o anihilare completă a acestei acceptabilități, deoarece fără aceasta, nu numai orice idee despre Dumnezeu, ci și însăși asimilarea și înțelegerea Revelației divine supranaturale ar fi imposibilă în el Astfel, doctrina religioasă a căderii omului *) Consecința căderii a fost "întunecarea, dar nu distrugerea, a chipului lui Dumnezeu Întunecarea este deja inevitabilă din cauza întunecării minții și a perversiunii libertății în om Dar nimicirea este imposibilă: pentru că nici rațiunea, nici libertatea, cu strădaniile lor firești pentru adevărat și bine, nu au fost distruse în om de păcatul strămoșesc * În ceea ce privește tulburarea minții, care se exprimă mai ales în incapacitatea ei de a înțelege tărâmul credinței, atunci "nu trebuie să prezentăm această confuzie într-o formă exagerată și să credem că oamenii, ca urmare a păcatului strămoșesc, au devenit complet incapabili să înțeleagă lucrurile spirituale (Rom ,) Și dacă omul căzut nu ar avea deloc capacitatea de a înțelege obiectele credinței, atunci i-ar fi imposibil să comunice revelația divină, pe care nu ar putea nici să o recunoască, nici să o asimileze , * - - poate fi bine conciliată cu doctrina rațională a originii în mintea noastră a ideii lui Dumnezeu Dar acest lucru nu este suficient; este, de asemenea, important pentru filozofie în sensul că, după cum am văzut, ea aruncă o lumină strălucitoare asupra faptului, care nu poate fi explicat doar prin explicație rațională, a slăbiciunii acelui element în cunoașterea religioasă, pe care l-am numit obiectiv, care nu corespunde sensului său normal Într-adevăr, în doctrina vătămării naturii umane, găsim o explicație a fenomenului misterios că acel factor (revelația naturală), care, în ideea cunoașterii noastre despre Dumnezeu, ar trebui să fie cel mai important, în experiență pare departe de a corespunde valorii sale ideale Desigur, cea mai profundă tulburare a spiritului uman nu poate distruge complet aspirațiile și abilitățile sale esențiale, nu poate, prin urmare, să distrugă capacitatea de a asculta revelațiile naturale ale Divinului în spiritul și natura noastră; dar poate fi motivul pentru care activitatea acestei facultăți poate cădea la limita cea mai inferioară a cunoașterii, și anume, la o senzație întunecată, nedefinită a Divinului și o străduință obscure pentru suprasensibil Dar nu mai puțin, oricât de mic și slab ar fi acest sentiment și efort, în starea actuală a omului ea constituie un element necesar și esențial al cunoașterii sale naturale despre Dumnezeu În omul natural, aceasta este cea care servește ca fundament cel mai profund al certitudinii sale în existența Divinului - o

certitudine care nu depinde de dezvoltarea mai mare sau mai mică a puterilor sale mentale Acestui sentiment întunecat, dar mereu viu, îi datorăm păstrarea și universalitatea religiei în rasa umană, în ciuda tuturor gradelor de declin profund al diferitelor triburi și popoare din punct de vedere mental și moral De asemenea, suntem datori acestui sentiment pentru faptul că, odată cu dezvoltarea ulterioară independentă a minții, ea constituie solul pe care se dezvoltă și pe care, ca ultimă fundație, toate încercările minții noastre de a înțelege, dovedi și dezvălui adevărurile sunt afirmate Fără această fundație interioară, mintea noastră nici măcar nu ar fi fost motivată să se străduiască atât de mult pentru a elucida cele mai importante întrebări referitoare la - - lumea suprasensibilului În fine, acest sens al principiului divin, ascuns în adâncurile spiritului nostru, îl datorăm faptului că pronunțările naturii, care mărturisesc existența și perfecțiunile Creatorului, devin inteligibile pentru noi Am avut ocazia să observăm că nici ascensiunea cosmologică de la efecte la cauze, nici viziunea teleologică asupra naturii, nu ne-ar putea duce totuși la Creatorul naturii, dacă noi înșine nu am conține deja asumarea existenței Sale, care este doar clarificată prin examinarea naturii şi este recunoscut dar nu numit iniţial Iar această presupunere, care servește drept cheie pentru cunoașterea Creatorului în creația Sa, este acea senzație directă a Divinului, care constituie baza inițială și fundamentală a ideii religioase În timp ce unii dintre filozofii care se gândesc să stea pe un punct de vedere strict religios, admițând în principiu posibilitatea unei acțiuni naturale a Divinului asupra spiritului nostru, nu recunosc doar realizarea acestei posibilități în starea actuală deteriorată a naturii umane , alții (și majoritatea dintre ei) neagă complet această posibilitate , pornind de la ideea că nicio contemplare directă a Divinului nu este posibilă pentru om O astfel de contemplare sau senzație, în opinia lor, ar echivala cu o înțelegere perfect completă și adecvată a însăși esenței Divinului; dar această idee este hotărât inconsecventă cu învățătura religioasă, contrară experienței, și duce la toate extremele și erorile misticismului *) *) "După cum ne învață teologia*, contemplarea Borei cu ajutorul forțelor naturale este absolut imposibilă pentru orice ființă creată, cu atât mai puțin pentru spiritul uman legat de senzualitate și, așa cum arată în mod evident mintea noastră naturală, nu este de fapt apar (C Gutberlet Psychologie) "Propoziția că noi, prin natură, avem o contemplare directă (intuiție) a ființei divine,) este complet insuportabilă din punct de vedere filozofic și apoi) nu poate fi de acord cu învățătura bisericii despre cunoașterea lui Dumnezeu", spune Stekl În ceea ce privește inconsecvența filozofică, principalele obiecții ale lui Stekl coincid cu obiecțiile obișnuite ale empiricilor împotriva ideilor înnăscute, și anume că nu avem o conștiință clară a ideii de Dumnezeu, că această idee ne apare în experiență sub formă de diverse , idei de multe ori false despre Dumnezeu, ceea ce n-ar putea fi dacă ea ar fi divină - - Dar toată această obiecție față de posibilitatea unei acțiuni naturale a Divinului asupra spiritului nostru se bazează pe o neînțelegere O astfel de acțiune, necesară pentru a explica originea unei idei religioase în noi, nu este deloc identică cu contemplarea deplină și adecvată a Divinității și cunoașterea însăși esenței ei O astfel de înțelegere adecvată a Divinității ar fi posibilă numai dacă ar fi îndeplinite două condiții:) ca Divinitatea însăși în întregimea ei să se dezvăluie omului;) ca o persoană prin natura sa să poată percepe și asimila o astfel de revelație Dar nici una, nici cealaltă condiție nu

sunt în mod evident fezabile; nici o Ființă infinită, prin însăși infinitatea ei, nu se poate revela pe deplin unei ființe finite, nici omul, din cauza limitărilor naturii sale, nu ar fi în stare să perceapă o asemenea revelație a esenței Divine Acest adevăr atât de simplu și evident, desigur, nu putea fi uitat de filozofii care admit posibilitatea unei influențe directe a Divinului asupra spiritului nostru Ce le-ar putea oferi un motiv să le impună asemenea concepte pe care nu le-ar putea avea în vedere? Singurul motiv pentru aceasta este expresiile pe care le folosesc adesea când vine vorba de elementul obiectiv al cunoașterii noastre despre Dumnezeu: influența directă a Divinului, senzația, simțirea, chiar și cunoașterea Lui imediată Dar nu este greu de înlocuit că atunci când vorbim de senzație directă sau de cunoaștere, am folosit această expresie nu în sensul literal strict al cuvântului, ci doar în sensul opoziției sale față de cunoașterea mediocră sau rațională Deci de exemplu despre cunoștințele senzoriale, despre senzația sau vederea înainte origini etc - aceste obiecții au fost eliminate de noi la locul lor Contradicția învățăturii bisericești constă în faptul că, conform învățăturilor Bisericii, contemplarea directă a Divinității "este posibilă numai din punct de vedere supranatural și printr-un principiu supranatural", în timp ce ontologismul și misticismul consideră această contemplare ca fiind un act natural "Visio Dei per essentiam este firesc numai lui Dumnezeu, pentru fiecare ființă creată, fie că este un om sau un înger, este ceva cu totul supranatural" (A Stock Lehrbuch der Philosophie ,) Aceleași obiecții față de vârf sau altă formă se găsesc la toți filozofii aproape strict catolici - - meta, spunem: această cunoaștere este directă, exprimând prin aceasta ideea că se produce fără ajutorul operațiilor raționale de abstractizare, inferență etc Dar în sensul exact și strict al cuvântului, nu ar trebui să numim această cunoaștere directă, deoarece conţine un obiect exterior nu este perceput direct de suflet, ci prin organele de simţ: văzul, auzul etc , care își lasă elementul subiectiv, amprenta lor, asupra impresiei În același mod, vorbind despre acțiunea Divinului asupra spiritului nostru, că aici primim cunoaștere directă, trebuie să ne amintim că nu folosim această expresie în sensul exactului literal Cunoașterea inițială a lui Dumnezeu este într-adevăr o cunoaștere imediată, dar numai în sensul că este obținută nu prin activitatea intelectului, ci ca urmare a senzației noastre asupra influențelor Divinului Dar nu este imediată în sensul că Divinitatea este direct revelată omului în ea, așa cum este în sine, iar omul contemplă însăși esența naturii divine Așa cum obiectele exterioare nu intră direct în sufletul nostru și intră în contact cu acesta, tot așa și obiectele suprasensibile acționează prin mijlocirea unui organ corespunzător lor, pe care îl putem numi rațiune, spre deosebire de rațiune Această trăsătură a cunoașterii despre suprasensibil este foarte importantă pentru noi, deoarece presupune deja că nu putem avea o cunoaștere adecvată, complet exactă și completă a Divinului, ci o cunoaștere condiționată, limitată de legile și formele subiective ale acelui organ care servește drept mediu de asimilare a impresiilor lumii suprasensibile Putem explica din nou această limitare și condiționalitate a cunoașterii despre suprasensibil prin aceeași analogie cu cunoașterea senzorială În percepția senzorială, nu recunoaștem un obiect așa cum este în sine (nu recunoaștem un lucru în sine, conform terminologiei lui Kant), ci doar în măsura în care simțurile ne lasă să-l cunoaștem, din care este determinat fiecare în propriile sale plecări cu structura şi legile lor speciale În cunoașterea noastră senzorială, nu avem obiectul în sine,

ci doar impresia obiectului, acele aspecte ale acestuia și în forma în care ni se apar cu sensibilități date - - modalităţi ale structurii sentimentelor şi fundamentele cunoaşterii empirice Exact același lucru este valabil și în cunoașterea mentală sau ideală; admițând o senzație sau o contemplare directă a Divinității, nu trebuie să fim înșelați că avem aici o cunoaștere deplină și exactă a naturii Divinității; astfel de cunoștințe nu sunt disponibile omului Noi percepem acțiunea Divinului nu direct, ci printr-un anumit organ al sufletului nostru, mintea; condiţiile şi legile acestui corp trebuie neapărat să se reflecte în însăşi cunoaşterea pe care am primit-o în contemplarea suprasensibilului Raza Divinului cade asupra spiritului nostru nu direct, ci parcă prin prisma puterii noastre cognitive, iar ca urmare a acesteia se descompune și capătă nuanțe de culori pe care nu le are în plinătatea ei Cât privește acuzația de mistică a acelor teorii care, pentru a explica originea ideii religioase, recunosc necesitatea acțiunii Divinului asupra spiritului nostru, această acuzație nu merită cu greu o atenție serioasă Misticismul nu poate lăsa decât o gravă vinovăție în ochii acelor filozofi care stau din punctul de vedere al empirismului brut și nu permit niciun element suprasensibil în domeniul cunoașterii noastre Dar acuzația de misticism pare ciudată din partea acelor filozofi care stau dintr-un punct de vedere cu totul diferit, religios, și nu pot să nu recunoască adevăratul și corect în direcția mistică, deja pe baza faptului că, în anumite limite, ele permit misticismul religios, ca lene legală în regiune religia creștină însăși Vorbind despre misticismul filosofic, am văzut că în recunoașterea posibilității și necesității influenței Divinității asupra spiritului nostru pentru realizarea cunoașterii lui Dumnezeu se află adevărul care stă la temelia lui și care îl ridică atât de mult deasupra altor teorii ale apariției o idee religioasă În ceea ce privește deficiențele sale, dintre care principalul este diminuarea și chiar negarea completă a semnificației rațiunii în materie de cunoaștere religioasă, acest neajuns nu este ceva legat organic de însuși principiul misticismului Aplicarea unilaterală a oricărui principiu și rezultatele nefavorabile pentru cunoașterea și viața religioasă, care pot decurge din aceasta (și pe care le-am subliniat), - - nu poate servi drept bază pentru concluzia că principiul în sine este fals B Recunoscând influența Divinului asupra spiritului insolent ca sursă originară a ideii religioase care se află în noi, am recunoscut deja nevoia de a admite în sufletul nostru și o capacitate deosebită de a percepe și asimila această influență Am fost conduși la recunoașterea unei astfel de abilități speciale printr-o examinare critică a teoriilor filozofice unilaterale, care au căutat sursa acestei idei în puterile cognitive inferioare ale spiritului nostru Am văzut eșecul încercărilor de a găsi sursa rădăcină a ideii lui Dumnezeu în toate acele forțe și abilități ale sufletului nostru, a căror activitate este îndreptată fie către lumea exterioară, fie către lumea interioară a propriilor stări mentale Am văzut că sursa acestei idei nu poate fi nu numai puterile cognitive inferioare ale sufletului nostru, ci și însăși capacitatea de a gândi, - rațiunea, a cărei activitate cognitivă în domeniul religiei, la fel ca în alte domenii ale cunoașterii , este posibilă doar în ipoteza unui material faptic, dat de alte abilități care percep impresii din obiecte reale Astfel de abilități, în raport cu lumea exterioară, sunt esența simțului exteriorității; în raport cu lumea interioară - cu stările noastre spirituale - un sentiment interior Dacă, deci, în afară de obiectele exterioare și în afară de stările sufletului nostru, lumea suprasensibilă există independent; dacă această lume, inaccesibilă

simțurilor exterioare, nu este nici un produs subiectiv al eului nostru, căruia, din cauza unor neînțelegeri, îi atribuim ființa nu numai în noi, ci și în afara noastră, ci are o realitate originară; atunci, evident, trebuie să existe în sufletul nostru vreun organ special care să asimileze impresiile acestei lumi Necesitatea de a permite un astfel de organ este cea mai înaltă capacitate a vederii ideale, diferită de rațiune, ca a - - Capacitatea gândirii discursive, filosofii au simțit-o de mult timp, deși nu se poate spune că conceptele lor despre această abilitate au fost deosebit de clare și definite, așa cum demonstrează însăși varietatea denumirilor pentru această abilitate, ca să nu mai vorbim de diferența de opinii asupra metodelor a activităţii sale şi asupra relaţiei cu alte forţe sufletul nostru Platop primul, după cum se știe, a distins mintea ca fiind cea mai înaltă capacitate a spiritului uman, ca cea mai bună, dominatoare și divină parte a sufletului nostru de părțile sale inferioare; το ϋ^μιχότ și το έπ^νμικον Activitatea minții, care, în starea prepașnică a sufletului, contempla ideile pur și în sine, în starea prezentă a omului este îndreptată mai ales spre interiorul său și constă în amintirea ideilor și contemplarea lor Cu toate acestea, mintea lui Platon nu este doar capacitatea de a cunoaște sau contempla suprasensibilul, ci și puterea de a lupta pentru el, partea cea mai înaltă a sufletului are și cea mai înaltă iubire în ea - "erosul ceresc" ca și capacitatea nu numai de a cunoaște cele veșnice bune și frumoase, dar și să lupți pentru asta Parțial pe baza distincției cuprinse în Sfintele Scripturi a trei părți ale naturii umane: trupul (βώμα), sufletul (φυχ?/) și spiritul {πνεύμα), dintre care ultima în raport cu activitatea cognitivă a omul este adesea numit mintea (τδς)*), parțial sub influența învățăturilor lui Platon, printre mulți Părinți și Doctori ai Bisericii întâlnim conceptul de minte, ca cea mai înaltă putere cognitivă a omului, îndreptată spre cunoaștere ale eternului și divinului**) Aceeași idee despre necesitatea asumării unei facultăți de cunoaștere a suprasensibilului mai înaltă și diferită de intelect este adesea întâlnită printre gânditorii medievali Cea mai clară dezvoltare a acestui gând se găsește la filosoful mistic medieval Richard St Victor (f) El distinge trei abilități cognitive la om: imaginația (imaginatio, adică capacitatea de a reprezenta), rațiunea (ratio) și rațiunea (intelligentia) Rațiunea tinde să gândească *) Evr , Tesalonic : Efes : Rom , - etc ** Vezi Olshausen, Opuse, theol De natureae hum tricotomie p - , și sq - , - despre tot ce se află sub categoriile de spațiu și timp și, prin urmare, pune gândibilul în anumite limite, în timp ce este firesc ca mintea să renunțe la categorii și să se ridice la o contemplare ideală generală Rațiunea este mai presus decât rațiunea El controlează mintea și se străduiește, ocolind forma generală a lucrurilor vizibile, accesibile minții, să se ridice la cunoașterea invizibilului Rațiunea (intclligentia), așa cum o definește Richard, este o facultate care acționează conform propriilor idei, se îndreaptă spre temporal și etern, îmbrățișează infinitul dintr-o singură privire și face din întregul câmp al cunoașterii lumii un obiect de contemplare Contemplarea ideală dă o concepție despre Dumnezeu mai desăvârșită decât ceea ce poate fi obținut prin rațiune, chiar asistată de credință, pentru că aici obiectul contemplației este Dumnezeu umple sufletul în întregime, îl captivează *) În noua filozofie, deși întâlnim încercări constante de a distinge, sub denumirea de rațiune și rațiune sau sub alte nume sinonime, două laturi în activitatea noastră cognitivă, dar această diferență se referă la majoritatea formelor de activitate ale uneia și aceleiași capacități de

gândire, dar nu diferența lor esențială în materie și mod de activitate Am văzut această înțelegere a rațiunii și a rațiunii exprimată cel mai clar și definitiv în Kant, în care rațiunea este definită ca abilitatea de a judeca, iar rațiunea ca abilitatea de a trage concluzii; în legătură cu aceasta, o diferență pur formală, iar ideile minții sunt recunoscute de el ca exact aceleași forme subiective (regulative) ale activității sale ca categorii-; motiv Primul filozof al timpurilor moderne, care a indicat nevoia de a recunoaște existența în spiritul nostru a unei abilități speciale de a cunoaște lumea suprasensibilului, trebuie să-l recunoaștem pe Jacobi Dar, deși Jacobi a trasat o graniță clară între această facultate și rațiune, el nu a putut oferi un concept complet precis și definit despre ea Această inexactitate este deja indicată de ezitarea lui Jacobi în alegerea unui termen real pentru numele ei El îl numește "sentiment" *) Pentru o expunere a teoriei epistemologice a lui Richard Saint - Victor, vezi articolul domnului Vertelovsky: "Western Medieval Mysticism", "Faith and Reason" pentru , nr - =- - (Sinii), acum prin "sentiment" (Gefíihl) intern sau spiritual, acum prin "credință", acum prin "capacitatea credinței rezonabile", acum prin "rațiune" (Vernunft), și expresiile: "minte" și " rațiunea" sunt folosite uneori indiferent și unul în locul celuilalt *) O înclinație foarte sesizabilă deja la Jacobi de a înțelege cea mai înaltă capacitate a spiritului nostru, ca abilitatea de a simți, a fost exprimată cu toată claritatea la Schleiermacher, care a găsit sursa ideii religioase tocmai în sentimentul de deplină dependență de ființa din jur, care în el se contopeşte cu absolutul Sub influența lui Jacobi, și cu atât mai mult a lui Schleiermacher, cea mai înaltă facultate a spiritului uman, îndreptată spre lumea suprasensibilă, își pierde din ce în ce mai mult caracterul teoretic și capătă semnificația exclusivă a simțirii**) Unilateralitatea unei astfel de înțelegeri îi determină pe unii filozofi (de exemplu, Ben, Schenkel etc) să identifice capacitatea spiritului nostru de a simți divinul cu simț moral sau conștiință ***) Caracterul teoretic al abilității pe care o luăm în considerare, sub denumirea de rațiune, este din nou dat de Schelling și Hegel În Schelling, începutul absolut al ființei este cunoscut nu de gândirea rațională, ci de rațiune "Toți", spune el, "avem o abilitate misterioasă, minunată de a renunța la variabilitatea ființei temporale și de a ne concentra în ființa interioară, pură de influența a tot ceea ce este exterior, egoismul (Selbst) și aici, sub forma imuabilității , contemplați eternul contemplarea este cea mai interioară, cea mai apropiată experiență de noi, numai de care depinde tot ceea ce știm și credem despre lumea suprasensibilă Această experiență Schelling o numește "viziune intelectuală" Dar această experiență, această contemplare nu este contemplarea a ceva exterior nouă; constă în contemplarea absolutului în noi înșine; în noi înșine se află "eternitatea pură, absolută"; *) Despre neajunsurile doctrinei lui Jacobi despre rațiune, vezi studiul: "Religia, esența și originea ei" ' și urm ") Așa că Nair Friz numește această abilitate o premoniție (Ahnen) a esenței eterne a lucrurilor din lumea fenomenelor; pr Schlegel și Novalis - inimă, Lichtenberg - instinct etc '**) Despre acestea, vezi studiul "Religia, esența și originea ei", pp - - - nu avem nevoie să obiectivăm acest principiu etern al ființei și cunoașterii, așa cum fac Spinoza și misticii La Hegel, rațiunea, ca capacitate a gândirii obișnuite, discursive, se opune constant rațiunii, ca capacitate a așa-numitei viziuni speculative; metoda acestei intuiții este rezolvarea dialectică a contradicțiilor gândirii obișnuite și reconcilierea lor într-o unitate superioară Mintea, și nu

înțelegerea, aparține astfel facultății de a cunoaște absolutul Dar, în ciuda opoziției ascuțite a lui Hegel între rațiune și rațiune, o critică imparțială a sistemului său a arătat că conținutul cunoașterii absolute, pe care el o trece drept un produs al minții sau al contemplației, poartă urme evidente ale activității gândirii obiective, abstracte, al cărui factor este atât de umilit în minte "Rațiunea" lui nu este altceva decât o mantie filozofică ceremonială, necesară pentru a acoperi contradicția cu cerințele logice obișnuite ale gândirii, artificiile dialectice ale viziunii absolute imaginare; de îndată ce apar aceste contradicții, apare rațiunea sau mintea cu gândirea ei speculativă în scenă, permițând celor care par să gândească altfel decât rațiunea și Dar, în ciuda acestui fapt, înțelegerea, pe care o reduce la nivelul unei puteri cognitive inferioare, se dovedește constant a fi o forță activă în întregul proces al -numită insight pură sau speculativă, care, ca ceva deosebit, se atribuie minții **) În cazul de față, nu vom intra într-o discuție despre caracterul unilateral al fiecăreia dintre aceste opinii asupra esenței *) Ueberweg, Grundriss d Geschichte der Philosophie III B, Totuși, în ultima perioadă a activității filozofice a lui Schelling, se poate observa o dorință vizibilă de a se elibera de viziunea panteistă a contemplației absolutului, ca autoconștiință sau auto-percepție a principiului divin al sinele nostru, ca ființă proprie (Selbst) El recunoaște necesitatea unei explicații a religiei pentru a recunoaște participarea "activă" sau reală a Divinității în procesul conștiinței religioase "Filosofia mitologiei" și "revelații" și ne prezintă această încercare de a prezenta în istoria religiei această participare activă a Divinității *♦) Despre metoda speculativă a lui Hegel, vezi "Analiza metafizică a cunoașterii raționale " Faith and Reason, - - capacitatea acelei facultăţi a spiritului nostru pe care o putem numi în general facultatea de senzaţie a suprasensibilului*) Dacă o idee religioasă în esența ei nu este nici un concept al minții, nici un fel special de sentiment și nici nu se preocupă exclusiv de conștiința morală, atunci, evident, în sine nu poate fi nimic altceva, ci doar un principiu general care condiționează posibilitatea unor cunoștințe religioase ulterioare, sentimente și acțiuni religioase Pe latura sa obiectivă, este, așa cum am spus, o senzație directă a impactului Divinului asupra spiritului nostru Acest sentiment unic și întreg se reflectă în spatele lui în minte, inimă și voință, stârnind fiecare dintre aceste forțe la activitatea corespunzătoare Greșeala majorității filozofilor a fost că, uitând de factorul obiectiv fundamental al ideii religioase - impactul Divinului asupra spiritului nostru, ei au luat drept esența acestei idei descoperirea ei ulterioară în cele trei forțe principale ale spiritului nostru și Prin urmare, s-a ajuns la vederi unilaterale ca mi conținutul ideii în sine, precum și capacitatea de contemplare ideală, identificându-l, acum cu rațiunea, când cu rațiunea, când cu sentimentul religios și moral Pentru o idee mai clară despre această facultate și despre relația ei cu celelalte forțe ale spiritului nostru, analogia semnalată pentru prima dată de Jacobi între aceasta și facultatea paralelă a percepției senzuale poate servi cel mai bine Omul, prin natura sa, ca ființă senzual rațională, se află la granița a două lumi: vizibilă și invizibilă, senzuală și suprasensibilă Prin urmare, așa cum avem o abilitate care este îndreptată către lumea sensibilă - sentimente exterioare, tot așa trebuie să avem și o abilitate care este îndreptată către lumea suprasensibilă - un sentiment interior, spiritual**) Cum constă activitatea simțurilor externe *) Acest lucru a fost făcut de noi în lucrarea dumneavoastră:

"Religia, esența și originea ei", , unde cele mai importante teorii filozofice sunt supuse unei analize critice, în care esența religiei este pusă fie în cunoaștere, fie în sentimente , sau în conștiința morală **) Evident, nu trebuie să confundăm acest sentiment "interior" cu conștiința de sine sau cu senzația propriilor stări mentale, - - în perceperea şi senzaţia impresiilor lumii vizibile, deci activitatea simţului spiritual constă în perceperea impresiilor lumii superioare, invizibile Cum impresiile primite cu ajutorul simțurilor exterioare, nefiind în sine cunoaștere în sens strict, înțelegerea lucrurilor, constituie baza elementară esențială a oricărei cunoștințe empirice, fiind transformate, ca urmare a muncii ulterioare a puterii noastre cognitive, mai întâi în reprezentări, iar apoi în conceptul de lucruri la fel cum impresiile lumii suprasensibile, nefiind concepte și cogniții raționale, constituie principiile și elementele de bază ale oricărei cunoștințe ideale Cum impresiile exterioare, nefiind în sine nici concepte, nici sentimente, nici dorințe, excită totuși un anumit tip de sentiment (de exemplu, plăcut și neplăcut) și dorință (de exemplu, lupta pentru un obiect și dezgust de la acesta); în același mod, cele mai înalte senzații ideale, nefiind nici sentimente, nici dorințe, sunt totuși însoțite de diferite feluri de sentimente religioase și estetice și servesc drept motive pentru cele mai înalte acțiuni morale ale unei persoane Din descrierea pe care am prezentat-o a acelei facultăți a spiritului nostru care este îndreptată către lumea suprasensibilă, deja se pledează să înțelegem de ce este atât de greu să găsim un termen complet potrivit pentru denumirea acestei facultăți, termen care ar elimina complet acele vederi unilaterale despre ea pe care le-am văzut în lumea filozofică Nu vorbim de nume evident inexacte, precum: conștiință, instinct, premoniție, capacitatea credinței religioase etc Numele cel mai răspândit și mai vechi pentru această abilitate, rațiune sau minte, conferă acestei abilități un caracter exclusiv teoretic și amenință să confunde această abilitate cu rațiunea, ca formă cea mai înaltă a activității sale Acesta, după cum am văzut, altminteri pericolul realizat a fost motivul pentru care în deși poate fi numit (și se numește) și sentiment interior; Acest din urmă fel de sentiment are un caracter subiectiv; sentimentul despre care vorbim, dimpotrivă, ca și sentimentele exterioare, are un sens obiectiv, întrucât ne face conștienți nu de stările noastre subiective, ci de un obiect suprasensibil real - - filozofie nouă, capacitatea de a percepe supranaturalul în cea mai mare parte a fost numită sentiment (spiritual, intern, sentiment al divinului, infinit etc) Acest nume ar fi mai potrivit dacă filosofii nu ar confunda constant sentimentul, ca simplă senzație suprasensibilă, cu simțirea, ca stare patologică binecunoscută a spiritului nostru și care poate și ar trebui, desigur, să însoțească senzațiile religioase și ideale, dar nu constituie însă însăşi esenţa *) Am putea numi facultatea despre care vorbim un simț spiritual sau ideal, dacă o înțelegem în același sens în care numim fiecare dintre simțurile noastre externe sens, iar rezultatul activității lor combinate, o experiență senzorială (Sinnliclikeit - în terminologia lui Kant) Având în vedere obiectul de activitate al acelei facultăți pe care am numit-o simțul ideal, l-am putea numi facultatea de cunoaștere a lui Dumnezeu, la fel cum totalitatea simțurilor exterioare este facultatea de cunoaștere a lumii Deoarece subiectul studiului nostru este doar acea parte a activității abilității pe care o luăm în considerare, care servește drept bază pentru cunoașterea noastră teoretică despre Dumnezeu, atunci, într-un sens mai convenabil, această capacitate a conștiinței lui Dumnezeu poate fi numită

capacitatea de a Cunoașterea lui Dumnezeu, la fel ca și capacitatea de înțelegere ideală ♦) Motivul unei astfel de confuzii în filosofia germană ar putea fi și influența continuă a filozofiei lui Kant, care a respins posibilitatea oricărei cunoașteri teoretice a lui Dumnezeu, precum și posibilitatea oricărei senzații (experiență) a suprasensibilului Teama de a lăsa în urmă ideea de Divin chiar și cea mai mică semnificație teoretică sau epistemologică, care nu a fost eliminată sub numele de experiență interioară sau senzație suprasensibilă, a fost motivul pentru care a fost complet transferată de mulți în domeniul sentimentului În limba noastră, motivul unei astfel de confuzii poate fi nedeterminarea și instabilitatea conceptelor asociate cuvintelor: sentiment, sentiment, senzual, în domeniul uzului obișnuit al cuvintelor Cuvântul: sentiment este folosit indiferent fie pentru a desemna abilitățile experienței obiective externe < simțul văzului, auzului etc), apoi în sensul stărilor psihologice subiective, - (senzație de durere, bucurie, frică); expresie: senzual în folosirea cuvintelor științifice (de exemplu, cunoașterea senzuală) are un înțeles complet diferit de cel obișnuit (ex persoană senzuală, senzualitate) j - - cunoaștere, rațiune sau minte Dar, în același timp, nu trebuie să uităm că această funcție specială a capacității de contemplare ideală nu se limitează la sarcina ei, că în raport cu capacitatea de a simți, ea servește ca sursă de sentimente religioase și estetice, în raport cu voința, este baza moralei A indica baza ideală generală și cea mai profundă atât a manifestărilor estetice, cât și a celor morale ale spiritului nostru în ideea de Divin este o chestiune de estetică și știință Am numit facultatea de cunoaștere a lui Dumnezeu pe care o considerăm rațiune sau intelect, în contrast cu rațiunea; și deci trebuie mai întâi să subliniem în ce constă această diferență Expresii: minte, minte, rațiune în uz comun sunt considerate sinonime; conceptul de cunoaștere este legat în mod egal de fiecare dintre ele și, prin urmare, sunt numite abilități cognitive Deci, dacă există o diferență reală între aceste facultăți, atunci aparent poate depinde fie de diferența dintre obiectele cunoașterii, fie de metodele acesteia Dar diferența dintre obiectele cognoscibile, desigur, nu poate fi baza pentru diferența dintre abilități, de îndată ce metoda acestei cunoașteri va fi una și aceeași Prin urmare, dacă dobândim cunoștințe despre obiectele suprasensibile în același mod de gândire rațională în care dobândim cunoștințe despre obiectele empirice, dacă numim de obicei facultatea unei astfel de gândiri rațiune, atunci nu trebuie să distingem rațiunea de ea, ca un independent special special facultate Mintea va fi aceeași minte, îndreptată doar către cunoașterea obiectelor ideale Am văzut că tocmai așa a fost înțeleasă diferența dintre rațiune și rațiune de către filozofii care considerau ideea lui Dumnezeu fie rezultatul activității gândirii noastre, reflectând asupra datelor experienței exterioare, fie începutul ei subiectiv-regulativ (Kant) Prin urmare, dacă există o diferență reală între intelect și rațiune, aceasta nu trebuie să stea în obiect, ci în modul de funcționare al acestor facultăți Dar în ceea ce privește metodele de activitate cognitivă, pot fi doar două dintre ele; intuitiv și discursiv; prin prima înțelegem cunoașterea directă - obiecte, un exemplu al cărora este cunoașterea obiectelor experienței exterioare cu ajutorul simțurilor externe; sub cel de-al doilea - cunoștințe dobândite prin gândire, cu ajutorul unei combinații și procesări a impresiilor directe după legi logice cunoscute Dacă acum numim capacitatea de a cunoaște discursul cu ajutorul gândirii rațiune, atunci rațiunea (dacă ar trebui să fie o

abilitate independentă și nu o direcție cunoscută a activității aceluiași motiv) poate fi evident doar capacitatea de a fi directă cunoașterea intuitivă a suprasensibilului; modul sau forma activității sale nu va fi gândirea, ci percepția directă sau contemplarea Că tocmai aceasta este natura activității minții, diferită de intelect, rezultă fără îndoială din tot ceea ce am spus despre originea ideii religioase Dar de îndată ce am definit rațiunea ca fiind facultatea de contemplare a suprasensibilului, am subliniat parțial această relație cu o altă putere cognitivă a spiritului nostru, cu care era atât de des confundată - cu rațiunea Făcând o analogie între simțul extern și simțul intern (pe care, într-un sens mai special, cognitiv, l-am numit rațiune), am observat că amândoi au ceva în comun unul cu celălalt pe care îl oferă cunoștințe inițiale, directe Dar cunoașterea directă (ne înțelegem aici forma cunoașterii, indiferent de conținutul ei) nu este cea mai înaltă și mai perfectă formă de cunoaștere În conformitate cu legile și condițiile existenței noastre prezente, pământești, cel mai înalt grad de cunoaștere, în orice caz, trebuie să onorăm înțelegerea subiectului, realizată cu ajutorul unui concept eventual adevărat și clar al acestuia Dar organul unei astfel de cunoștințe, în sensul propriu-zis al cuvântului, nu poate fi decât rațiunea, al cărei scop, prin intermediul gândirii legale, este de a ridica impresii directe la lumina conceptului Acțiunea asupra pășunei unui obiect, impresia acestuia, va fi legată de sentimentele exterioare, sau de acel sentiment interior al divinului, pe care l-am numit rațiune, dă în principal un certificat în ființa unui obiect, cu descoperirea lui directă - - proprietăți care se pocăiesc față de noi Dar doar gândirea la obiect, supunerea impresiei procesului activității sale legale, ne oferă cunoașterea obiectului, ceea ce, desigur, poate să fie foarte diferit în grad de claritate și adevăr, în conformitate cu gradul de claritate și puterea impresiei primite, pe de o parte, și cu măsura participării și aplicarea corectă a forței gânditoare a spiritului, pe de altă parte Atât conștiința directă a ființei unui obiect, cât și cunoașterea acestei ființe dobândite prin gândire, atât viziunea asupra obiectului, cât și conceptul (la cel mai de jos nivel de cunoaștere - reprezentare) despre acesta, sunt elemente la fel de esențiale și necesare ale cunoașterea noastră Fără prima, cunoștințele noastre nu vor fi reale, ci doar formale; fără a doua, vom avea doar senzația unui obiect, și nu cunoașterea lui în sensul său propriu, cunoaștere care este o proprietate necesară a naturii noastre raționale O astfel de concepție a relației dintre viziunea și conceptul, a cunoașterii directe la cunoașterea prin intermediul gândirii, are aceeași aplicație atât pentru cunoașterea senzuală, cât și pentru cea mentală, atât pentru cea empirică, cât și pentru cea ideală Și în cea din urmă, la fel ca în cunoașterea sensibilă, nu ne putem limita la impresiile și senzațiile suprasensibilului În urma lor, aproape odată cu ele, trebuie să înceapă munca variată a intelectului care, cu ajutorul operațiilor sale logice, trebuie să prelucreze impresiile în diverse tipuri de reprezentări și concepte despre obiectele ideale, să ne ofere cunoștințele posibile despre suprasensibil în locul senzației sale întunecate A dori să ne limităm în problema cunoașterii suprasensibilului la o contemplare sau simțire directă a acestuia înseamnă același lucru ca și în cunoașterea empirică a cere să ne oprim la impresii și să ne mulțumim cu ele, fără a încerca să cunoaștem obiecte, să ne formăm reprezentări și concepte despre ele, într-un cuvânt, să ne gândim la ele A umili rațiunea și gândirea înaintea contemplației directe înseamnă a rămâne în mod deliberat la cel mai de

jos nivel al cunoașterii, renunțând la singurul mod normal de cunoaștere rațională O astfel de umilire a rațiunii, o astfel de negare a conștiinței raționale nu vor întârzia să se răzbune prin acele iluzii - - niami, care este ușor supus simțirii directe, nu se reface prin gândire și nu este supus controlului ei Ne referim aici la erorile la care duce cu ușurință misticismul, o direcție care este adevărată în temeiul ei - recunoașterea posibilității unei revelații interioare directe, dar adesea unilaterală în autolimitarea sa prin sentimentul interior, însoțită de disprețul gândirii și negarea semnificației sale în ziua cunoașterii lui Dumnezeu O astfel de autolimitare la prima etapă a cunoașterii religioase, desigur, nu poate satisface aspirația spiritului uman pentru cunoaștere, pentru clarificare, dezvăluire a ideii religioase de bază O asemenea nevoie trebuie să fie cu atât mai puternică și mai sensibilă încât, după cum am observat, pe baza senzației directe a suprasensibilului, această idee religioasă, într-o stare anormală prezentă, apare conștiinței noastre în trăsături destul de obscure și slabe ; această ambiguitate necesită o clarificare Dar, din moment ce mistica unilaterală închide calea normală a unei astfel de clarificări în domeniul gândirii și din moment ce spiritul nostru, luptă spre dezvoltare, cere cu insistență o ieșire din nedeterminarea sentimentului, misticul este adesea forțat să caute false satisfacții în auto-amăgirea sentimentului, în recunoașterea propriilor sentimente și stare ca revelații divine, deși ia naștere sub influența unei idei religioase În loc de varietatea și trecerea treptată de la cea inferioară la cea superioară a concepțiilor noastre suprasensibile cerute de rațiune - varietatea și tranziția cerute de însăși natura cunoașterii noastre limitate - misticul este adesea mulțumit de varietatea și schimbarea contemplațiilor sale visătoare Astfel, temându-se de amăgirile rațiunii și neavând încredere în Ce, el cade în amăgirea sentimentelor și ideilor subiective care au apărut sub influența sa Dar chiar și în aceste reprezentări, același motiv este de multe ori forța activă, doar că nu este controlată de o conștiință clară și nu își dă socoteală asupra acțiunilor sale, așa cum arată experiența: pentru contemplarea directă, misticismul unilateral adesea oferă noi concepte și idei mai mult sau mai puțin abstracte, în care un observator din afară cu ușurință - - dezvăluie urme ale activității unei astfel de minți neglijate În felul acesta raţiunea, respinsă, intră aici în secret în drepturile sale Astfel, senzația directă a suprasensibilului, conform legii necesare a naturii umane, nu poate rămâne în forma sa originară După ce ne-a asigurat de existența Divinului, el trebuie să treacă apoi în domeniul puterii reprezentative și gânditoare a spiritului nostru, unde suferă diverse modificări, în conformitate cu diferitele condiții și moduri de activitate ale facultății noastre cognitive Istoria religiei și a filozofiei arată clar că gândirea este un element esențial și permanent, și nu un element accidental și sosit ilegal în cunoașterea lui Dumnezeu Nicăieri nu întâlnim o senzație simplă și directă a Divinului, dar idei și concepte concrete foarte diverse despre aceasta Dacă ideea lui Dumnezeu ar fi doar produsul unei senzații imediate, atunci ar trebui să fie aceeași pentru toți oamenii, în orice moment, deoarece obiectul ei, Zeitatea, este unul și același și neschimbător; prin urmare efectul său asupra tuturor oamenilor trebuie să fie același Un obiect exterior, sensibil, prin natura sa schimbătoare, poate încă produce impresii schimbătoare independent de noi; poate la un moment dat să pară așa, altă dată altfel: dar aceasta, evident, nu-și are locul în raport cu Divinitatea; Ideea Lui, ca acțiunea Sa, trebuie să fie întotdeauna

aceeași Dar în experiență vedem ceva cu totul diferit; găsim o varietate extraordinară a ei la diferite persoane, în momente diferite Ce înseamnă acest fenomen universal? Dacă în cunoaşterea suprasensibilului noi Dacă ar trebui să ne limităm la o singură percepție pasivă a influenței divine, atunci ar trebui să recunoaștem toate formele diferite în care ne apare ideea religioasă și în care participarea independentă a gândirii noastre este vizibilă, ar trebui să recunoaștem drept eroare pură Orice reprezentare figurată a Divinității, cea mai demnă de El, orice concept al lui Dumnezeu, cel mai, aparent, corect, ar trebui să respingem, ca o schimbare ilegală a purității ideii originare prin introducerea sub - - forme obiective și neadevărate ale cunoștințelor noastre limitate Și dacă cunoașterea religioasă conține un element nu numai obiectiv, ci și subiectiv; dacă, așa cum am spus, cunoașterea suprasensibilului, urmând legea generală a cunoașterii, necesită nu numai impresia, ci și participarea gândirii: atunci se vor dovedi diferitele forme existente în religie și filozofie, în care apare ideea religioasă să fie un fenomen natural și de înțeles Motivul principal al diversității conceptelor religioase, pe lângă alte condiții ale acestui fenomen, va fi în dezvoltarea treptată a gândirii noastre și în diferența de forme pe care aceasta o ia în diferite etape ale mișcării sale către o cunoaștere din ce în ce mai mare a adevărului La început, conștiința unei persoane este îndreptată în principal către lumea exterioară; forma cunoașterii sale în acest stadiu al vieții sale intelectuale este forma dezvoltării; în conformitate cu această formă originală, ideea lui Dumnezeu apare sub forma unor idei concrete senzuale și antropomorfe despre el; imaginile și fenomenele de natură externă și stările mentale cauzate de acest fenomen servesc ca expresie exterioară a senzației de Divinitate inerentă sufletului uman Apoi, pe baza ideilor, activitatea independentă a forţei gânditoare creşte încetul cu încetul; rațiunea își iese în sine și încearcă nu numai să reprezinte suprasensibilul, ci și să-l înțeleagă; forma de reprezentare este înlocuită cu forma conceptului, care pentru starea actuală a omului este cea mai înaltă, posibilă formă de cunoaștere pentru el În ceea ce privește diversitatea ideilor și conceptelor despre suprasensibil, atunci aceasta, indiferent de diferențele individuale ale subiecților gânditori, este determinată în esență de însuși obiectul cunoașterii noastre, care este absolut Absolutul, prin însuși conceptul său, nu poate fi îmbrățișat sau înțeles de niciun act holistic de cunoaștere a unei ființe limitate; pentru o asemenea ființă, cunoașterea sa nu poate fi decât o serie de acte succesive și, în starea normală de cunoaștere, în continuă ascensiune la o perfecțiune din ce în ce mai mare a actelor de cunoaștere Conceptul prezentat de noi despre relația dintre rațiune și rațiune - - minte, gândire și contemplare directă în materie de cunoaștere religioasă, poate stârni o nedumerire, pe care considerăm că este de datoria noastră să o lămurim Se poate spune: nu ești prea umilitoare contemplarea înainte de a gândi? Și dacă noii filozofi cu direcția mistică au înălțat conștiința directă a Divinului până la distrugerea oricărui sens al cunoașterii radioonale, înainte nu era doar necesar, după chiar și un element nociv al lui Dumnezeu - cunoașterea, dacă nu te duci la extrema opusă, lăsând doar o lege neînsemnată senzații nago și tot ce este mai în spate și mai important în cunoașterea religioasă lăsând rațiunea? Nu credem că o corectă și bazată pe o analiză psihologică exactă a abilităților noastre, delimitarea sferelor de activitate ale rațiunii și rațiunii ar putea duce în vreun fel la distrugerea sensului acesteia din urmă, nu numai

în domeniul cunoștințe, dar și în domeniul religiei La o vedere superficială a problemei, desigur, poate părea că senzația sau conștiința directă a Divinității (din care am recunoscut mintea ca organ) este ceva mai scăzut și mai puțin valoros decât varietatea de concepte despre Dumnezeu și suprasensibil lume, rodul activității minții gânditoare Dar nu este așa; ambele forme de cunoaștere sunt atât de esențial și necesar legate între ele în cauza comună a realizării cunoașterii umane, încât este greu să vorbim despre primatul uneia sau celeilalte Adevărul cunoașterii unui obiect depinde, în primul rând, de fidelitatea, claritatea și puritatea vederii sale directe; vederea unui obiect servește drept bază și fundație pentru orice înțelegere corectă a acestuia Toate acestea au aplicație chiar și în domeniul cunoașterii empirice inferioare, dar mai ales în domeniul cunoașterii superioare, religioase, deoarece aici relația organului, a cunoașterii, la cognizabil este oarecum diferită de relația organelor senzoriale la cunoaștere a obiectelor senzoriale Că o stare sănătoasă a organelor senzoriale este esențială pentru cunoașterea corectă a obiectelor, că o stare anormală sau bolnavă a acestor organe poate da naștere la idei false sau vagi despre obiecte, suntem cu toții bine - - noi stim Dar din moment ce cazurile de stare anormală a organelor noastre de simț sunt în general rare și, în plus, constituie deficiențe personale ale uneia sau aceleia persoane, astfel încât erorile care ar putea apărea din aceasta pot fi întotdeauna corectate cu ușurință în starea generală, normală a sentimentelor din alte persoane oameni, de obicei învățăm că este puțin să apreciem semnificația impresiilor inițiale în materie de cunoaștere și le acordăm puțină atenție Nimănui nu-i pasă de puritatea și acuratețea impresiilor senzoriale, așa cum este considerat a fi un merit al unei persoane sau ceva deosebit de valoros pentru cunoașterea vederii corecte Este o chestiune diferită când ne îndreptăm atenția către domeniul cunoașterii despre suprasensibil și către facultatea acestei cunoașteri - rațiunea Am văzut că aici omul este departe de a fi într-o relație atât de favorabilă cu obiectul cunoașterii, precum este în raport cu lumea simțurilor; că organul acestei cunoașteri nu acționează atât de distinct, clar și corect ca organele simțurilor noastre Slăbiciunea acțiunii acestui organ și slăbiciunea, lipsa de vitalitate și nedeterminarea ideilor despre suprasensibil care rezultă din aceasta, pot conduce pentru prima dată să ne gândim la valoarea lor scăzută și la importanța primordială a cunoașterii raționale a lui Dumnezeu Dar pentru o evaluare corectă a semnificației lor în raport cu cunoașterea lui Dumnezeu, trebuie să avem în vedere nu starea în care aceste idei se află în starea prezentă a omului, ci starea în care ar trebui să fie în starea normală a noastră natură Nici nu ne putem imagina acum acea vitalitate și claritate de contemplare a lumii suprasensibile, de care o persoană este capabilă în esență a naturii sale asemănătoare unui zeu, precum și acea abundență și plinătate a cunoașterii lui Dumnezeu, care s-ar putea dezvolta din această inițială sursa și semnificația pe care ar putea să o aibă pentru gândirea noastră și, în general, pentru toate sferele activității noastre mentale Dar chiar și în forma imperfectă și incompletă în care o avem acum, senzația directă a suprasensibilului nu își pierde semnificația în comparație cu activitatea gândirii, deja prin însuși faptul că, așa cum am spus, constituie prima - - fundamentul inițial și fundamental al oricărei cunoștințe despre Dumnezeu Fără capacitatea, înnăscută în spiritul nostru, de a simți suprasensibilul, mintea noastră nu ar avea nici măcar impulsul să-L caute; fără activitatea propriu-zisă a acestei facultăţi, chiar dacă nu

atât de vie şi de energică pe cât o cere norma naturii umane, toate cercetările sale în domeniul religios al cunoaşterii ar fi instabile şi îndoielnice Cu cât este mai profund și mai viu în spiritul nostru sentimentul direct al Divinului sau credința în El, cu atât mai ferme și mai curate conceptele noastre despre Dumnezeu și lumea suprasensibilă, cu atât sunt mai ferite de iluzii și vederi unilaterale; cu cât acest fundament interior al religiei este mai slab în suflet, cu atât cunoașterea însăși este mai nesatisfăcătoare Simpla dezvoltare a înțelegerii și a puterii gândirii care îi aparține, fără credința în Dumnezeu să o preceadă și să o însoțească, a avut, de asemenea, o importanță mică pentru dobândirea unei concepții adevărate despre El, cât de puțin ar conta și cât de puțin ar fi efortul întreg al gândirea noastră ar putea duce la rezultate corecte de a cunoaște exact un obiect empiric a priori, neavând nicio impresie despre acesta sau bazat pe o impresie vagă și falsă De aceea, chiar și un intelect foarte dezvoltat în sine nu garantează o persoană împotriva celor mai mari erori religioase, de îndată ce în spiritul nostru legătura interioară dintre cunoaștere și credința directă inițială în Dumnezeu a slăbit Iar odată cu sărăcirea și întunecarea completă a acestei credințe, din orice cauză, ia naștere una dintre cele mai periculoase afecțiuni religioase - ateismul teoretic sau practic și nici omnisciența și nici o dezvoltare semnificativă a capacității formale de gândire nu pot proteja împotriva acestei boli O persoană poate nega în mod natural și ușor existența a ceea ce nu simte în sine, ca fiind imediat dat și real Toate acestea arată că pentru o evaluare comparativă a semnificației rațiunii și rațiunii, cunoașterii directe sau credinței și gândirii, în domeniul cunoașterii religioase, trebuie să se țină seama nu numai de semnificația lor relativă, ca forme sau etape ale cunoașterii, ci și natura calitativă atât a însuşi abilităţilor cât şi a conţinutului care - - este dat de ei O formă de cunoaștere nu își determină încă adevărul și valoarea Conceptul, desigur, este mai presus decât simpla senzație; o concepție falsă a unui obiect nu numai că nu este mai înaltă, ci este mult mai joasă și mai dăunătoare decât o vedere clară, sonoră, directă a acestuia Aceeași relație a formelor și gradelor de conștiință cu calitatea conținutului lor poate fi observată și în alte sfere ale vieții mentale, de exemplu, în viața morală Adevărat și corect, bazat pe străduința instinctivă a naturii noastre pentru bine, acțiunea este mult mai înaltă și mai pură decât activitatea bazată pe concepte morale false Toate acestea au o aplicație la cunoștințele religioase Nu există nicio dispută că idealul unei astfel de cunoștințe este o legătură constantă și o întrepătrundere vitală, armonioasă a credinței, bazată pe senzația directă a Divinului și pe cunoașterea care se dezvoltă și se perfecționează treptat pe acest sol Și dacă, așa cum se întâmplă adesea în realitate, nu există o asemenea armonie a ambelor elemente ale cunoașterii religioase; chiar dacă, pe baza unor observații triste, credința directă și cunoașterea sunt adesea puse în contrast ca elemente, întărirea unuia dintre ele implică inevitabil slăbirea celuilalt: atunci, comparându-le, trebuie să avem în vedere nu semnificația lor formală sau teoretică, dar importanţa lor vitală în problema religiei Și din acest punct de vedere, desigur, trebuie să acordăm preferință credinței religioase față de cunoaștere Această preferință se bazează pe faptul că credința sau convingerea directă este în spiritul nostru ceva rădăcină și originală, iar cunoașterea este ceva eroic și, în timp , secundar Prin urmare, o credință curată și vie este posibilă fără cunoaștere rațională; dar o chemare

religioasă curată și vie nu este posibilă fără credință Un om cu cunoștințe, dar fără credință religioasă, nu poate face cunoștințele sale cu adevărat religioase; o persoană cu o astfel de credință poartă în sine posibilitatea de a dezvolta cunoștințe și, dacă o astfel de cunoaștere nu crește întotdeauna pe pământul credinței, atunci vina nu poate fi a persoanei în sine, ci în diferite condiții nefavorabile pentru dezvoltarea sa intelectuală în general Dar o astfel de lipsă de cunoștințe religioase, adică capacitatea de a recunoaște adevărul religios sub formă de clar, - - concepte clare și bazate pe argumente rezonabile, nu este nicio privare esențială în materie de religie, fără de care ar fi imposibil să-și atingă însuși scopul - o relație reciprocă vie între Dumnezeu și om Lipsa cunoștințelor distincte de aici poate fi compensată prin profunzimea și energia convingerii imediate, care în puritatea sa poate instinctiv, ca să spunem așa, să ghicească și să înțeleagă acele adevăruri, a căror atingere necesită adesea eforturi pe termen lung ale minții Nu este neobișnuit ca oamenii simpli și teoretic puțin dezvoltati să aibă un simț imediat luminos și înalt al adevărului religios, încât să le servească drept un ghid mai de încredere în viața religioasă decât cel mai solid, bazat pe cercetări pe termen lung, convingeri ale rațiunii Petipa, adesea ascunsă celor înțelepți și prudenti, este uneori dezvăluită copiilor În general, pentru o evaluare corectă a importanței relative a semnificației în materie de cunoaștere religioasă, contemplare și gândire directă, credință și cunoaștere rațională, putem folosi convenabil analogia care reprezintă relația dintre rădăcina unei plante și planta însăși dezvoltat din ea Așa cum rădăcina unei plante ascunsă în măruntaiele întunecate ale pământului, care nu este vizibilă și nu lovește ochiul, este o condiție esențială pentru viața ei, iar integritatea este o condiție pentru creșterea corectă și sănătoasă a plantei în sine, la fel și ideea lui Dumnezeu, ascunsă în adâncul spiritului nostru, adesea întunecată și nedezvoltată, servește o condiție constantă și necesară pentru posibilitatea și corectitudinea cunoașterii lui Dumnezeu care se dezvoltă din ea Rădăcina unei plante și planta în sine sunt de neconceput fără cealaltă și însăși întrebarea care dintre aceste părți componente ale plantei este mai valoroasă, mai importantă și mai necesară, ar fi o întrebare inactivă Dar dacă, în ciuda acestui fapt, unul dintre fanii unilaterali ai cunoașterii sau credinței în domeniul religiei ar insista asupra soluționării acestei întrebări, atunci noi, ținând cont de aceeași analogie, am decide din nou în favoarea acesteia de credinţă şi convingere imediată Ca o plantă fără rădăcină, așa cunoașterea fără credință este imposibilă; fără un aflux constant de sucuri vitale din adâncul spiritului nostru, fără o revitalizare constantă - - Fără o contemplare directă și vie a suprasensibilului, cunoștințele noastre ar fi la fel de uscate și lipsite de viață ca o plantă ruptă din rădăcină Dar existența credinței fără cunoaștere, sau credința care nu este însoțită de cunoașterea deplină corespunzătoare ei însăși, este la fel de posibilă ca și existența unei sămânțe fără rădăcină și deloc ofilită sau a dat afară doar cei mai nesemnificativi lăstari și lăstari În condiții favorabile, această sămânță a cunoașterii lui Dumnezeu, care nu se descompune niciodată, deși adesea înecată de om, se poate dezvolta într-un copac magnific al cunoașterii religioase, mai ales când pământul în care este așezată, spiritul uman, va fi încălzit și iluminat prin lumina divinului a Revelaţiei şi udat de la Domnul prin coborârea rouei harului Său *) În încheierea studiului nostru despre cunoașterea ideală, să spunem câteva cuvinte despre sarcina și scopul acestei

cunoașteri, ținând cont în principal de acea latură a ei care este determinată de ideea lui Dumnezeu și poate fi numită cunoaștere religioasă Împotriva consecvenței cunoașterii raționale a lui Dumnezeu, se invocă de obicei faptul insuficienței sale extreme - și cu cea mai condescendentă apreciere a gradului acestei insuficiențe, faptul sărăciei, uscăciunii, lipsei de viață și abstractității conținutului ei Lăsând deoparte filozofii care, pe această bază, au respins însăși posibilitatea cunoașterii naturale a lui Dumnezeu, faptul indicat de noi a fost motivul principal pentru care mulți au dat preferință credinței față de cunoaștere; în primul s-au gândit să găsească acea plinătate, belșug și vioiciune, pe care nu le-au găsit în ultimul Am recunoscut pe deplin faptul slăbiciunii și insuficienței comparative în experiența cunoașterii existente a lui Dumnezeu și am indicat motivele acestui fenomen Dar nu am recunoscut starea de fapt existentă ca fiind o stare normală și, prin urmare, în principiu, nu avem dreptul de a respinge posibilitatea realizării prin cunoașterea religioasă a acelor perfecțiuni, pe care acum nu le are în numerar Într-adevăr, dacă acordăm atenție idealului *) Isaia , - - sarcina și scopul cunoașterii lui Dumnezeu, vom vedea că din punct de vedere al lărgimii, bogăției și vitalității conținutului, ea nu este în niciun fel inferioară cunoașterii științifice și empirice, atât de des și atât de mândră opusă acesteia, cu scopul de a o umili , în ciuda faptului că atât metoda, cât și conținutul ei sunt complet diferite, chiar opuse În raport cu rațiunea - capacitatea de a gândi și de a cunoaște, în sensul exact al cuvântului, am pus de mai multe ori în paralel sentimentele din exterior și sentimentul din interior, ca și capacitatea de a percepe impresiile lumii a sensibilului şi suprasensibilului Să folosim această paralelă acum pentru a defini sarcina de cunoaștere a idealului în comparație cu cunoașterea empirică Care este sarcina acestuia din urmă? Cu ajutorul simțurilor exterioare, primim un material extrem de variat, constând din impresiile făcute asupra simțurilor noastre de o multitudine de nenumărate obiecte exterioare În raport cu aceste impresii, prima sarcină a înțelegerii noastre este să le combinăm, după legile inerente spiritului nostru, mai întâi să asociem idei, apoi să le generalizăm logic și să le distribuim după genuri și specii Dar adevărata și ulterioară sarcină a cunoștințelor noastre în raport cu ele nu este o simplă unificare logică a lor, ci înțelegerea legăturii reale dintre fenomenele lumii exterioare, în descoperirea și stabilirea a ceea ce numim legile naturii Progresul mișcării gândirii în această descoperire a legilor naturii și explicarea cu ajutorul fenomenelor lor particulare constă în generalizarea lor din ce în ce mai mare, în dorința de a aduce toate fenomenele naturii sub dominația câtorva, fundamentale săpături simple și, dacă se poate, să le deducăm din unele sau una, lege originală și universală *) De aici *) În acest sens, este justă înlocuirea lui O Comte, că perfecțiunea unui sistem de cunoaștere pozitiv, empiric, spre care mintea umană se străduiește în mod constant (deși probabil că nu va ajunge niciodată) constă în reprezentarea toate fenomenele pe care le observăm ca cazuri speciale ale unui fapt general, cum ar fi ca fapt de gravitaţie (A ug Conte, < ours de Philosophie positive , vol , p) După cum știți, acest fapt primar și universal, care unește toate forțele naturii și legile lor, mulți oameni cred să vadă în puterea mișcării mecanice - - Se poate observa că sarcina cunoașterii empirice în general este de a reduce particularul, multiplul și diversul la general și la unul, ceea ce este în deplin acord cu metoda inductivă care este instrumentul principal al științei naturii O sarcină cu totul diferită este cunoașterea idealului

Spre deosebire de multiplicitatea și variabilitatea obiectelor lumii exterioare, cel mai înalt obiect al cunoașterii ideale este unul și neschimbător - acesta este începutul absolut, perfect al ființei Spre deosebire de concretețea și diversitatea obiectelor experienței exterioare, acest obiect ideal este dat inițial în contemplarea minții noastre ca o idee unică, integrală și încă nedeterminată a Divinului în momentele sale particulare Ceea ce în știința naturii constituie scopul îndepărtat spre care aspiră, unitatea unui fapt sau a unei legi universale, în cunoașterea lui Dumnezeu, în ideea de absolut, este dat, la origine Prin urmare, sarcinile, ambele sunt diferite În timp ce știința naturii, încetul cu încetul, pe calea gândirii legale, tinde să generalizeze anumite fenomene și să le ridice la legi din ce în ce mai generale, sarcina cunoașterii ideale este să coboare, ca să spunem așa, ideea de absolut în lumea fenomenelor, pentru a-și lumina faptele concrete în viața naturii și a omului, indicați în ele; latura ideală a vieții Această sarcină a cunoașterii ideale, a cărei soluție aparține în mod specific filosofiei, a fost subliniată de Platon când a învățat că, așa cum toate lucrurile sunt implicate în idei, tot așa cunoașterea ideală (filosofică) ar trebui să se extindă la tot ceea ce există Prin urmare, filosofia ar trebui să încerce să ne prezinte nu numai idei generale în abstracția lor din realitate, ci și să le dezvăluie în aplicare la toate tipurile de ființe empirice, neretrăgându-se chiar înaintea obiectelor nesemnificative, întrucât nici măcar ei nu se pot întreba elementul ideal: pentru adevăratul Filosof, după Platon, nu există lucruri nesemnificative, întrucât fiecare lucru are propria idee și nu ar putea exista fără ea Din aceasta se poate observa că cunoașterea filozofică ideală în sarcina sa este complet departe de a fi cunoaștere uscată, abstractă, slabă și departe de viață și realitate, pentru care i s-a reproșat adesea La - - Schimbând acum ceea ce am spus față de acel tip special de cunoaștere ideală, care se bazează pe ideea lui Dumnezeu și pe care am numit-o cunoașterea lui Dumnezeu, nu este dificil să stabilim care ar trebui să fie sarcina ei Ea ar trebui să constea nu numai în definirea și afirmarea adevărului conceptului de Dumnezeu, ci și în aplicarea acestui concept la explicarea și iluminarea, pe cât posibil, a tuturor fenomenelor concrete ale naturii și spiritului din punct de vedere al vedere care poate fi numită religioasă O teologie naturală ideală ar trebui să ne arate cele mai reale revelații ale lui Dumnezeu și cele mai înalte perfecțiuni ale Sale - înțelepciunea și bunătatea în lumea fizică și spirituală, în toate manifestările ambelor, oricât de nesemnificative ar părea în viziunea obișnuită Dacă sarcina ideală a științei naturii ar trebui să constă în a aduce toate fenomenele și legile concrete la o singură lege universală și a le explica din ea, această lege, atunci sarcina cunoașterii lui Dumnezeu ar trebui să constă în a deriva din ideea cea mai înaltă a tot ceea ce este divin faptele particulare ale revelației divine (naturale) și ale managementului lumii Idealul unei astfel de poziții asupra lui Dumnezeu ar fi atins dacă am putea înțelege fiecare fenomen particular al naturii ca o revelație necesară a înțelepciunii și bunătății divine, în fiecare fapt particular al vieții spirituale atât a fiecărei persoane, cât și a umanității, am putea vedea urme clare a Providenței divine, care îndreaptă totul spre bine Că un astfel de ideal al cunoașterii lui Dumnezeu este incomparabil mai departe de realizarea sa decât idealul științei naturale este de la sine înțeles și de înțeles Dar ceea ce am spus despre sarcina cea mai înaltă de a numi pe Dumnezeu este suficient pentru a vedea că, cel puțin, conform ideii sale, oposul ar trebui să

fie complet eliberat de acele reproșuri de sărăcie, abstractizare și lipsă de viață a conținutului, care sunt de obicei adresate doctrina rațională a lui Dumnezeu, considerând starea faptică nesatisfăcătoare e expresia sa necesară a naturii sale Cele mai importante erori din volumul I Tipărit: trebuie să fie: În număr Pagină : atât de curând atât de curând I : Antreprenorial antropologic " : drept p : apeluri apelate În numărul Pagină : orih Eu : primul ultimul ultimul primul U) : iar printre idealiști idealiști " : cunoașterea noastră despre cunoștințele noastre empirice " -: factori de fapt I : fracții p : unilateralitate-omogenitate p - : interacţiune eu : niciunul p : cunoaștere și cunoaștere " : al nostru p : atașat p : uită-te la timp p : de la sine de la sine